De puinhopen van acht jaar Paars

Pim Fortuyn

bron
Pim Fortuyn, *De puinhopen van acht jaar Paars*. Karakter, Uithoorn / Speakers Academy, Rotterdam 2002

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/fort010puin01_01/colofon.htm

I Politiek

Als men westerse politici en de media zou moeten geloven, dan gaat de politiek hoofdzakelijk over de economie. Als het met de economie van een land of een handelsblok goed of slecht gaat, dan is dit te danken aan verstandig of onverstandig overheidsbeleid dat wordt bepaald door de leidende politieke elite van een land of handelsblok. Dit is echter niet eens de halve waarheid. Natuurlijk, een overheid kan voorwaarden scheppen voor een voorspoedige ontwikkeling van de economie. Dat kan door de verzorgingsstaat zo in te richten dat deze niet functioneert als een loden last, die particulier initiatief ontmoedigt. Door de lasten voor bedrijven en consumenten - zowel de administratieve lasten, als de belastingen en premies - binnen redelijke proporties te houden. Door goed te zorgen voor de infrastructuur en de nutsbedrijven en meer in het algemeen door de overheidsfinanciën op orde te hebben. Maar daarmee gaat de politiek nog niet over de economie. De economie wordt vormgegeven door ondernemende mensen, ondernemers en medewerkers, die hun werkkracht, inventiviteit, creativiteit en hun durf inzetten om voor de markt goederen en diensten te produceren. Als het met de economie goed of slecht gaat, dan is dat in de allereerste plaats aan hen te danken of te wijten. Zij dragen daarvoor de eerste verantwoordelijkheid en plukken daar de al dan niet zure vruchten van.

Waar gaat de politiek dan wel over en waar draagt zij de eerste verantwoordelijkheid? De politiek gaat niet over de markt maar over het publieke domein. Het publieke domein dat in immaterieel opzicht wordt bepaald door de inrichting van de rechtsstaat en in materieel opzicht wordt vormgegeven door de collectieve sector. Kort samengevat gaat de politiek over vrijwel alles wat niet de marktsector is. Daarin is zij niet alleen dominant, maar bepalend en als eerste aan zet. Dit ondanks het feit, zeker in Nederland met zijn Poldermodel,

dat op deze gebieden ook voor het particulier initiatief - ook wel het maatschappelijk middenveld genoemd - wel degelijk een belangrijke rol is weggelegd. Dat neemt niet weg dat de leiding en de regie berusten bij de politiek op het niveau van de EU, het land, de provincie en de gemeenten. Het is de wetgever, regering en Staten-Generaal, die bepaalt hoe het publieke domein er in materieel en immaterieel opzicht uitziet en die bepaalt in hoeverre daarin ruimte is voor de ontplooiing van tal van vormen van particulier initiatief en het overleg daarover met het maatschappelijk middenveld. Dit is niet alleen een legalistisch standpunt, maar weerspiegelt ook de werkelijkheid. Als de politiek ergens op aangesproken en afgerekend mag worden, dan is het op de inrichting en het functioneren van het publieke domein en de collectieve sector. Daar is geen marktmechanisme dat corrigerend optreedt. Daar gaat het om politieke wils- en machtsvorming. Die politieke wils- en machtsvorming bepalen hoe het publieke domein en de collectieve sector eruitzien en hoe beide functioneren.

Een onderneming kan slecht beleid voeren, maar wordt dan direct of op termijn afgestraft door de markt. In het ergste geval gaat de onderneming failliet, in het beste geval wordt het beleid als de wiedeweerga bijgesteld en afgestemd op marktontwikkelingen. Zo was het ten tijde van de industriële economie en zo is het, in weerwil van alle beweringen over een nieuwe economie met nieuwe wetten, ten tijde van de ICT-economie. De ICT-economie gaat daarin zelfs nog een stap verder dan de industriële economie. In de industriële economie kan de consument c.q. eindgebruiker niet veel meer doen dan stemmen met de voeten. Hij koopt of hij koopt niet. Het is de producent van goederen en diensten die het design van het productieproces vaststelt en daarmee het eindproduct. Uiteraard moet de producent rekening houden met marktontwikkelingen, maar dat is in het licht van de huidige ontwikkelingen slechts een rekening houden met eindgebruiker-consument op afstand. In de ICT-economie zal de afstand tussen de producenten van goederen en diensten en de eindgebruiker-consument in beginsel vrijwel verdwijnen. De eindgebruiker-consument zal, indien hij over het kapitaal en de deskundigheid beschikt, direct kunnen interveniëren in het design van het productieproces van goederen en diensten en wel interactief. Daardoor bepaalt hij in hoge mate mede het eindproduct. Dit is een giganti-

sche stap in de democratisering en individualisering van het materiële leven.

Voor het publieke domein en de collectieve sector geldt dit alles (nog) niet. Er is geen corrigerend marktmechanisme dat de producenten van goederen en diensten dwingt om met de consumenteindgebruiker rekening te houden, laat staan dat de producenten hem toestaan interactief te interveniëren in het design van het productieproces van goederen en diensten. Het is niet de consumenteindgebruiker die bepaalt welke producten hem worden aangeboden, het is de producent die dat in zijn alwetendheid bepaalt. De enige correctiefactor op de macht van de producenten is de politiek. De politiek nu laat het volledig afweten. Het gevolg is dat het publieke domein en de collectieve sector volledig door het aanbod en dus de aanbieders worden bepaald. Aan de consument-burger wordt slechts lippendienst bewezen. Van democratie is geen sprake, of men zou het eens in de vier jaar een hokje rood maken democratie moeten noemen. In Nederland is die geringe democratie nog verder uitgehold doordat de macht over de inrichting van het publieke domein en de collectieve sector wordt gedeeld met het maatschappelijk middenveld, een geheel van organisaties dat optreedt als zaakwaarnemer van de burger-consument. Met het democratisch gehalte van deze zaakwaarnemers is van alles mis. Zij worden niet gekozen, maar benoemd via coöptatie. Ook hun representativiteit staat al gedurende enige decennia onder grote druk. Het land is sedert de jaren zestig van de vorige eeuw in hoog tempo ontzuild, maar het verzuilde middenveld doet nog steeds alsof dat niet zo is en vertegenwoordigt ons zonder zich daadwerkelijk om ons te bekommeren. De professionalisering van de verzuilde organisaties heeft de afstand tot degenen die zij zeggen te vertegenwoordigen alleen maar vergroot.

Een nieuw maatschappelijk middenveld heeft zich inmiddels naast de organisaties en instituties van de verzuiling kunnen nestelen. In internarionaal perspectief worden zij NGO's (*non governmental organizations*) genoemd, met name op de terreinen van milieu, natuur en ontwikkelingshulp. Organisaties dikwijls met leden, maar dan wel leden die over beleid en standpunten van de NGO's en de samenstelling van het bestuur werkelijk helemaal niets te zeggen hebben. Overheden onderhandelen ondertussen graag met hen en sluiten het

ene na het andere convenant met hen af. Over bijvoorbeeld de Tweede Maasvlakte en de uitbreiding van Schiphol wordt met hen onderhandeld. In mijn naïviteit dacht ik dat gemeenteraden voor zoiets zijn geëquipeerd en ingesteld, zoals dat voor nationale kwesties het parlement is. NGO's dienen daar te lobbyen en niet bij onze bestuurders, die vervolgens deze voorgekookte beslissingen door de strot van gemeenteraad en of parlement wringen onder het motto: *Take it or leave it*. Op dezelfde manier als waarop de besluiten op EU-niveau de Kamer worden opgedrongen, het is slikken of stikken. Van enige serieuze gedachtewisseling, waarin ook alternatieven aan de orde komen, kan geen sprake zijn. De NGO's tenslotte, zouden ons, de burgers, representeren! Zieker en hypocrieter kan het niet.

Het publieke domein en de collectieve sector worden in belangrijke mate geregeerd door, ambtelijke en semi-ambtelijke, professionals. Het is verworden tot een meritocratie, waar de democratie ver te zoeken is. Doordat we leven in een klein land en de meritocratische elite zichzelf vernieuwt en aanvult door coöptatie, zelfs in politieke partijen, is er sprake van een sfeer van incest. Wie niet beantwoordt aan de door hen bepaalde codes en gedragsregels telt niet mee. Of, zoals men in de politiek zo graag zegt: plaatst zich buiten de orde. De voormalige voorzitter van de Eerste Kamer, Frits Korthals Altes (VVD), verwoordde het treffend toen hij het wetsontwerp van een burgemeestersreferendum van commentaar voorzag. Een wetsvoorstel waarin de burger van een gemeente enige inspraak krijgt in de procedure van de kroonbenoeming van een burgemeester. Via een referendum mag hij zijn voorkeur uitspreken over twee door de gemeenteraad voor te dragen kandidaten. Daarbij houdt de minister van Binnenlandse Zaken het recht om dit burgeradvies naast zich neer te leggen en de niet gekozen kandidaat te benoemen. Democratie op zijn polders, zal ik maar zeggen. Korthals Altes nu, de meest autoritaire en repressieve minister van Justitie van na de oorlog, meent dat dit zelfs niet door de beugel kan. Naar zijn oordeel kan het toch niet zo zijn dat bijvoorbeeld een populist als Henk Westbroek van Leefbaar Nederland, als hij door de bevolking van Utrecht per referendum wordt verkozen, door de minister van Binnenlandse Zaken tot burgemeester wordt benoemd.

Zeldzaam heldere en eerlijke regententaal. Wij, de burgers, zijn te dom en te wispelturig om op de invulling van belangrijke bestuur-

lijke ambten enige getrapte invloed te hebben. In elk normaal land, met de VS als absolute koploper, kan dat kennelijk wel, in de polder niet. Alle posities in de collectieve sector van enig gewicht worden zorgvuldig verdeeld over lidmaten van de meritocratische bestuurlijke en politieke elite, waarbij de partijachtergrond nauwlettend in het oog wordt gehouden; dat geldt tot aan de voormalige Ziekenfondsraad aan toe. Wie geen lid is van een politieke partij, liefst van een van de grote drie (PVDA, VVD en CDA), komt niet in aanmerking voor de vervulling van een bestuurlijke positie van enig gewicht in het publieke domein en de collectieve sector. Zo gaat dat in de polder en dan te bedenken dat dit gebeurt bij een bevolking op weg naar de 17 miljoen mensen, van wie er nog geen 300.000 überhaupt lid zijn van een politieke partij. Niet alleen een enorme verspilling van talent, waarmee het publieke domein en de collectieve sector schromelijk te kort worden gedaan, maar ook een uiting van minachting voor de democratie. Dit klemt des te meer daar de interne partijdemocratie in de meeste politieke partijen gewoon, bij gebrek aan belangstelling daarvoor, is afgeschaft. Daardoor ruim baan voor technocraten, meritocraten en meer in het algemeen voor hen die het spel der elitedemocratie behendig weten te spelen. Een elitedemocratie die zich slechts zeer ten dele afspeelt in de openbaarheid, doch die grotendeels verloopt via voorgekookt beraad in achterkamertjes zoals bijvoorbeeld het Torentje van de minister-president. De Nederlandse politieke en bestuurlijke elite heeft lak aan de democratie, lak aan de burger en dat geldt zowel voor de politiek in engere zin als voor het gehele maatschappelijke middenveld. Lodewijk de Waal, de voorzitter van de FNV, is tenslotte net zo'n regent als Korthals Altes, al verkoopt de eerste dat feit wat populistischer en daardoor heel wat sympathieker.

Nederland kent van oudsher een regentencultuur, een cultuur die zich zet in de begindagen van de Republiek in de zeventiende eeuw en die sedertdien het land heeft geteisterd, maar ook grote voordelen heeft gebracht. Het is een cultuur van elite-overleg, van plooien en gladstrijken en bovenal van gedogen. Door deze cultuur kunnen wij, de burgers, in een grote mate van vrijheid onze gang gaan. Onze overheden en besturen zijn zelden repressief of intolerant. Als wij hen erkennen laten zij ons met rust. Daardoor kan Nederland een baken van licht en beschaving zijn in een wereld van onderdrukking

en wreedheid. De democratische gezindbeid en de democratische cultuur van ons volk staan buiten kijf. Er zijn weinig landen in de wereld waar het wat dat betreft zo goed toeven is als in Nederland. Onze vrijheid om te gaan en te staan waar wij willen, om te ondernemen en ons te uiten in woord en geschrift is nu al gedurende een reeks van eeuwen ongekend in de wereld. Met het democratisch gehalte van ons samenleven is weinig mis, met dat van ons bestuur en de inrichting van de collectieve sector is het op dat punt evenwel droevig gesteld. Een opmerkelijke paradox, wereldwijd bekend onder de noemer ‘Poldermodel’, naast het begrip ‘Apartheid’ het enige begrip dat wij bij mijn weten aan het internationale taalgebruik hebben toegevoegd. Een paradox die bovendien nog wordt verdiept doordat veel van onze regenten in het publieke domein zich in hun persoonlijk leven dikwijls net zo gedragen als de doorsnee burger en dito opvattingen hebben. Zo gauw zij zich echter binnen hun eigen politieke sfeer en instituties begeven veranderen zij op slag. Het is een gesloten wereld met autistische trekjes, met een geheel eigen kijk op de wereld en de werkelijkheid en zelfs met een geheel eigen jargon dat voor buitenstaanders nauwelijks is te volgen. Beeldend samenvattend wordt dit verschijnsel ook wel de ‘Haagsche Kaasstolp’ genoemd.

Door dit gebrek aan democratisch gehalte zitten wij, de burgers, nu opgescheept met een collectieve sector die steeds minder beantwoordt aan zijn bedoeling, namelijk het leveren van diensten aan burgers en bedrijven die naadloos aansluiten bij hun behoeften. Integendeel, de geleverde diensten zijn dikwijls van een soort waaraan geen behoefte bestaat of ze zijn van een matige en zelfs een erbarmelijke kwaliteit.

Paars II denkt dit probleem op te lossen door meer geld beschikbaar te stellen. Acht miljard gulden is daarvoor uitgetrokken, een bedrag dat reeds voor 70 procent is verjubeld aan generieke salarisverhogingen voor iedereen die werkzaam is in de collectieve sector en die daarmee structureel van karakter zijn. Dus ook voor de bureaucraten en managers en voor al die deskundigen, ‘-gogen’ in alle soorten en maten, die de uitvoerenden van hun werk houden en tot in detail voorschrijven hoe zij hebben te werken en bovenal hoe ze de zogenaamde resultaten van dit werken dienen te administreren. De arbeidsproductiviteit in de collectieve sector is daardoor van een be-

droevend laag niveau, zoals het ziekteverzuim en de toestroom tot de WAO in deze sector van een bedroevend hoog niveau is. De randstedelijke politie kampt op uitvoerende onderdelen gerust met een ziekteverzuim van 20 procent, zoals ook de NS dat doet met conducteurs en machinisten met bijvoorbeeld standplaats Rotterdam. Dan is er maar één conclusie mogelijk: de betreffende arbeidsorganisatie is doodziek en zo rot als een mispel.

Het is niet in de eerste plaats een kwestie van geld. Was het maar zo eenvoudig. Sterker nog, we weten niet eens of er extra geld nodig is en zo ja, hoeveel dan wel. De zaakwaarnemers en managers van de sector zeggen het echter wel te weten. Voor elke nieuwe wens houden zij hun hand op en afgerekend op het resultaat worden zij nooit. De politiek wordt door hen in een wurggreep gehouden, beter gezegd: laat zich door hen in een wurggreep houden. Nooit wordt hen eens toegevoegd: zorg eerst maar eens dat je je eigen zaakjes op orde hebt en tenminste enkele goede en uitmuntende diensten aflevert, alvorens wij over meer geld gaan praten. De politie levert daarvan het ene na het andere voorbeeld. De hoofdcommissarissen hebben zeldzaam grote bekken en kapittelen de politiek keer op keer door het behendig bespelen van de publieke opinie. De uitkomst daarvan is immer meer geld. De VVD-er Ivo Opstelten, burgemeester van Rotterdam en voorzitter van het College van Korpsbeheerders, eist pedant 1 miljard gulden voor een spiksplinternieuw automatiseringssysteem voor de Nederlandse politie. Het blijkt dat de honderden miljoenen die daar eerder aan zijn besteed weggegooid geld zijn. De korpsen hebben allemaal hun eigen systeem, 25 stuks, en kunnen daardoor niet met elkaar communiceren, hetgeen nogal lastig is voor de misdaadbestrijding, daar de rnisdadiger zich niet wenst te houden aan de regio-indeling van de Nederlandse politie. Geen politicus die het in zijn hoofd haalt Opstelten van repliek te dienen en op te dragen de verantwoordelijken te straffen. Overigens kan iedere automatiseerder je vertellen dat het beter is om de bestaande systemen zodanig aan te passen dat zij wel met elkaar kunnen communiceren, dan een geheel nieuw systeem te ontwerpen. Dat is goedkoper en de kans dat het werkt is vele malen groter. Je ziet het al voor je, een omvangrijke commissie met vertegenwoordigers van de korpsbeheerders en de hoofdcommissarissen die moet toezien op het ontwerp van een nieuw systeem. Een goudmijn voor auto-

matiseerders, zoals de politie in het recente verleden reeds heeft bewezen. Vooruit: uren schrijven maar, de klant is koning, iedere wens wordt gehonoreerd en of het daarna werkt is niet de zorg van de automatiseerder maar van de opdrachtgever. De rekening wordt letterlijk en figuurlijk gepresenteerd aan de burger: slechte diensten van zijn belastingcenten. De opdrachtgever is door zijn diffuse karakter niet echt verantwoordelijk, dat zijn zij immers 'met z'n allen', dus niemand.

Toen Paars I in 1994 aantrad, na Lubbers III (CDA, PVDA: het kabinet van het was niks, het is niks en het wordt niks), leek het er even op dat er een andere wind zou gaan waaien en de collectieve sector op de schop zou gaan. Het is uitgedraaid op een diepe teleurstelling. De PVDA heeft zich in rap tempo getransformeerd tot een arrogante regentenpartij, die in niets onderdoet voor het CDA in haar gloriedagen, de dagen van '*we run this country*'. Lees voor de PVDA het CDA en voor Wim Kok (premier, PVDA) Ruud Lubbers (premier, CDA) en we verkeren nog steeds in het tijdperk-Lubbers. Het enige waarop Paars heeft gescoord, is op het punt van de overheidsfinanciën, door de introductie van de Zalmnorm (genoemd naar de uitmuntende VVD-minister van Financiën Gerrit Zalm), en op het punt van de zedelijkheidswetgeving (homohuwelijk, euthanasie en abortus). Voor het overige is het een droevige puinhoop van niet regeren geworden. Men heeft op de winkel gepast en dat is dan dat.

Als het aan Paars II (VVD, PVDA EN D66) ligt wordt de coalitie geprolongeerd in Paars III zonder het inmiddels overbodige D66. Voor de inrichting van de collectieve sector en dus voor de dienstverlening aan de burgers en de bedrijven zou dit een regelrechte ramp zijn. Paars heeft bewezen geen ideeën terzake te hebben, laat staan de regievoering op zich te kunnen en te willen nemen. Ze hebben het acht jaar mogen proberen en niets klaargemaakt, tijd dus voor een nieuwe ronde met nieuwe kansen.

Dit boek gaat over de politiek van 1994 tot heden, dus over de prestaties en het gebrek daaraan van Paars I en II, ook wel de kabinetten Kok I en Kok II (PVDA,VVD en D66) genoemd. Gezien de doorslaggevende rol die de politiek speelt in het publieke domein en de collectieve sector, is dit een boek dat dit domein en deze sector tegen het licht houdt over een periode van acht jaar. Een analyse, maar ook hoe het anders en naar ik hoop beter zou kunnen. Een bijdrage dus

aan de Kamerverkiezingen van 2002. Iets meer dan alleen maar een hokje rood maken. Noem het burgerplicht in de strijd tegen het Nederlandse regentendom. Het land verdient tenslotte beter! Het verdient, op basis van zijn voorbeeldige democratische gezindheid, democratisch bestuur en een op de behoeften van de burgers en de bedrijven ingericht publiek domein en collectieve sector. Niet meer, maar ook zeker niet minder.

II Zorg

Politiek

Acht jaar wachtlijsten, dat is het resultaat van acht jaar paars beleid in de (gezondheids)zorg. Eerstverantwoordelijke daarvoor is de minister van Volksgezondheid en vice-premier mevrouw Prof. Dr. Els Borst (D66). Zij bestond het om in de tweede helft van Paars II, toen er meer geld voor overheidsbestedingen beschikbaar kwam, te stellen dat de malaise in de zorg voor een belangrijk deel is veroorzaakt door de budgettaire krapte ten tijde van Paars I, toen zij nota bene ook al minister van Volksgezondheid was. Zonder blikken of blozen ontkende zij haar verantwoordelijkheid en schoof deze af op de coalitie PVDA, VVD en D66, alsof zij daaraan niks kon doen en daar niet zelf op een eerstverantwoordelijke positie deel van had uitgemaakt. Zo zit de politieke cultuur in dit land in elkaar, nooit is iemand verantwoordelijk, laat staan dat hij de verantwoordelijkheid op zich neemt, ook niet als hij geplaatst is in de eerstverantwoordelijke positie. Basis van deze verantwoordelijkheidsmijdende structuur is het Poldermodel, een soort *moesjawara*-systeem waarin men net zo lang met elkaar praat totdat men het min of meer eens is en verantwoordelijkheden zijn verdampt. Daarna hebben we het ‘met z'n allen’ gedaan en is niemand meer aan te spreken op de resultaten daarvan en dus ook niet op falend beleid. Die ‘z'n allen’ zijn natuurlijk niet de gewone burgers, maar de politieke en maatschappelijke elites; aan ons gewone mensen heeft het Poldermodel slechts op grote afstand een boodschap. Het is een uitermate paternalistisch bestuurs- en sturingssysteem, waarin de elites namens ons bedisselen en beslissen en ervan uitgaan dat zij weten wat wij willen en bovenal dat zij weten wat goed voor ons is. Het is een systeem van zaakwaarnemers dat slechts op grote afstand rekening met ons houdt.

Het zou bijvoorbeeld in een onderneming onbestaanbaar zijn dat de leiding het falen van de onderneming zou afschuiven op de omstandigheden en de verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen van de onderneming zou afschuiven op ‘z'n allen’. Natuurlijk wordt dat ook daar wel geprobeerd - het is de dollarkoers, het zijn de tegenvallende marktomstandigheden, het is het teruglopen van de economische groei, et cetera -, maar langdurig komt de ondernemingsleiding daar echt niet mee weg. Verbetert de zaak niet, dan rollen er onvermijdelijk leidinggevende koppen. Uiteraard vertrekken deze met een gouden handdruk vanwege persoonlijke omstandigheden of omdat men zich gaat wijden aan een nieuwe uitdaging of met andere smoezen. *Bullshit* natuurlijk, maar verpakt in een fluwelen handschoen wordt er wel afgerekend met ijzeren vuist. In de politiek gebeurt dat van hoog tot laag zelden of nooit en, goed voorbeeld doet goed volgen: ook de ambtelijke en semi-ambtelijke bestuurders in de collectieve sector vertrekken zelden of nooit vanwege falend beleid. De NS zijn daarvan een mooi voorbeeld. Het bedrijf is een zelfs door de leiding erkende puinzooi, maar zowel directie als Raad van Commissarissen zaten tot voor kort nog stevig in het zadel. In dat systeem is het mogelijk dat een minister van Volksgezondheid gedurende de acht jaar van haar bewind zelfs nog niet het begin heeft gemaakt met een rigoureuze herziening van de arbeidsorganisaties in de (gezondheids)zorg en gewoon om coalitie-politieke redenen kan blijven zitten waar zij zit, ondanks bewezen en vergaande incompetentie.

Nog steeds is deze sector, in weerwil van alle mooie praatjes, volledig aanbodsbepaald en aanbodsgestructureerd in plaats van vraagbepaald en vraaggestructureerd. De patiënt, of klant, bestaat alleen in de pr-praatjes. In de praktijk van alledag heeft hij weinig meer in te brengen dan lege briefjes. Hij heeft feitelijk geen andere keuze dan hetgeen hem door dit volstrekt verklonterde monopolie wordt aangeboden. Zelfs zijn verzekeraar treedt niet op als zijn belangenbehartiger.

Toen ik een paar jaar terug vanwege een schedelbasisfractuur na een ongelukkige val plotseling moest worden opgenomen, kreeg ik derdeklas verzorging in een smerig ziekenhuis. Ik betaal een eersteklas premie plus, plus, plus! Ik bracht mijn verzekeraar daarvan op de hoogte en drong er bij hem op aan het ziekenhuis slechts een derdeklas vergoeding te geven. Zo gaat dat echter niet. Mijn verzekeraar

betaalde het ziekenhuis gewoon een eersteklas vergoeding en vroeg zich telefonisch af waar ik mij wel mee dacht te bemoeien. Zij maken de afspraken met het ziekenhuis en ik sta daar als betalende cliënt simpelweg buiten. Het ziekenhuis was ook niet aan te spreken op een eersteldas verpleging, dat bepaalde het zelf. Ik was niet ziek genoeg om een eigen kamer te krijgen, die ging naar een derdeklas verzekerde patiënt die deze kamer naar het oordeel van de zorgmanager (het woord alleen al) meer nodig had dan ik. Het is als bij een *all risk*-autoverzekering, waarbij de verzekeraar uw *total loss* gereden en duur verzekerde Jaguar vervangt door een Fiat Uno en zegt: Klaar is Kees.

Dekker en Simons

Het kabinet Lubbers I (CDA en VVD) besloot op 25 augustus 1986 een commissie in te stellen om de kostenexplosie in de gezondheidszorg te onderzoeken en om wegen aan te geven om te komen tot kostenbeheersing en zo mogelijk kostenreductie. De commissie stond onder leiding van de Philips-topman Prof. Dr. Wisse Dekker, op dat moment president-commissaris van dat concern en voordien voorzitter van de Raad van Bestuur, een voorganger dus van mensen als Jan Timmer en Cor Boonstra. Ten tijde van Lubbers II (CDA en VVD), in maart 1987, publiceert deze commissie-Dekker haar rapport onder de titel *Bereidheid tot verandering*. Het kabinet Lubbers II neemt de aanbevelingen van de commissie in hoofdlijnen over en zo ook de Staten-Generaal. Maar wat is er weinig van terechtgekomen! De commissie wil drie dingen in de (gezondheids)zorg. Ten eerste wil zij de sector omvormen van aanbodsgericht naar vraaggericht door de patiënt-cliënt centraal te stellen. Ten tweede wil de commissie op beperkte schaal marktwerking in de sector introduceren, zodat de cliënt ook wat te kiezen heeft en men efficiënter en vraaggerichter gaat werken. Ten derde wil de commissie kostenbeheersing en zo mogelijk kostenreductie bereiken door substitutie in de zorg. Naar het oordeel van de commissie-Dekker worden in de sector de verkeerde prikkels gegeven. Deze prikkels resulteren erin dat te vaak wordt gekozen voor de duurste vorm van zorg. Er zijn geen prikkels om net zo goed werkende, goedkopere medicijnen voor te schrijven,

zoals er ook geen prikkels zijn om goedkopere, maar net zo goed werkzame medische zorg en voorzieningen re kiezen. De huisarts verwijst op verzoek van de patiënt net zo makkelijk door naar de specialist, ook in gevallen waarin hij het zelf af zou kunnen. Ziekenhuisverpleging wordt ook geboden in het geval dat het veel goedkopere verzorgingstehuis uitkomst kan bieden, et cetera. Door de aanbieder kostenbewust te maken en te belonen voor kostenbewust en efficiënt optreden en door de cliënt een eigen bijdrage te laten betalen en te kunnen laten kiezen voor een eigen risico in zijn verzekering, hoopt de commissie substitutie te bevorderen van dure voorzieningen en medicijnen door goedkopere voorzieningen en medicijnen zonder daardoor de kwaliteit van de (gezondheids)zorg aan te tasten. Daarnaast dient de huisarts de poortwachtersfunctie te vervullen. Hij dient te bepalen welke zorg noodzakelijk is en toe te zien op een effectieve en efficiënte besteding van de financiële middelen. Meer in het algemeen verdient de eerstelijnszorg versterking, zodat verwijzing naar dure intramurale zorg wordt tegengegaan. Daarnaast verdient het volgens de commissie aanbeveling de poliklinische zorg te versterken, zodat vaker kan worden volstaan met dagbehandeling in plaats van dure intramurale zorg.

Het doel van de commissie was kostenbeheersing en kostenreductie. Dit doel was in de context van die tijd alleszins begrijpelijk. Nederland kampte sedert het eind van de jaren zeventig van de vorige eeuw met een chronische economische recessie, hoge werkloosheid, een groot beroep op de WW, de bijstand en de WAO, en volledig uit het lood geslagen overheidsfinanciën. Het land leefde collectief op de pof en Lubbers I trachtte het tij te keren door tal van onpopulaire kostenreductiemaatregelen te nemen. Ook de (gezondheids)zorg mocht, naar het toenmalige breed gedragen inzicht en gevoelen (Lubbers (CDA) won de verkiezingen in 1986 glansrijk), niet aan het snoeimes van Lubbers ontkomen.

De commissie-Dekker kon in 1987 nog onweersproken stellen dat: ‘Bij alle kritiek op de Nederlandse gezondheidszorg het gepast is te bedenken dat de gezondheid van de Nederlandse bevolking, gemeten naar gebruikelijke maatstaven als levensverwachting, zuigelingen- en kindersterfte en ziektepatroon in vergelijking met ons omringende landen uitstekend genoemd mag worden.’ (*Bereidheid tot verandering*, pag. 20) De commissie schrijft deze uitstekende

gezondheidssituatie van de Nederlandse bevolking impliciet en somtijds expliciet grotendeels op het conto van de naar haar mening uitmuntende kwaliteit van de geboden zorg en zorgvoorzieningen, een pluim op de hoed van de aanbieders van zorg. Enig chauvinisme kan de commissie niet worden ontzegd. Want ook toen al was de zorg in landen als Duitsland en België van een zelfde, zo niet beter, niveau dan in Nederland, waarbij voor België nog mag worden aangetekend dat in dat land van oudsher de sector vraaggestructureerd is. Veel particulier initiatief bij het aanbod en daardoor veel keuze voor de (betalende) patiënt-cliënt. En ja, hoe we het ook wenden of keren, ook in 1987 waren dit ons omringende landen. Het enige ons omringende buitenland dat in 1987 niet aan ons zorgaanbod kon tippen (maar daar ligt dan ook een hele zee tussen) was het Engeland van Margaret Thatcher (Tories), maar daar hebben ze een duaal stelsel: op socialistische leest geschoeide erbarmelijke staatsvoorzieningen naast uitstekende particuliere voorzieningen. De Engelse klassen- en standenmaatschappij op zijn scherpst en dat is nog steeds zo, ook onder de socialistische prime minister Tony Blair (New Labour, *what is in a name*!).

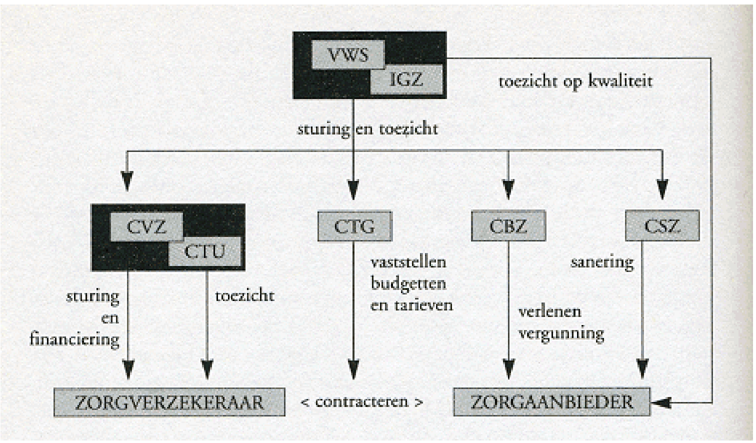
Vandaag zal een commissie een dergelijke bewering zeker niet onweersproken uit haar pen durven laten vloeien en dat terwijl de zorguitgaven zich in 1987 rond de 41 miljard gulden bewogen tegen vandaag (2002) rond de 85 miljard. In 15 jaar tijd meer dan een verdubbeling van de kosten voor een over het algemeen aanzienlijk slechter product! Van de aanbevelingen van de commissie-Dekker zijn maar een paar dingen terechtgekomen. Substitutie van dure voorzieningen door goedkopere voorzieningen heeft op grote schaal plaatsgevonden, zonder dat er overigens sprake is van kostenbeheersing, laat staan kostenreductie. Veeleer is er sprake van kostenverschuiving van uitvoerenden en voorzieningen naar groei van het aantal bureaucraten in tal en last. Er is in de sector een kostbare bureaucratie gegroeid van zorgmanagers, bureaucraten en -gogen in soorten en maten die uitvoerenden tot in detail de wet voorschrijven. Kostbare administratie- en rapportagesystemen zijn opgetuigd en de uitvoerende besteedt een flink deel van zijn tijd aan de daaruit voortvloeiende administratieve en vergaderlast, ook wel circulairitisch en vergaderitisch genoemd, ware epidemische ziekten die de sector hebben getroffen. De geneeskundige arbeidsproductiviteit van het uit-

voerende personeel, van dokters tot en met verplegenden, heeft een bedroevend laag niveau bereikt, nog eens versterkt door verkorting van de werkweek, ADV-dagen, vakantiedagen, een hoog ziekteverzuim, een forse toestroom naar de WAO en dergelijke. Zelfs verplegenden vergaderen zich elke dienst een ongeluk. De overdracht van de ene ploeg op de andere kost zomaar drie kwartier van beide ploegen en al die rijd wordt de patiënt-cliënt aan zijn lot overgelaten. Het tweede punt dat is gerealiseerd is in het algemeen de versterking van de eerstelijnszorg en de uitbreiding van de poliklinische hulpverlening en voorts maakt de huisarts, al dan niet werkend in een groepspraktijk, zijn functie als poortwachter over het algemeen genomen waar.

Maar van marktwerking is zelfs op bescheiden schaal niets terechtgekomen. Integendeel, op basis van achterhaalde industrieel-economische organisatieconcepten is in het IT-tijdperk (sic!) een ware schaalvergrotingsexplosie, met alle daarbij behorende bureaucratie en explosieve groei van zogenaamd ondersteunende kundes, losgebarsten. Het grootschalige ziekenhuis dat weer onderdeel is van een grootschalig zorgconglomoraat, vestigt men bij voorkeur ergens in de periferie ver weg van de mensen. Het dikwijls weinig smakelijke en weinig voedingrijke voedsel wordt bereid in een centrale regiogaarkeuken, waar allerhande instellingen hun voedsel van betrekken. Dat zou goedkoper zijn. ICT wordt wel gebruikt om de patiënt-cliënt te laten kiezen tussen de ene maaltijd zonder smaak en de andere. Lippendienst dus aan de cliënt. Zou de centrale gaarkeuken zijn maaltijden moeten slijten op een echte markt, bijvoorbeeld die van de veel uithuizige tweeverdieners, dan zou de keuken binnen de kortste keren failliet gaan vanwege gebrek aan klandizie. Van particulier initiatief is op instellingsniveau al helemaal geen sprake en op het niveau van de specialisten is deze door mevrouw Borst vakkundig de nek omgedraaid. De huidige medische specialist is of in loondienst van het ziekenhuis, een semi-van-9-tot-5-uur-ambtenaar) of is een franchise winkelier geworden, in de tang genomen door ziekenhuis en verzekeraar. Het centrale budgetteringssysteem staat er ten slotte borg voor dat de specialist die zich meer inspant dan in het budget is voorzien, dus meer verrichtingen doet dan is overeengekomen, wordt gestraft met een korting in plaats van beloond met een toeslag. Meer in het algemeen kan worden gesteld dat de sector

eruitziet als het Oost-Europa van voor de val van de Berlijnse Muur in november 1989. Het is een soort centrale planeconomie, met bureaucraten en zaakwaarnemers in de sleutelrollen. Er is een College Tarieven Gezondheidszorg (CTG) dat centraal de tarieven voor de verrichtingen vaststelt. Er is een College Bouw Ziekenhuisvoorzieningen - er is ook nog een College Sanering Ziekenhuisvoorzieningen (sic!) - dat eveneens centraal tot in detail bepaalt hoe nieuwe ziekenhuizen en instellingen of te verbouwen ziekenhuizen en instellingen eruit mogen zien en vooral wat her mag kosten. Daardoor bouwen we voortdurend de instellingen en ziekenhuizen van gisteren in plaats van die van morgen. Meer in het algemeen is er sprake van een enorme vervuiling en verslonzing van het bestand aan ziekenhuizen en instellingen. Zij zijn van iedereen, dus van niemand, en zo zien ze er ook uit, zoals de gemiddelde treinwagon van de NS, moet u maar denken. De sector is op geen enkele manier vraaggestructureerd en ontvangt daartoe ook geen enkele prikkel, de vraag en daarmee de patiënt-cliënt verdwijnt daardoor feitelijk buiten beeld. Ook de stimulering van de cliënt is buiten beeld verdwenen. Eigen bijdragen zijn na invoering onder grote maatschappelijke en politieke druk weer even snel afgeschaft als ingevoerd. Eigen risico is slechts op beperkte schaal gerealiseerd. Hoe de hele bureaucratische winkel in de gezondheidszorg eruitziet, ziet u op de volgende pagina.

De zorgverzekeraars ten slotte, zijn door de toenmalige staatssecretaris van Volksgezondheid in het kabinet Lubbers II (CDA, PVDA), Hans Simons (PVDA), zijns ondanks in het zadel geholpen en voorzien van een monopolie- en kartelpositie. Simons had na Dekker een plan-Simons bedacht, geschoeid op plansocialistische leest. Ik heb hem daarvoor, in mijn hoedanigheid als regeringsadviseur 'Adviesstructuur gezondheidszorg', trachten te behoeden. Ik heb van mijn werkzaamheden als regeringsadviseur verslag gedaan aan regering en Kamer in de publicatie *Ordening door ontvlechting* (Rijswijk (ministerie VWS) november 1990). De meeste aanbevelingen zijn door her kabinet Lubbers III in de praktijk overgenomen en gerealiseerd. Er was echter absoluut, buiten zijn eigen politieke partij de PVDA, geen maatschappelijk en politiek draagvlak voor de goedbedoelde en integere plannenmakerij van staatssecretaris Simons, met name niet voor de invoering van een soort volksverzekering voor de gezondheids-

IGZ Inspectie voor de Gezondheidszorg	CVZ College voor zorgverzekeringen	CTU Commissie toezicht uitvoeringsorganisatie van het CVZ
CTG College tarieven gezondheidszorg	CBZ College bouw ziekenhuisvoorzieningen	CSZ College sanering ziekenhuisvoorzieningen

Bron: Zorgnota 2001 ministerie VWS.
Uit: Maurits de Brauw, *De wachtlijst en andere gezondheidszorgen*, Amsterdam, 2001 (pag. 35).

zorg. De dominante richting was tenslotte uiterst liberaal: veel markt en weinig overheid en politiek. Ik koos voor een uitwerking van de plannen van de commissie-Dekker en niet voor het Engelse staatssocialistische voorbeeld van staatssecretaris Simons. Wel was ik en ben ik van mening dat de politiek, kabinet en Kamer, de regievoering te allen tijde in handen dient te houden. De politiek moet immer aan te spreken zijn op het aanbod aan zorg, zowel de kwaliteit daarvan als de kwantiteit, en op de toegankelijkheid daarvan. Medische voorzieningen dienen geen onderscheid te maken naar de beurs van betrokkenen. Dat is een kwestie van beschaving, mijn interieurverzorgster dient toegang te hebben tot dezelfde medische technologie en artsen als ik. Maar ze hoeft niet dezelfde zorgarrangementen te genieten als ik. Zij gaat tenslotte graag naar Gran Canaria, terwijl ik het Adlon Hotel aan de voet van de Brandenburger Tor prefereer, dat

een paar centen meer kost. Wij gunnen elkaar dat van harte en daar is niets mis mee.

De staatssecretaris verkoos het mijn adviezen te negeren. Hij maakte zelfs een kapitale politieke blunder, die zijn politieke ondergang betekende. Een politieke blunder, waarvoor ik hem zeer indringend heb gewaarschuwd, maar die zijn ambtelijke staf, waarnaar hij tenslotte zijn oren liet hangen, op zijn vriendelijkst gezegd volstrekt onderschatte. Eerlijk gezegd denk ik dat die ambtelijke top hem kwijt wilde en hem willens en wetens van misleidende informatie heeft voorzien. In het plan-Simons was een uitbreiding van de AWBZ voorzien, hierin zou uiteindelijk het hele basispakket aan (gezondheids)zorgvoorzieningen (net als bij de commissie-Dekker, ongeveer 85 procent van de voorzieningen) worden ondergebracht. Voor de rest, de overige 15 procent, kon men zich dan desgewenst bijverzekeren. De AWBZ-premie zou inkomensafhankelijk worden geheven, dus hoe meer inkomen hoe hoger de premie. De overige 15 procent zou nominaal zijn, dus de premie die verzekeraars vragen in onderlinge concurrentie. In een eerste stap op deze weg was voorzien op 1 januari 1993. Precies op het moment dat de meeste CAO's nog doorliepen en nog niet zouden zijn herzien en dus netto en bruto verhoogd. Daardoor kon de individuele loonafhankelijke loepzuiver vaststellen of hij er in netto besteedbaar inkomen door de nieuwe AWBZ-premie op achteruit of vooruit zou gaan. Simons had op grand van de becijferingen van zijn departement laten beloven dat tot tweemaal modaal er zeker qua netto besteedbaar inkomen niet op achteruit zou gaan. In een debat met de toenmalige voorzitter van het VNO, Alexander Rinooy Kan (D66), die het tegendeel beweerde, ging de staatssecretaris al schaamteloos onderuit. De VNO-becijferingen logen er niet om. In januari 1993 kwam de realiteit van netto inkomensachteruitgang van de gemiddelde loonafhankelijke en bleef er van de staatssecretaris politiek gesproken geen spaan meer heel en kon hij verder als een *lame duck*. Met dank aan zijn politiek leider Wim Kok (PVDA), vice-premier en minister van Financiën in het kabinet Lubbers III (het kabinet van het was niks, het is niks en het wordt niks!). In het vroege voorjaar van 1994 koos Simons eieren voor zijn geld en werd wederom lijsttrekker voor de PVDA in Rotterdam, waar hij voor zijn staatssecretariaat ook al politiek leider, wethouder en loco-burgemeester was, en verliet voortijdig het kabinet

Lubbers III. Het kabinet en politiek leider Wim Kok vonden het niet eens nodig om hem voor de resterende zittingsmaanden van het kabinet te vervangen. Het enige dat wel van het plan-Simons is gerealiseerd, is de samenklontering van particuliere ziektekostenverzekeraars en ziekenfondsen, onder de noemer van Zorgverzekeraars Nederland, en derzelve schaaivergroting. In het plan-Simons was dat een logische pedant van het basispakket in de AWBZ en verdere industrialisatie van de zorgsector en de financiering daarvan. Het wordt vervelend, maar ook daarvoor heb ik hem gewaarschuwd. Ik heb gesteld dat hij eerst zijn basisverzekering via de uitbreiding van de AWBZ moest uitvoeren - dus politiek aangenomen moest zien te krijgen - en pas daarna de verzekeringskant moest aanpakken. Zou hij de omgekeerde route bewandelen, dan gaf hij bij voorbaat zijn politieke macht uit handen, daar een sterk verzekeraarsblok als vanzelf de macht in hun richting zou doen verschuiven. Wie de koorden van de beurs in handen heeft, bepaalt immers feitelijk wat er wel en niet mogelijk is. Dit bleek politiek niet haalbaar en dus begon hij maar met het onbedoeld vestigen van een monopolie en kartel van verzekeraars onder de noemer Zorgverzekeraars Nederland. De ironie wil dat de branche-organisatie van de zorgverzekeraars, die feitelijk functioneert als een monopolie annex kartel, onder leiding kwam te staan van een onversneden liberaal en marktadept als Hans Wiegel, het voormalige stemmenkanon ('de mensen in het land', een van de geniale Wiegel-vondsten) van de VVD. Het is overigens nog maar een kwestie van tijd en dan zal Brussel ook dit kartel aan een buitengemeen kritisch onderzoek onderwerpen, met vernietigende uitkomsten, dat staat wel vast.

Statistieken

Laten we nu, alvorens in te gaan op de huidige beleving van de (gezondheids)zorg in Nederland, ons eerst een cijfermatig beeld vormen van acht jaar paars beleid in de zorg.

Hieronder in een statistiek een aantal kerncijfers over de periode 1994-2002. De cijfers over de jaren 2000 en 2001 zijn naar hun aard voorlopige cijfers, maar vormen wel een redelijke voorlopige indicatie voor het werkelijke cijfermatige verloop van de zorg in Nederland.

Kerncijfers Zorg in Nederland 1994-2002

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Inflatie in %	2,7	2,0	2,1	2,2	2,0	2,2	2,6	4,6
Totaal der Rijks-uitgaven (1)	225	261	228	229	264	340	304	295
Uitgaven gezondheids-zorg (1)	54	56	58	61	65	69	73	85
Uitgaven in de zorg Lonen en salaris-sen (1)	32	33	34	36	38	40	42	
Het percen-tuele aandeel Van lonen en salaris-sen in de totale zorg-uitgaven	59%	59%	59%	60%	58%	59%	57%	
	1994	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**
Het Bruto Nationale Product (1)	614	666	694	735	780	824	885	954
Rijks-uitgaven (1)*	176	176	180	187	195	201		
Rijks-inkomsten (1)*	67	164	174	182	190	203		
Tekort / over-	-9	-12	-6	-5	-5	+2		

schot*								
De staats-schuld (1)**	369	400	408	410	419	421	407	406
De staats-schuld quote (staats-schuld in % BNP)	61	60	59	56	54	51	46	43

1. Door mij afgerond naar boven en beneden in miljarden guldens.
* Volgens de lopende rekening in miljarden guldens.
** Volgens de EMU-definitie.
Bron: CBS en de jaarlijkse miljoenennota's van de regering.

Laten we de cijfers eens langslopen.

De inflatie is gedurende de hele periode, uitgezonderd 2001, onge-kend-laag. Dat betekent dat de cijfers over de jaren goed met elkaar zijn te vergelijken, daar de koopkracht van de gulden tot 2001 nauwelijks wordt aangetast. 2001 is de uitzondering op deze mooie ontwikkeling en de oorzaak daarvan moet voornamelijk worden gezocht bij de (rijks)overheid. Per 1 januari 2001 is een nieuw belastingstelsel ingevoerd, is de BTW verhoogd van 17,5 % naar 19 % (hetgeen

onmiddellijk doortikt in de consumentenprijzen), is een Ecotax ingevoerd en is de OZB in alle gemeenten aangepast aan de explosief stijgende prijzen van onroerend goed. En dat gevoegd bij de toch al zeer hoge prijzen voor benzine en energie (waarvan belastingen en heffingen het overgrote deel vormen). Allemaal goed voor de schatkist, maar slecht voor de consumentenbestedingen en voor de exportpositie van ons land. Daarnaast hebben ondernemingen de BTW-verhogingen gebruikt voor een opwaartse bijstelling van hun prijzen, zoals ook de gestegen loonkosten min of meer zijn doorberekend. Allemaal goed voor een stevige inflatie. Het kabinet-Kok II heeft niets ondernomen om deze ontwikkeling te beteugelen. Integendeel, het heeft de zaak op zijn beloop gelaten, zelfs het kwartje van Kok op de benzineaccijns wordt niet teruggegeven aan de automobilist (binnen is tenslotte binnen, denkt het kabinet), onder het motto dat het gezien de toetreding tot de girale euro er toch niet meer toe doet. Immers, de waarde van de gulden ten opzichte van de euro is sedert de girale invoering daarvan in 1998 gefixeerd op de te lage waarde van 2,20371 gulden tegen een euro. De monetaire autoriteit van de EU, de Europese Centrale Bank (ECB-president is de Nederlander Wim Duisenberg (PVDA)), kijkt alleen naar de gemiddelde ontwikkeling van de inflatie in het hele eurogebied van de elf van de vijftien deelnemende EU-landen. In de andere deelnemende landen, op Ierland na, ligt de inflatie laag, dus doet de ECB weinig aan het bestrijden van het inflatiespook. Onze eigen bankpresident, Nout Wellink (CDA) van de Nederlandse Bank, is door de toetreding tot de euro niet meer in staat om een eigen monetair beleid te voeren. Hij kan slechts indringend waarschuwen. Hij wachtte daar lang mee, maar haalde ten langen leste scherp en stevig uit naar de lijdzame houding van het kabinet-Kok II. Dat trekt zich daar overigens slechts verbaal iets van aan, maar komt niet met beleid om de stijgende lasten voor burgers, bedrijven en instellingen, door belastingen, heffingen en prijzen voor verleende diensten van de rijksoverheid en andere (semi-)overheden, te beteugelen. Het kabinet komt niet veel verder dan een oproep tot loonmatiging aan de sociale partners, werkgevers- en werknemersorganisaties, in de SER en de Stichting van de Arbeid en een oproep aan topmanagers in loondienst om de schaamteloze zelfverrijking in de vorm van excessieve salarisverhogingen en optieregelingen te staken. Dat een dergelijke oproep in

de praktijk aan dovemansoren is gericht is evident, gezien de houding van het topmanagement en de inhaligheid van regering en overheden. Elk gezag voor een dergelijke oproep is door ondernemingsleidingen en regering verspeeld. Wie wil dat vakbonden namens hun achterban inbinden, zal eerst zelf het goede voorbeeld hebben te geven. Dat de vakbonden zich, voor wat betreft hun looneisen, relatief gezien, nog gematigd opstellen heeft weinig te maken met deze gezagsloze oproep, maar wel met een goed begrepen eigenbelang. De lessen uit het recente verleden, met name uit het tijdperk Lubbers, zijn door hen niet vergeten. Als de prijzen en de lonen haasjeover springen, komt de winstpositie en de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven snel in gevaar en dat betekent koude saneringen met alle banenverlies van dien en daarop zit de verstandige Nederlandse vakbeweging niet te wachten. Kort en goed, lage inflatie tot 2001 en dus goed vergelijkbare bedragen van 1994 tot en met 2000.

Het totaal der rijksuitgaven kent een grilliger verloop. In 1995, het eerste echte jaar van Paars I maar nog wel met een begroting die vrijwel geheel is opgesteld door Lubbers III, wordt een sprong gemaakt van 225 miljard gulden in 1994 naar 261 miljard in 1995. Verkiezingskoorts zal aan deze stijging ook niet vreemd zijn geweest. Het CDA wilde wel wat stemmen ‘kopen’, maar faalde daarin schromelijk en leed in 1994 zijn grootste verkiezingsnederlaag ooit.

In 1996 is voor het eerst de straffe hand van de VVD-minister van Financiën, Gerrit Zalm, zichtbaar. Hij heeft de Zalmnorm ingesteld. Deze houdt kort gezegd het volgende in: er wordt gewerkt met een vast begrotingskader dat gedurende het boekjaar noch naar boven noch naar beneden mag worden bijgesteld. Dat geeft politieke en beleidsmatige rust, departementen en andere overheden weten precies waar ze aan toe zijn. Overschrijdingen van de toegestane budgetten worden niet geaccepteerd en moeten worden gecompenseerd binnen het eigen budget. Mochten de belastinginkomsten sterk tegenvallen, dan volgen bezuinigingen. Vallen de belastinginkomsten hoger uit dan verwacht dan worden deze aangewend, indien er geen financieringstekort is, voor het terugdringen van de exorbitant hoge staatsschuld (ongeveer even groot als het Bruto Nationaal Product, ruim 600 miljard gulden) en voor lastenverlichting voor burgers, bedrijven en instellingen. De verhouding tussen lastenverlich-

ting en aflossing van de staatsschuld wordt bepaald door her kabinet in het jaarlijkse begrotingsoverleg en is daarmee onderwerp van politiek dispuut, ook voor de coalitiepartijen die Paars vormen (PVDA, VVD en D66).

Het beeld blijft zuinig tot 1998, wederom een verkiezingsjaar, waarin Paars het mandaat verwerft om een tweede regeerperiode in te gaan. Ook 1999 laat een forse stijging zien, waarna Zalm toeslaat met zijn norm en het hoge niveau van 340 miljard in 1999 weer weet terug te dringen tot 304 miljard in 2000 en 295 miljard in 2001. De laatste twee cijfers zijn nog voorlopig en zullen in de definitieve afrekening vrijwel zeker hoger, zo niet aanmerkelijk hoger, uitvallen.

Vergelijken we daarmee de uitgaven in de zorg dan zien wij geen grillig verloop met pieken en dalen zoals bij de totale rijksuitgaven, maar een constant stijgende lijn van 54 miljard in 1994 naar 85 miljard gulden in 2001! Het hele verweer van de minister van Volksgezondheid in de kabinetten Kok I en II, mevrouw Borst (D66), dat de malaise in de gezondheidszorg te wijten is aan de bezuinigingsdrift van Paars I, is dus aantoonbaar gebakken lucht. Zeker, de uitgavenstijging gedurende Paars I van 1994 tot 1999 is relatief gematigd van 54 miljard gulden in 1994 tot 65 miljard in 1998, het verkiezingsjaar. Daarna gaat het crescendo van 69 miljard in 1999 tot 85 miljard gulden in 2001.

De uitgaven aan lonen en salarissen in de zorg laten een zelfde patroon zien. Een gestage stijging sedert 1994 van de totale uitgaven in de zorg aan lonen en salarissen van 32 miljard gulden in 1994 tot 42 miljard in 2000 met daarin sprongen van 2 miljard gulden in de jaren 1997 op 1998, 1998 op 1999 en 1999 op 2000. Voor het jaar 2000 op 2001 zal die sprong, gezien de door het kabinet-Kok II toegestane forse loons- en salarisverhogingen, nog hoger uitvallen dan 2 miljard gulden.

Ook het percentuele aandeel van lonen en salarissen in de totale uitgaven voor de zorg is verrassend constant, elk jaar rond de 59 procent, alleen het jaar 2000 vormt daarop een uitzondering, dan is het 57 procent, maar in 2001 ligt het tenminste weer op 59 procent. In dat licht bezien verdienen de klaagzangen over de slechte salariëring in de zorg een nadere beschouwing. Nadere beschouwing in de diepte is dus geboden.

Hieronder volgt een statistiek waarin de loon- en salarisontwikkeling in de zorg wordt afgezet tegen twee andere ‘takken van sport’ in de collectieve sector en tegen twee bedrijfstakken in de particuliere sector. Voorts cijfers over het ziekteverzuim en de toestroom in de WAO.

CAO lonen

	1995	1997	1998	1999	2000
OPENBARE VOORZIENINGS-BEDRIJVEN					
Bruto maandloon inclusief bijzondere beloningen (1990=100)	112,3	116,3	120,1	123,5	
Bruto looninkomen per jaar voltijds incl. bijzondere beloningen, in guldens	72.400	77.700	80.200	83.000	
HORECA					
Bruto maandloon inclusief bijzondere beloningen (1990=100)	118	119,7	124,6	128,2	
Bruto looninkomen per jaar voltijds incl. bijzondere beloningen, in guldens	39.200	42.300	43.400	44.500	
FINANCIELE INSTELLINGEN					
Bruto maandloon indusief bijzondere beloningen (1990=100)	112,2	14,4	117,8	121,5	

Bruto looninkomen per jaar voltijds incl. bijzondere beloningen, in guldens	74.000	79.200	81.300	86.900
ONDERWIJS				
Bruto maandloon inclusief bijzondere beloningen (1990=100)	111,4	114,8	116,7	121,2
Bruto looninkomen per jaar voltijds incl. bijzondere beloningen, in guldens	73.200	77.700	78.900	82.200
GEZONDHEIDS-ZORG EN WELZIJN				
Bruto maandloon inclusief bijzondere beloningen (1990=100)	112,6	113,9	116,8	120,3
Bruto looninkomen per jaar voltijds incl. bijzondere beloningen, in guldens	56.200	59.700	60.900	63.600
Beroeps-bevolking totaal x 1000	6.596	6.838	6.957	7.097

CAO lonen (vervolg)

	1995	1997	1998	1999	2000
Aantal personen werkzaam in de gezondheids-zorg					
Aantal personen in de WAO	860.000	865.000	905.000	922.000	985.000*
Aantal personen in de WAO uit de gezondheids-zorg					
Toestroom aantal personen in de WAO uit de gezondheids-zorg	[voorheen waren er andere sectoren]		15.795	15.778	16.758**
% ziekteverzuim gezondlheids-zorg		8,2	8,7	9,2	9,3
% ziekteverzuim MKB	5,5	5,1	5,6	6,0	6,1
% ziekteverzuim horeca		3,1	3,2	3,7	4,2

* Raming LISV
** Lopende uirkeringen WAO gezondheidszorg totaal 903.226 (= 10% van het totaal WAO)
(Bron: LISV)
Bron: CBS

Om de loonontwikkeling in zorg en welzijn in perspectief te plaatsen, heb ik deze afgezet tegen twee andere semi-ambtelijke sectoren zoals openbare voorzieningsbedrijven en onderwijs en tegen twee bedrijfstakken uit de particuliere sector zoals horeca en financiële instellingen. Zorg en welzijn betaalt heel veel beter dan de horeca. In 1999 bijvoorbeeld wordt gemiddeld ruim 19.000 gulden bruto per

jaar meer verdiend, daar staat tegenover dat in zorg en welzijn respectievelijk ruim 23.000 gulden bruto per jaar minder wordt verdiend dan bij financiële instellingen en ruim 19.000 gulden minder dan bij openbare voorzieningsbedrijven. Ook het onderwijs betaalt stukken beter. In 1999 was het gemiddelde bruto jaarinkomen 82.200, dat is 19.000 gulden bruto per jaar meer dan de 63.300 in zorg en welzijn. Het is dus reëel om te stellen dat zorg en welzijn niet bijzonder goed betalen en dat het noodzakelijk is dit werk meer te waarderen en dat ook tot uitdrukking te brengen in hogere salarissen. Dit gevoegd bij het feit dat 59 procent van de uitgaven in de zorg opgaat aan lonen en salarissen zou dit, indien men geen ruimte zou vinden in het budget, een aanmerkelijke stijging moeten inhouden van de totale uitgaven voor zorg.

Budgettaire verschuivingen zijn op grote schaal wel degelijk moge-

lijk, indien men serieus werk gaat maken van de terugdringing van de gigantische bureaucratische en managementoverhead. Het ontbreekt mij aan onderzoeksmogelijkheden om die overhead precies in kaart te brengen, maar een indruk valt wel te geven. Een aardige indicatie is de gang van zaken in het Academisch Ziekenhuis van de universiteit van Utrecht, thans Universitair Medisch Centrum Utrecht geheten. In 1988 had dit ziekenhuis 1065 bedden en 3000 personeelsleden en werd de aanwezige medische capaciteit volledig benut. Er bestonden toen ook nauwelijks wachtlijsten. Thans telt het ziekenhuis 875 bedden en 6000 personeelsleden en wordt de capaciteit fors onderbenut. Van de operatiekamers bijvoorbeeld staat gemiddeld 30 procent leeg vanwege een tekort aan verplegend personeel (sic!), (bron: Prof. Dr. B. Smalhout). Er zijn dan ook forse wachtlijsten. De arbeidsproductiviteit, zo zou men uit deze cijfers kunnen opmaken, is in twaalf jaar tijd fors gedaald. Met een keer zoveel personeel lijkt desondanks de output fors teruggelopen. Gaan we ervan uit dat er toch redelijk hard wordt gewerkt, dan is er maar één verklaring voor dit fenomeen: een te grote overhead ten koste van het uitvoerende personeel, zoals artsen en verpleegkundigen. Wil je dat weer ten goede bijbmgen, dan moet de hele arbeidsorganisatie van het Academisch Ziekenhuis op de schop onder het motto: in de plaats van bureaucraten en managers, meer artsen en verpleegkundigen met een flink hoger salaris en dat alles in beginsel budgettair neutraal.

Toch valt op deze stelling nog wel het een en ander af te dingen. De gemiddelde ziekenhuisopnametijd is gedaald van 10 dagen in 1988 naar ongeveer 4 dagen in 2001. Het aantal poliklinische en semipoliklinische handelingen is daarentegen fors gestegen. Er worden dus meer medische handelingen verricht in de polikliniek daar waar daar in 1988 nog een ziekenhuisopname aan vastzat en als men al in her ziekenhuis belandt, dan is dat voor een kortere tijd. De subsrimtieaanbeveling van de commissie-Dekker (1987) mag dus zeker een succes worden genoemd. Deskundigen op dit gebied schatten dat de overhead in 2001 vergeleken met 1988 ongeveer met 10 procent is toegenornen. Dit is deels te verklaren door de toenarne van de complexiteit van de medische technologie, de dokter maakt van meer geavanceerde apparatuur gebruik dat ook bedieningspersoneel behoeft, en voor het overige door de toename van de bureaucratische

en administratieve last. Sedert 1988 zijn er veel kwantitatieve en kwalitatieve registratiesystemen geïnstalleerd in verband met de sturing van de uitgaven van de gezondheidszorg door middel van vooraf overeengekomen budgetten en vanwege de drang naar substitutie van dure voorzieningen naar goedkopere voorzieningen en uiteraard vanwege de wachtlijsten. Overschakeling op een vraaggestuurd systeem zal veel van deze administratieve last kunnen verminderen en voorts zou een deel daarvan verschoven moeten worden naar de verzekeraars, die daar immers alle belang bij hebben. Het zal de zorg ontbureaucratiseren en ontadministreren en daardoor zuiveren van oneigenlijke elementen en dat komt de kwaliteit en de efficiency van de zorg alleen maar ten goede. Temeer daar de macht hierdoor weer verschuift van het management en ondersteunende kundes en bureaucratie richting de uitvoerenden: dokters, verpleegkundigen en ondersteunend personeel van de medisch technologische apparatuur. Het ziekteverzuim en de toestroom naar de WAO zijn beide hoog. Dit vormt een indicatie voor een te hoge werkdruk en meer in het algemeen voor ziekmakende factoren in de arbeidsorganisaties van de zorg en gezien al die bureaucraten, managers en voorschrijvende kundes zou ieder normaal mens daar ook doodziek van worden.

Naar hun aard zijn deze cijfers globaal. Een van de makkes in de collectieve sector en dus ook in de zorg is dat men nauwelijks onderscheid maakt in de beloning naar arbeidsmarktpositie. Het gaat steeds om generieke CAO's en generieke salaris- en inkomensontwikkelingen. Daardoor gaat iedereen die in de sector werkzaam is er procentueel ongeveer evenveel op vooruit ongeacht de arbeidsmarktpositie. Uitgezonderd natuurlijk artsen en medisch specialisten die niet in loondienst zijn. Door deze generieke beloningsstructuur zijn werkgevers in de collectieve sector nauwelijks in staat om, in geval van krapte op delen van de arbeidsmarkt, door een betere honore-ring het noodzakelijke personeel aan te trekken. Daardoor ontstaan kwantitatieve en kwalitatieve tekorten bij de arbeidsorganisaties in de collectieve sector. Zo is bijvoorbeeld het Openbaar Ministerie (OM) nauwelijks in staat om goed te rechercheren op financieel en ICT-terrein, omdat alle deskundigheid op de arbeidsmarkt wordt opgezogen door de particuliere sector. Dat zou niet gebeuren indien men in de collectieve sector in de gelegenheid zou zijn om marktconform te belonen. Daarvoor moet het hele systeem op zijn kop,

daar de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden tezamen voor het lager personeel en het geschoolde personeel weer beduidend beter zijn dan in de particuliere sector. Dus ook hier kan budgettair neutraal een betere uitgangspositie voor werkgevers, in de collectieve sector en dus ook in de zorg, op de arbeidsmarkten worden bereikt, indien men de rigide generieke CAO's en salaris- en inkomensstructuren zou durven op te geven en te vervangen door maatwerk.

Beleving van de zorg

Het wordt tijd de cijfers de cijfers te laten en ons te richten op de beleving van de zorg in Nederland. Het beeld is er een van een bedrijfstak in grote problemen. Ellenlange wachdijsten voor van alles en nog wat, steen en been klagend personeel, politici en bestuurders met de handen ten hemel geheven, smoezehge gebouwen, een volk dat - zolang het gezond is of geen zorgbehoevende familieleden of vrienden heeft: - het allemaal niets lijkt te kunnen schelen en ten slotte: heel veel onverschilligheid op het liefdeloze af.

Het (academisch) ziekenhuis

Chirurg doctor Maurits de Brauw, voor wie patiënten helpen zijn lust en zijn leven was, heeft onlangs de pijp aan Maarten gegeven en is gestopt met opereren. Een briljant vakman, nog Jong en veelbelovend, een hoogleraar chirurgie in spe. Weggegooid alle kostbare investeringen in tijd en geld in deze man, twaalf jaar opleiding en daarna nog de nodige jaren als zelfstandig chirurg in het academisch ziekenhuis van de Rijksuniversiteit Limburg (Maastricht). De Brauw heeft zijn ervaringen op schrift gesteld in een tenenkrommend pamflet getiteld 'De wachtlijsten en andere gezondheidszorgen (Uitgeverij G.A. van Oorschot, Amsterdam, 2001). Met veel liefde schrijft de dokter over zijn vak en zijn patienten, maar het verhaal is eentonig: wachtlijsten en nog eens wachdijsten! Hij werkt ver onder zijn capaciteit, daar operatiezalen voortdurend leegstaan door gebrek aan OK-personeel en/of doordat men door zijn budget heen is. Is het budget op of is er geen operatiekamer beschikbaar doordat hij leegstaat in

verband met personeelstekorten, vakantie, ADV-dagen, ziekte en wat men nog meer weet te verzinnen, dan zit doctor De Brauw, de dure chirurg, met zijn armen over elkaar en moet hij nee verkopen, ook aan patiënten die dringend hulp nodig hebben. De dokter is niet ziek, maar de arbeidsorganisatie waarin hij zijn werk moet uitoefenen is doodziek. De Brauw heeft mij zijn relaas toegestuurd en ik heb daarop gereageerd door de dokter te manen zijn huismanschap te laten voor wat het is en ten spoedigste weer aan het opereren te gaan, in weerwil van alle ellende in zijn vak, die ik overigens onderschrijf. Liefde voor het vak en voor de patiënten dienen de boventoon te voeren, weglopen kan altijd nog. Het heeft in alle kranten gestaan, maar de minister van Volksgezondheid vond het niet nodig de dokter op het matje te roepen en hem te manen ten spoedigste weer aan het werk te gaan. De minister heeft het ook erg druk, druk, druk. Het relaas van De Brauw staat niet op zichzelf. In het zaterdagbijvoegsel van de *NRC* (14 juli 2001) stond een uitvoerigverhaal overdokters in het academisch ziekenhuis van de VU in Amsterdam. De dokters worden sprekend opgevoerd, met naam en toenaam. Zelfde verhaal als dat van De Brauw, maar ze voegen daar nog iets heel onbeschaamds aan toe. Ze doen allemaal aan nepotisme: vriendjes, collega's en kennissen gaan gewoon voor, voor hen geldt de wachdijst niet. De voorzitter van het College van Bestuur van het VU-ziekenhuis merkt - hiermee geconfronteerd - op dat hij dit weet en daartegen niets zal ondernemen, daar anders het menselijk element uit de arbeidsorganisatie zou verdwijnen. Leuk voor de patiënten van het VU-ziekenhuis die dit artikel lezen, moet deureaucraat hebben gedacht. Of toch niet? Nee niet, voor hem bestaan er helemaal geen patiënten, wellicht ook helemaal geen mensen.

Wat in beide verhalen opvalt, is het gebrek aan creativiteit van de dokters in deze arbeidsorganisaties. Niemand komt op het idee om dan maar de arts-assistenten te laten optreden als OK-personeel. Als je onder toezicht van de chirurgopleider in een patiënt mag snijden, zal het toch ook wel zijn toegestaan om de instrumenten aan de chirurg aan te geven en de technische apparatuur te bedienen. Leer je als arts-assistent meteen het hele vak, van de vloeren dweilen tot en met opereren, zal ik maar zeggen en daar worden de dokters alleen maar beter door. Het is als de directeur van Albert Heyn die als vakkenvuller is begonnen, dat zijn vaak de besten! Indien het winkeltje

van de dokters zou zijn en zij bij het draaien van meer omzet ook meer zouden verdienen, dan kwamen zij vast zelf op dit idee en zouden zij nog vele andere oplossingen vinden om de omzet omhoog te drijven en de wachtdijsten weg te werken. Nu gaan de dokters van de VU in het weekeinde naar Osnabrück, waar wel OK-personeel is, om er hun VU-patiënten te opereren. Al dat gereis van dokters en patiënten komt boven op de kosten van de medische handelingen en de ziekenhuisverpleging. De verzekering betaalt! Je moet het maar bedenken, dit land en het management van de gezondheidszorg, ambtenaren en semi-ambtenaren, zijn gewoon stapelgek! Niemand protesteert, geen demonstraties en geen Kamervragen, we vinden het allemaal heel normaal. De minister van Volksgezondheid, Borst (D66), is ondertussen in geen velden of wegen te bekennen.

Meer in het algermeen valt mij op dat er weliswaar veel ICT-technieken worden toegepast in de zorg, maar dat op basis hiervan helemaal geen organisatieconcepten worden ontwikkeld. Het revolutionaire van de ICT-technologie zit hem er als organisatieconcept nu juist in dat men in beginsel in heel kleine organisaties de wereld aan des-kundigheid kan binnenhalen. De organisatie van de gezondheidszorg volgt echter nog steeds de concepten van de industriële economie, die leren dat grootschaligheid nodig is voor het aantrekken van voldoende deskundigheid, voor het bevorderen van de professionaliteit en voor het verhogen van de efficiency. Op al deze terreinen gaat dit door de goede toepassing van ICT niet meer op en wordt door het toepassen van industriële organisatieconcepten dikwijls het tegendeel bereikt van wat wordt beoogd. De professionaliteit stijgt niet maar daalt door onderbenutting (dokters die met de armen over elkaar moeten zitten), goede toepassing van ICT brengt verschuiving van verantwoordelijkheid met zich mee naar lagere echelons in de hiërarchie, met name naar uitvoerenden, mensen die de 'productie' maken in de zorg. Industriële concepten daarentegen verschuiven die naar hogere lagen in de hiërarchie en dat levert efficiency-verlies op en heel veel (controle- en voorschrijf-)bureaucratie. Deskundigheid ten slotte is door ICT niet meer plaats- en tijdgebonden en kan in beginsel via de digitale snelweg wereldwijd worden geleverd en ingekocht.

Laten we deze wat abstracte constateringen eens uitwerken in een ICT-concept van een academisch ziekenhuis zoals ik dat voor ogen

heb. Heden ten dage zijn dat gewoon industriële conglometaten en zo zien ze er ook uit. Het zijn complexen van gebouwen, niet zelden gelegen op een bedrijventerrein ver van de bewoonde wereld (denk bijvoorbeeld aan het AMC in Amsterdam-Zuidoost), die lijken op fabrieken of kantoren. Er wordt ook almaar meer capaciteit bijgebouwd. Daardoor concentreren zich de deskundigheid en technologie en dus de diagnostische en behandelingsmogelijkheden op één plek en daar gezondheid in deze hedonistische tijd het allerhoogste goed is, breiden deze industriële conglomeraten zich met gezwinde spoed almaar verder uit en verliezen daardoor aan flexibiliteit en lenigheid, en verspillen zij in toenemende mate de inzet van talent op elk niveau. Hoe zou het anders kunnen?

In mijn ICT-concept ligt het academisch ziekenhuis in een mooi parkje met vijvers waarin vissen, eenden en zwanen rondzwemmen. In dat parkje staan her en der mooie paviljoens. In die paviljoens zitten de dokters en de medisch technologen achter beeldschermen en bedienen van daaruit de hun toegewezen regio en bij een uitzonderlijk specialisme het hele land en zonodig de hele wereld. Via de digitale snelweg zijn zij desgevraagd dienstbaar aan de specialisten in de kleine regionale ziekenhuizen en poliklinieken op het terrein van de diagnostiek en het medisch handelen, inclusief operatieve ingrepen. Zo kan het gebeuren dat u in het streekziekenhuis in Sneek neurochirurgisch wordt geopereerd door de plaatselijke neurochirurg, maar dat een topdeskundige van het academisch ziekenhuis in Rotterdam vanachter zijn beeldscherm meekijkt en desnoods via de digitale lasertechniek mee opereert en zonodig zijn nog deskundiger en nog ervarener collega van het Walter Reed Hospital in Washington inschakelt om hem bij te staan in deze moeilijke en gecompliceerde operatie. Kortom, de verzamelde deskundigheid van de wereld zit voor zover nodig rond uw hoofd en staat de streekspecialist met raad en daad ter zijde. Voorts ontwikkelen de academische ziekenhuizen voor veel voorkomende gevallen expertisesystemen waarop de streekspecialist een beroep kan doen, zodat hij de topspecialist slechts hoeft in te schakelen als het echt nodig is. Natuurlijk heeft ook mijn academisch ziekenhuis een beddenhuis en eigen behandelmogelijkheden, rnaar het heeft die slechts ten dienste van de wetenschap en de ontwikkeling van de medische technologie en voor zover spreiding van medische technologische voorzieningen te kostbaar zou

worden door het geringe gebruik daarvan en voor zover een behandeling slechts kan worden uitgevoerd door topspecialisten. Mijn academisch ziekenhuis heeft dus weinig echte patiënten en heel veel digitale patiënten, die zij overigens alleen maar zien voor dat deel van de diagnostiek en de behandeling waarvoor de streek medisch specialistische ondersteuning nodig oordeelt. Het resultaat van een dergelijke benaderingswijze zal zijn dat het academisch ziekenhuis niet alleen functioneert als een plaats waar de medische wetenschap en de medische technologie verder worden ontwikkeld, maar ook als een plek van waaruit de kwaliteit van het medisch handelen in het land drastisch omhoog wordt gebracht. Vanaf dan is de patiënt minder afhankelijk van de actuele kennis en kunde van zijn behandelende medische streekspecialist. Meer in het algemeen kan vanuit dit concept de gezondheidszorg verder worden gedecentraliseerd en kan men weer terug naar kleine plaatsgebonden behandelcentra midden in woongebieden en kan ook het ziekenhuis weer worden wat het was, een soort hotel met verpleging dicht in de eigen woonbuurt. Kortom precies het tegenovergestelde van wat nu gebeurt. Van industriële complexen terug naar de menselijke maat op een moderne manier, met behulp van de zegeningen van de digitale snelweg en daaraan gekoppelde technologie.

Het verzorgingstehuis

Nog een verhaal over de beleving van zorg. Dit keer het verhaal over het verzorgingstehuis, het eindstation voor velen na een lang leven. De keuze is dan doorleven voor zo lang als dat gaat, met steeds meer functie- en kwaliteitsverlies, in een dergelijk tehuis of er een eind aan (laten) maken. Ik heb, gezien de ervaringen met mijn moeder en vader in een dergelijk tehuis, publiekelijk verzucht: als ik daaraan toe ben hoop ik de moed te hebben om er een eind aan te maken. Uiteraard besef ik dat een dergelijke verzuchting nogal gratuit is op een moment dat je, voor zover je weet, kunt beschikken over een goede gezondheid en de nodige vitaliteit en levenslust. Mijn moeder heeft mij echter voorgedaan dat er ook nog een andere keuze is. Eenmaal beseffend en aanvaardend dat er geen andere oplossing meer voorhanden was dan het verzorgingstehuis, heeft zij haar doodgaan

bespoedigd door niet meer te eten en na enige weken niet meer te drinken. Na een vijftal weken en na ons nog heel veel liefde te hebben geschonken, is zij in vrede en met volle overgave als een dame gestorven. Toen ik haar, bijna 85 jaar oud, 's morgens om precies zeven uur op de eerste dag van de lente in het jaar 2000 dood in mijn armen hield - zij wilde nog zo graag een lente aanschouwen en dat is haar gelukt - zei de Joegoslavische verpleegster die erbij was in haar mooiste Duitse accent: ‘Er is een dame gestorven!’ En zo was het maar net, twee korte zuchtjes van haar en wat bloed, en er daalde een grote stilte en leegte over haar en mij neer. De dood was van links gekomen, en streek zijn hand van links naar rechts over haar gezicht. De stilte was het mysterie van de dood, maar ook o zo vredig, de ontspannen glimlach rond haar mond. Vanaf nu ben ik een weeskind en zal ik het moeten doen zonder de enige volstrekt onvoorwaardelijke liefde die in het leven bestaat en dat is moederliefde, zo besefte ik.

Mijn moeder leed aan kanker en had door diezelfde kanker tot twee keer toe een TIA gehad, waardoor het spreken voor haar nog maar heel rnoeilijk te doen was. Lang had ze dus zonder haar eigen inbreng in het doodgaan sowieso niet meer te leven gehad. Zij koos er echter voor, toen de kwaliteit van leven haar niet meer aanstond, om de dood een handje te helpen. Door het leven niet mentaal, maar fysiek een beetje naar vermogen te dwarsbomen. Daardoor trok haar geest - mag het zijn haar ziel - aan het langste eind.

Haar opvatting over de kwaliteit van leven had zeker ook iets te malcen met het tehuis waarin zij de laatste drie maanden voor haar dood terecht was gekomen. Ze was toen al twee jaar ziek, maar altijd nog op haarzelf in haar paleisje en kookte tot het laatst toe nog voor zichzelf en haar man, die al veel langer kwakkelde. Het ontnemen van haar zeifstandigheid door de omstandigheden, maar bovenal het moeten liggen op zaal en het delen van alle voorzieningen met de overige bewoners ten tijde van de maaltijd en in de zogenoemde huiskamer, gaven de genadeklap. Mijn immer zelfstandige moeder wenste niet verder te leven als een patiënt in een totaal gecollectiviseerde omgeving, waarin alleen de fotolijstjes op het nachtkastje herinneren aan dat zelfstandige bestaan.

Mijn vader daarentegen is een ander verhaal. Hij accepteert dit alles

wel en gaat onverdroten door met op 86-jarige leeftijd het vrouwelijke personeel te charmeren, zoals hij dat zijn leven lang - tot grote ergernis van mijn moeder - heeft gedaan. De zuster en verzorgsters vinden hem dan ook unaniem een schatje, een 'poepie', zoals sommigen van hen hem liefkozend aanduiden. Toch valt er veel op de verzorging en de structuur daarvan aan te merken en niet alleen door mij, maar ook door hem. Natuurlijk mist hij zijn vrouw na een huwelijk van 62 jaar iedere dag, daaraan kan de verzorging niets doen. Stekend is dat iedere dag er hetzelfde uitziet. Er is weinig tot geen tijd om zich met de patiënten bezig te houden. Eenmaal uit bed met de hijskraan in de rolstoel gehesen moet mijn vader zich veelal de godganse dag maar zelf zien te vermaken. Tijd om even een ommetje te maken met de rolstoel in het dorp is er niet. Het tehuis heeft uitstekend geoutilleerde terrassen, maar op mooie zomerdagen zitten de niet-mobiele bewoners gewoon binnen in een tegen de zon verduisterd tehuis. Er is geen personeel om hen even naar een van de terrassen te rollen. In de zomervakantie schrijft de directie van het tehuis een onbeschaamde brief aan de familie van de patiënten, waarin staat dat de grote wasbeurt nog maar eens in de tien dagen (sic!) kan plaatsvinden en dat voor het overige de dienstverlening aan de patiënten drastisch moet worden beperkt. Ik citeer maar even uit de brief, want beeldender dan de directeur kan ik het niet zeggen: 'Geachte zorgwaarnemers, [dat zijn wij dus, familie en vrienden, PF] nu de vakantieperiode in alle hevigheid losbarst, zullen wij van tijd tot tijd genoodzaakt zijn om bepaalde keuzes in de geleverde zorg te maken. Dit zou erin kunnen resulteren dat bewoners bijvoorbeeld een keertje eerder, of juist later uit bed komen of zelfs een dag op bed blijven. Ook zal er soms een middagdutje komen te vervallen. Wij vragen uw begrip hiervoor. Wanneer er situaties ontstaan waarbij u als familie het gevoel heeft dat u zelf ook iets zou kunnen doen, of wanneer er vragen zijn, neemt u dan contact op met het tearnhoofd, de mentor of de afdelingsmanager.' (Velserduin, Driehuis, 5 juli 2001) Van vakantiespreiding over het jaar wil men kennelijk niets weten, dat zou de belangen van het personeel te zeer schaden. Om deze gegevens in perspectief te plaatsen, moet ik nog het volgende vermelden. Als de zaken 'normaal' zijn, gaat mijn enigszins incontinente vader van 86, die geestelijk nog helemaal bij de pinken is, eens in de week in bad, ligt hij zo rond negen uur 's avonds al op bed en

wordt hij er, afhankelijk van de volgorde, tussen negen en elf en als het erg druk is en tegenzit rond het middaguur uit gehaald. Uitrusten kun je dus genoeg in het rust- en verzorgingstehuis zo aan het einde van je leven, precies als je tijd opraakt en begint te dringen. Onlangs nog, buiten de vakantieperiode om, vond ik mijn vader in tranen. Hij draagt onder zijn broek een incontinentiebroek. Hij had gevraagd of hij naar de we mocht. De verzorgster had hem gezegd dat ze daar nu geen tijd voor had en had daaraan toegevoegd: ‘Opa, poept en piest u maar in uw broek, dan vinden wij dat wel als u naar bed gaat vanavond.’ Mijn vader, een leven lang gekleed in een goed kostuum met das - ik heb hem nooit anders gekend. Thans gekleed in houthakkershemd en zeer ruime spijkerbroek, dat gaat allemaal wat makkelijker en sneller aan.

Het enige dat mijn vader nog privé bezit, is zijn naam. Deze naam was verkeerd gespeld op het bordje aan de ingang van zijn slaapzaal. Ik wees een verzorgster daarop, met het verzoek deze fout te herstellen. Zij was hogelijk verbaasd over hoe ik mij hier nu druk om kon maken: het maakt toch immers niet uit hoe een naam wordt gespeld? Ja, what's in a name? Heel veel als je in een stadium van jouw leven bent aanbeland waarin je niet over heel veel meer mag beschikken dan je naam. In de gang staat met koeienletters elke dag genoteerd wat voor een dag het is met een datum erbij. Dat is niet alleen gedaan vanwege het tekortschietende korte-termijngeheugen van veel oude bewoners, maar omdat ook een supergezond mens, gezien de moordende eentonigheid waardoor alle dagen op elkaar lijken, niet zou weten wat voor een dag het is. Wil je als ‘zorgwaarnemer’ iets weten over de fysieke en mentale situatie van jouw vader, dan is het antwoord immer dat ze dat niet kunnen zeggen. Daarvoor moet je bij de tehuisarts of de zorgmanager zijn en die zijn er nooit in het weekeinde. Ik heb een eigen bedrijf en woon ver van het tehuis af (anderhalf uur rijden met de auto; het openbaar vervoer is al helemaal geen reëel alternatief), dus vandaar het weekeinde. Na verloop van tijd kom je erachter dat er per afdeling via de pc een nauwkeurige administrate van dag tot dag wordt bijgehouden van het mentale en fysieke wel en wee van jouw vader. Na veel soebatten, of ronduit autoritair en onheus optreden, krijg je het dan voor elkaar dat een van de verpleegkundigen het systeem opent en nurks verslag doet van hetgeen het systeem ontsluit. Deze vertoning moet men

vervolgens iedere keer als men iets wil weten, herhalen. Vaak als ik kom op zaterdag, en de tijdstippen wisselen, zit men op het afdelingskantoor te vergaderen of gewoon gezellig te kletsen en koffie te drinken. Voor rolstoelers, die voor hun mobiliteit geheel van hen afhankelijk zijn, is vrijwel nooit tijd, die parkeer je rond de grote tafel in de huiskamer alwaar zij wat kunnen lezen of al dommelend de tijd mogen doodslaan.

Het zou nu lijken alsof ik mijn persoonlijke wederwaardigheden tot algemene norm verhef en in een persoonlijke vendetta tegen het verzorgingstehuis Velserduin mijn gram probeer te halen. Dat is natuurlijk ook zo. Mijn moeder had ik, indien zij in dezelfde omstandigheden was als mijn vader nu verkeert, zonder pardon uit dit tehuis gehaald en in mijn villa opgenomen, geassisteerd door particuliere verpleging. Met mijn vader is de relatie niet van dien aard dat ik dit zou kunnen en willen opbrengen en bovendien lijdt hij hier minder onder dan mijn moeder. Moeder heb ik het toentertijd aangeboden, maar zij wilde haar man niet alleen laten en zo hoort het ook! En ja, twee hulpbehoevende mensen was voor mij mentaal en financieel een maatje te groot! Toch staat dit verhaal helemaal niet op zichzelf. De *NRC* heeft in 2000 en 2001 in menig zaterdagbijvoegsel royaal plaats voor ingeruimd. Verslagen van zeer uiteenlopende zorgwaarnemers over hoe het hun ouder(s) c.q. vrienden is vergaan. Vrijwel altijd van hetzelfde laken een pak.

Er zijn zeker ook uitzonderingen op deze goedbedoelde anonieme, gebureaucratiseerde verschrikkingen. Het zijn de tehuizen waar men weer zoekt naar de menselijke maat, veelal geëxploiteerd door Humanitas, waar men opmerkelijke resultaten boekt. Door mensen naar soort en belangstelling bij elkaar te zetten, door ze waar mogelijk actief in te schakelen of op zijn minst actief te laten zijn, daar is de kwaliteit van het leven opmerkelijk veel beter.

In mijn buurt in Rotterdam, op de roemruchte Kruiskade staat zo'n tehuis bevolkt door volkse mensen uit de multi-culti buurt (oorspronkelijke Nederlanders, Turken, Marokkanen, Surinamers, Antilianen, enzovoort). Op een zomerdag zitten ze met hun karretjes gewoon op de stoep, een sigaretje te paffen en de boodschappende voorbijgangers van commentaar te voorzien, zoals ook veel van die voorbijgangers een praatje met hen maken. Dat lijkt op hoe het is op het Italiaanse platteland. Oude mensen zitten daar nog gewoon op

het dorpsterras en als het helemaal niet meer gaat in een tehuis midden in het dorp. Ze zijn nog geheel opgenomen in de sociale biotoop waarin zij zijn geboren, grootgebracht en volwassen zijn geweest. Natuurlijk kan dat hier niet meer op die manier, stedelingen, wereldburgers en egoïstische hedonisten die wij zijn geworden. Het is wel verstandig de weg terug af te leggen op een bij ons passende manier, zonder die verstikkende sociale controle uit bijvoorbeeld de jaren vijftig, die inderdaad niet meer past bij ons moderne levensgevoel. Maar zolang de meeste tehuizen nog in een parkje afgezonderd van de bewoonde wereld liggen, valt er nog een wereld te winnen. Zetten we ze weer kleinschalig neer in de bewoonde wereld, dan wipt de voormalige buurvrouw van opa of oma nog wel eens langs als ze toch boodschappen gaat doen om even te beppen of om rolstoeloma of rolstoelopa naar buiten te rollen of om samen te wandelen naar het plaatselijke terras of om gezellig als vanouds samen even te winkelen. Dat houdt onze oude rolstoelers in ieder geval mentaal een stuk vitaler en wellicht dat het dan niet meer nodig is om in koeienletters te vermelden wat voor een dag het vandaag ook alweer is! Wij, de mensen in het land, kunnen het dus niet alleen de bureaucratie van de zorg kwalijk nemen en de politiek in dit land dat het zo gaat. Wij dienen ook de hand diep in eigen boezem te steken en ons af te vragen of dit het is wat wij willen en wat wij er zelf aan kunnen doen om aan deze gelegaliseerde bureaucratische verschrikking en mensonwaardige toestand een einde te maken.

Conclusies en aanbevelingen

Gaat er in de zorg nu echt niets goed? Nee, dat lean niemand met droge ogen beweren. Er zijn nog steeds veel mensen in deze beroepsgroep bezig met een tomeloze inzet, veel liefde voor hun vak en liefde voor hun patiënten. Zij gaan bij wijze van spreken nog elke dag met plezier naar hun werk en sluiten die dag voldaan af. Ook de medische kwaliteit van de geboden zorg is naar internationale standaarden goed tot boven gemiddeld te noemen en somtijds zelfs excellent! De wachtlijsten zijn en biijven een grof schandaal, zoals ook de menselijke bejegening van patiënten-cliënten in nogal wat gevallen ver beneden de maat is. Liefde is niet te koop. Maar valt wel

uit te lokken, door goede randvoorwaarden in de vorm van het creëren van een (zorg)omgeving waarin mensen, professionals en 'zorgwaarnemers' verleid worden tot het geven van liefde en patiënten-cliënten weer worden gezien en behandeld als mensen met een unieke, eigen geschiedenis en karakter. Veel is daarover reeds opgemerkt in het bovenstaande, waarin ik de toestand van de zorg in Nederland heb geschetst, geanalyseerd en gemeten.

Hieronder volgt puntsgewijs een schets van een aanpak om de zorgsector in zijn geheel op de schop te nemen en zodanig te herordenen dat we krijgen waarom we vragen en waaraan we behoefte hebben:

1. Gedurende een halve kabinetsperiode, twee jaar dus, houden we de totale uitgaven voor de zorg, gecorrigeerd voor de inflatie, constant.
2. De sector krijgt in die periode de opdracht de arbeidsproductiviteit op te voeren, gemeten naar medisch en zorghandelen, door het stelselmatig terugdringen van de overhead in de vorm van administratieve lasten, bureaucraten, kundes en overtollig management.
3. Het verzekeringsstelsel blijft ongewijzigd. De verzekeraars krijgen evenwel de opdracht om dat deel van de administratie dat zij nodig hebben om de zorghandelingen te betalen, zelf te verzorgen dan wel te doen laten verzorgen.
4. Om de zorgsector te dwingen efficiënter en klantgerichter te gaan werken, wordt op alle terreinen van zorg particulier initiatief en ondernemerschap toegelaten en aangemoedigd.
5. Ziekenhuizen mogen dus hun specialisten in loondienst hebben, maar mogen zich ook beperken tot bedden- en verpleeghuis en de specialismen inkopen bij (maatschappen van) zelfstandig gevestigde specialisten.
6. Dokters en paramedische beroepsbeoefenaars mogen zelfstandige ondernemingen stichten en collega's en ander personeel aantrekken in loondienst.
7. Verzekeraars zijn, ongeacht de behandelaar en behandelinstantie, verplicht medische en paramedische handelingen te vergoeden, aan welke toegelaten behandelaar en behandelinstantie dan ook, tegen het tarief dat zij jaarlijks in hun polis vooraf vaststellen.
8. Er wordt een landelijk administratiesysteem door de verzekeraars

opgesteld, waarin de zorgaanbieder onmiddellijk kan aflezen of de patiënt-cliënt beschikt over een toereikende polis. Zo niet dan is aan de patient de keuze om het vooraf te bepalen extra bedrag zelf bij te passen. De inning van dit extra bedrag is een taak van de verzekeraar. De verzekeraar betaalt na akkoordverklaring, uiteraard via een ICT-systeem, de zorgverlener uit naar de door hem gehanteerde prijs, die elk jaar vooraf is vastgesteld en in het administratiesysteem van de zorgverzekeraars is verwerkt. Meer in het algemeen treedt de verzekeraar zonodig op als de directe belangenbehartiger van zijn klant en treedt daartoe in geval van gerechtvaardigde klachten in het strijdperk tegenover de zorgaanbieder, met als uiterste sanctie het niet voldoen van de rekening van de zorgaanbieder. Er komt in dit stelsel dus een einde aan de belangenverklontering van verzekeraars en aanbieders, in plaats daarvan wordt de verzekeraar het schild van zijn klanten, de premiebetalers dus; dan liggen de prikkels direct op de goede plek.

9. De zorgaanbieder stelt op basis van volledige concurrentie met andere zorgaanbieders, private aanbieders en ondernemingen, alsmede de klassieke semi-statelijke instellingen, zelf zijn prijs jaarlijks vast ingericht volgens een met de verzekeraars overeengekomen systeem van zorghandelingen. De prijsvorming is dus volledig vrij en wordt slechts begrensd door de marktomstandigheden.
10. Het College Tarieven Gezondheidszorg (CTG) wordt met onmiddellijke ingang opgeheven en vervangen door een bureau dat kwaliteitskeurmerken ontwikkelt en verleent aan zorgaanbieders, waarbij ook de verhouding prijskwaliteit in de beoordeling wordt betrokken. Om het niet al te ingewikkeld te maken, zijn er drie keurmerken. Minimumkwaliteit, gemiddeld en uitmuntend. Elke zorgaanbieder dient over een keurmerk te beschikken. In het geval hij dat ontbeert, heeft hij geen vergunning om zorg aan te bieden en dus ook niet om deze van de verzekeraar vergoed te krijgen. De keurmerken worden periodiek aan een herkeuring onderworpen en zonodig herzien. Aan dit warenkeuringsbureau is een afdeling verbonden waar klanten klachten over de kwaliteit van de geboden zorg kunnen indienen.
11. Een dergelijk marktstelsel vergt van de overheid een streng en adequaat toezicht op de minimum te leveren medische kwaliteit

van de voorzieningen op straffe van boetes en desnoods het intrekken van de vergunning van de behandelaar. Er zij dus een uitstekende en goed bemenste Inspectie voor de Volksgezondheid, die functioneert onder de politieke verantwoordelijkheid van de minister.

12. De Colleges Bouw en Sanering Ziekenhuisvoorzieningen (CBZ en CSZ) worden onmiddellijk opgeheven. Daarvoor in de plaats komt een vergunning voor bouw en sanering die wordt verleend, na een zeer globale toetsing, door het departement op grond van politiek-beleidsmatige keuzen. De minister maakt daarin geen onderscheid naar semi-statelijke en particuliere (ondernemings)initiarieven. Integendeel, in de eerste periode zullen met name ondernemingen met voorrang aan een vergunning worden geholpen, mits zij natuurlijk kunnen voldoen aan de vereiste minimum kwaliteit, om de sector in zijn geheel open te breken en vatbaar te maken voor concurrentie. Een zelfde verhaal geldt voor verpleegtehuizen, verzorgingshuizen, bejaardenoorden, revalidatiecentra, gehandicaptenoorden, psychiatrische ziekenhuizen, thuiszorg en dergelijke. Kortom, voor al het moois dat onze huidige semi-staatszorg heeft te bieden. Dekker in het kwadraat, of preciezer: Dekker consequent doordacht, zal ik maar zeggen.
13. De patiënt-cliënt is volledig vrij in zijn keuze van wie hij zijn zorgvoorziening betrekt, zowel qua instantie c.q. instelling als qua behandelaar. Deze keuzevrijheid kan door de verzekeraar worden ingeperkt qua prijs en qua instantie, instelling c.q. behandelaar, door dat in de polisvoorwaarden op te nemen. Dat zal erin resulteren dat de nominale premie stijgt naarmate men een beroep wenst te kunnen doen op duurdere voorzieningen en naarmate men een grotere keuzevrijheid wil.
14. Dat vereist uiteraard echte onderlinge concurrentie van de verzekeraars en het openbreken van het feitelijke kartel onder leiding van Hans Wiegel, dat nu nog een branchevereniging heet te zijn. We hebben voor het toezicht daarop reeds een anti-kartel- en concurrentiebevorderingsautoriteit, het NMA, dat daar onmiddellijk werk van kan maken. Voorts kan het helpen, om de huidige incestsituatie bij verzekeraars tegen te gaan, een grote buitenlandse verzekeraar uit te nodigen om de Nederlandse markt te

bewerken en geen lid te worden van de club van Wiegel.

15. Ook de patiënt-cliënt zal zich bewust dienen te zijn van de kosten van zijn zorgconsumptie. Daartoe voert de verzekeraar verplicht een (substantiële) eigen bijdrage van de verzekerde in, die wordt geheven op elk eerste bezoek aan een zorgaanbieder. Het staat de verzekeraar natuurlijk vrij om zijn klanten een aparte verzekering aan te bieden, waarin de eigen bijdrage wordt afgekocht door de klant. De verzekeraar mag de premie daarvan niet opnemen in de hoofdpolis, maar dient deze in een afzonderlijk verzekeringscontract op te nemen en ook afzonderlijk te heffen en daarvoor een apart fonds te stichten met een verbod om gelden over te hevelen van het fonds van de hoofdpolis naar dat van de verzekering tegen de eigen bijdrage. Dit alles, opdat de meerdere kosten die voortvloeien uit een gemakkelijker consumptie van zorg door de extra verzekering worden gedekt en niet hoeven worden betaald door degenen die het eigen risico wel wensen te dragen.
16. Ten slotte wordt er diepgaand onderzoek gedaan naar de medische consumptie door afzonderlijk te onderkennen sociale categorieën. Zo is uiteraard de zorgconsumptie van ouderen hoger dan die van jongeren en die van onderklassemensen hoger dan die van de midden- en hogere klassen, zoals ook de zorgconsumptie van onderklasse-allochtonen schrikbarend veel hoger ligt (de medicijnenconsumptie en medische zorgconsumptie als huisartsen, medisch specialisten, ziekenhuizen en paramedische beroepen, enzovoort, ligt in Turkse en Marokkaanse buurten ruim vier keer zo hoog als in een doorsnee middenklasse wijk). Doel van dat onderzoek is de ontwikkeling van gerichte preventie en het creëren van instrumenten om aan de ongebreidelde consumptie - het gaat tenslotte allemaal van die grote, anonieme hoop - een einde te maken. Dit om de ongelijke verdeling van lasten en lusten tegen te gaan en om het draagvlak voor solidariteit in de zorg te behouden. Zouden de middenklassen en de hogere klassen echt weten hoe het ligt met de consumptie van zorg en de verdeling van de financiële lasten daarvan, dan zou dit gisteren een einde hebben betekend van de solidariteit en dan was de tweedeling in de zorg al veel verder voortgeschreden dan thans. Het is dus bij wijze van spreken vijf voor twaalf.

17. Pas nadat de sector redelijk op orde is en de overschakeling van aanbodsgestuurde zorg naar vraaggestuurde zorg een eind op streek is, wachtlijsten zijn weggewerkt en betere vraaggerichte producten worden afgeleverd, de efficiency is verbeterd en de arbeidsproductiviteit van de sector in zijn geheel, gemeten naar medisch en zorghandelen, sterk is toegenomen, pas dan wordt, indien gewenst en noodzakelijk, het politieke gesprek geopend over meer geld voor de zorg, onder het motto: Wij willen meer van die goede producten hebben, die de zorg ons inmiddels bewezen heeft te kunnen en te willen leveren.

Ten slotte: dit is en kan natuurlijk geen uitputtende verhandeling zijn over de zorg in Nederland. Daar kun je een boekenkast over volschrijven. Ik denk wel een redelijk representatief beeld te hebben geschetst en in ieder geval de structuur en de cultuur van die zorg op een juiste manier te hebben weergegeven en op zijn minst het gevoelen daarover van de mensen om wie het allemaal behoort te gaan: de patiënten, hun famine en vrienden, kortom van u en mij, in markttermen: de klanten!

III Onderwijs

Lager, middelbaar en beroepsonderwijs

Ik - inmiddels 53 jaar - ging in de jaren vijftig naar de kleuter- en de lagere school. Ja, zo heette dat toen. Wij hadden ook nog een kleuterjuf of kleuternon, later een schoolmeester, een schooljuffrouw of een schoolnon en een bovenmeester of hoofdonderwijzer. Nu heet dat een leraar en een directeur en noemen ze de school basisschool met basisgroepen, waar wij nog gewoon een klas hadden met ten minste 25 kinderen; kinderen zijn tegenwoordig leerlingen. De katholieke lagere school op ons dorp was aanvankelijk een meisjesschool; de jongetjes gingen naar de openbare school. Er waren aparte katholieke meisjes- en jongensscholen, want er mocht eens iets stouts gebeuren tussen katholieke meisjes- en jongenskinderen! Maar ja, de nieuwe tijd hè! Men oordeelde het kwaad van het openbare onderwijs groter dan het kwaad van katholieke jongetjes en meisjes op één school. Er waren weinig katholieke jongetjes en veel katholieke meisjes op ons dorp, waarom dat zo scheef was verdeeld, weet ik niet. Met mijn gang naar de lagere school werd de meisjesschool ook opengesteld voor jongetjes. En dus moest ik van mijn streng katholieke vader, die een belangrijke rol speelde in het katholieke verenigingswezen en het katholieke organisatieboeltje, naar de katholieke meisjesschool tezamen met zes katholieke vriendjes.

Nou, dat hebben we geweten! Wij, de jongetjes, werden immer door de schoolnon collectief gestraft, want als jongetje deed je al snel iets fout. Het werd ons al vroeg ingepeperd hoe vreselijk stout een jongetje was, in tegenstelling tot de o zo brave meisjes, die hier dan ook dankbaar misbruik van maakten om ons te pakken waar ze ons maar pakken konden. Het waren tenslotte ook nog maar kinderen. Gevolg is wel geweest dat, voor zover ik weet, geen van die jongetjes het ooit

heeft gewaagd een huwelijk met een vrouw aan te gaan.

Meer in het algemeen was het, door het gesloten en benepen karakter van het katholieke milieu temidden van een protestantse en ongelovige omgeving, taboe om katholieken af te vallen. Ons werd geleerd dat protestanten erger waren dan ongelovigen: die laatsten konden het immers niet helpen, die waren onwetend, maar die protestanten! Wij wisten niets van het onderscheid tussen de vele protestantse kerkgenootschappen, dat hadden we niet geleerd, voor ons was het één pot nat: een poel des verderfs! In dat gesloten katholieke milieu met dat hermetische en dogmatische vijandbeeld over alles wat anders was dan wij, daarin tierde misbruik van macht door de onderwijzers en onderwijzeressen welig en bovenal ongestraft. Er werd geslagen dat het een lieve lust was en vooral de geestelijke terreur was weerzinwekkend in zijn kwaliteit en omvang. Er kwam geen inspecteur aan te pas, want de vuile was werd niet buiten gehangen en de boven ons geplaatsten, aan wier 'liefdevolle' zorg wij waren toevertrouwd, hadden per definitie altijd gelijk. Als wij werden geslagen en/of geterroriseerd, dan hadden wij dat strijk en zet zelf uitgelokt en dus verdiend! Mijn lieve moeder heeft zich daartegen (en tegen mijn vader die dat altijd goed praatte) naar vermogen verzet. Eén keer zelfs met een stuk hout in de hand, waarmee zij mijn mannelijke volwassen belager, de onderwijzer, die mij net ten overstaan van de klas voor de zoveelste keer stond af te tuigen, frontaal te lijf ging en voor een joelende klas en springend over de banken achterna joeg. Wat waren wij trots op mijn moeder, dit was nog nooit vertoond, ons moeder kon voor de hele klas niet meer stuk! Dat maakte het nog een beetje leefbaar, maar echt structureel veranderen kon zij het natuurlijk ook niet.

Zo zie je maar dat kleinschaligheid in een kleine en gesloten gemeenschap tot verschrikkelijke dingen kan leiden, niet in de laatste plaats door de verstikkende sociale controle die ervan uitgaat. Daar kwam nog bij dat ik een ander kind was dan de meeste kinderen. Ik hield in het algemeen niet van sport en al helemaal niet van voetbal. Dat plaatste mij in een uitzonderingspositie, ook in het groepje van de zeven jongetjes. Daarnaast was ik een dromerig kind met een rijke fantasie, dus keek ik veel naar buiten en fantaseerde daar mijn eigen veel mooiere en interessantere wereld. Dat was natuurlijk ook terug te vinden in de schoolresultaten: die waren niet overdreven slecht,

maar wel aan de magere kant. Het schoolpersoneel wist ondertussen met dat rare jongetje wel raad. Heel veel straf en meer in het algemeen, compleet negeren. Zelfs als ik wel mijn best had gedaan en de resultaten navenant waren, kreeg ik op mijn kop. Ik zou het wel hebben afgekeken bij mijn buurman, want dit kon natuurlijk nooit.

Enfin, na die verschrikkelijke lagere-schooltijd kwam de HBS. Weer een katholieke school, helemaal in Haarlem-Noord, want in onze buurt was geen katholieke middelbare school. Openbare en protestantse middelbare scholen des te meer, maar dat kon natuurlijk niet in onze toenmalige, verzuilde Nederlandse samenleving. Ik ging naar de school van paters Augustijnen (afgekort OESA). De school was vernoemd naar de Augustijner pater Mendel, de negentiende-eeuwse grondlegger - met zijn erwtenplantjes - van de erfelijkheidswetten. Er zaten vierhonderd jongens op de school van de paters. Een school die onder leiding stond van de in de verre omstreek beroemde pater Augustijn, rector Drs. L.V.J. Hutjens. Zonder na te zoeken dreun ik zo, veertig jaar na dato, zijn voorletters op. (Kan ik ook van Dr. Ir.F.Q. den Hollander, toentertijd de roemruchte directeur der Nederlandsche Spoorwegen: dat waren nog eens leiders en echte kerels.) In de vierde klas van de HBS-B mocht ik pater Hutjens, als ik alleen met hem was, rector Jan noemen! Dat was een heel voorrecht en zo ervoer ik dat ook. (Overigens was onze rector Jan een echte hetero en daar had hij het moeilijk genoeg mee, maar zo ver ik weet heeft hij nimmer in zijn leven zijn gelofte van kuisheid, afgelegd bij zijn kloosterprofessie, gebroken.)

Pater Hutjens was een kerel van stavast, een rechtlijnige man, krom is krom, recht is recht en beloofd is beloofd. Het zou tegen zijn karakter zijn ingegaan om een eenmaal gedane belofte zonder deze van tevoren op te zeggen te breken, want een dogmatische man was hij allerminst. Hij wist beter dan menig ander katholiek dat het leven sterker is dan de leer en dat je daar begrip voor moet opbrengen en met mededogen mee dient om te gaan. Ik heb onze rector straffen zien uitdelen, waarbij zo nu en dan een flinke draai om je oren kon behoren (tot en met de tweede klas, daarna was je in zijn ogen volwassen en werd er verbaal opgetreden), maar ik heb hem nooit iemand zien of horen veroordelen! En dat is gemakkelijk als ze het met je eens zijn, maar moeilijk als ze jouw inzicht niet delen en jouw gezag ten overstaan van medeleerlingen ronduit tarten. Dan was hij

de kalmte zelve en ging hij de strijd met heel zijn psychologische en grote pedagogische inzicht aan. Zonodig trad hij terug en bood hij de dissidente leerling de nodige ruimte. Pater Hutjens hield echt van ons, met name van de moeilijkste onder ons. Hij was als een vader en een moeder. Zelden verliet een leerling zonder diploma de school, desnoods ging hij zelf bijles geven aan stomkop of dwarsligger. Goed voorbeeld doet goed volgen, zo was de hele school, de paters en de lekenleraren en lekenjuffrouwen. Een leraar die niet in dit pedagogische stramien paste, maakte het niet lang, die was binnen een paar maanden geruisloos verdwenen, daar zorgde de rector wel voor! We hadden een prachtig, nieuw en licht schoolgebouw naar een ontwerp van de architect Holt, een vertegenwoordiger van de Nieuwe Zakelijkheid, met mooie klaslokalen voor maximaal twintig leerlingen en vele andere voorzieningen, zoals schitterende praktijklokalen, een aula, gymzalen en een mooie kantine. Ook de cour en de tuin waren door hem aangelegd in dezelfde strakke stijl; en licht, heel veel licht, overal waar je maar kwam. De rectorkamer had een inpandig balkon dat op de grote hal en het trappenhuis uitkeek. Daarop verscheen rector Hutjens gedurende elke lessenwisseling als de grote verhuizing naar een ander lokaal begon. Niet wij maar de leraar had zijn vaste lokaal. Vanaf dat balkon werden wij al naar gelang zijn luim en al naar gelang hij vond dat hij de teugels kon laten vieren of juist moest aantrekken met humor of met gestrengheid toegesproken. Niet collectief, maar persoonlijk bij naam en toenaam. Hij leerde ons tijdens zijn preken tijdens de H. Mis dat wij allen geschreven waren in de palm van de hand van Christus en rekende het tot zijn plicht om binnen de kortste keren onze naam te kennen; niet om Christus te zijn, daar was hij een te grote realist voor. Die namen oefende hij aan het begin van het nieuwe schooljaar op de eersteklassers. Lachen geblazen, want dat ging in het begin natuurlijk nogal eens fout. Veertien dagen later verliep dat vlekkeloos en waren de nieuwkomers in die grote kop van hem opgeslagen.

Als jongens hadden wij een natuurlijk ontzag voor hem. Alles aan die vent was groot, zijn lengte, zijn postuur en vooral die handen! Het verhaal ging dat hij een lastige jongen een keer over de knie had genomen en met die grote handen van hem een stevig pak op zijn reet had gegeven, zodanig dat-ie een dag niet meer kon zitten. Apocrief natuurlijk, maar het werkte wel!

Ook na school bekommerden de paters zich om ons. We hadden tal van (sport)clubs, waaraan zij in hun vrije uren leiding gaven, met als gevolg een levendig en druk bezocht schoolverenigingsleven. Toen ik wat ouder was, kwam ik alleen nog maar thuis om mijn huiswerk te maken, een kopje thee te drinken en wat te beppen met mijn moeder en om te slapen, de rest van de tijd was ik vrijwel altijd op school. De leerlingenraad, de debatingclub, de redactie van het schoolblad *Mendel Vendel* en niet te vergeten de toneelclub: in al die clubs had ik het druk en had ik het zeer naar mijn zin en kwam ik tot bloei. Het gevolg van dit alles was dat het op school barstte van de moeilijke jongetjes uit Bloemendaal, Aerdenhout en Bentvelt, veelal met een lange schoolcarrière van mislukkingen achter de rug. De leeftijd van de oudste leerlingen kon gemakkelijk oplopen tot 25 jaar! Maar ook die gingen daarna van school met een diploma en veelal nog studeren ook, sommigen zelfs aan wetenschappelijke instellingen! Ik was meestal de jongste, maar wel haantje de voorste en genoot van het feit dat zij ouder waren dan ik. Deze school liet onnadrukkelijk maar onbetwijfelbaar zien wat kleinschaligheid in een open omgeving vermag.

De paters waren er trots op dat de kerkverlater Luther een kloosterbroeder van hen was. Dat had hun orde toch maar voortgebracht. Gevolg was dat het protestantisme op deze school met respect werd behandeld, zoals alle vormen van andersdenkendheid. Ze hadden natuurlijk niet het ware geloof, dat hadden wij, maar het was goed om naar hen te luisteren, omdat zij ons iets konden leren, zoals het goed was om naar elke vorm van kritiek te luisteren en te kijken, omdat je daar immer iets van zou kunnen opsteken, al was het maar om je eigen inzichten en opvattingen eens kritisch te toetsen.

Kortom, deze school was een verademing na die vreselijke katholieke lagere school. De paters en inzonderheid pater Hutjens hebben er onbedoeld borg voor gestaan dat ik, toen ik het katholieke geloof niet meer kon geloven, nimmer heb afgegeven op, noch mij heb afgezet tegen het katholicisme en tegen de katholieke Kerk. Naast leed hebben zij mij zo ontzettend veel moois en warms gebracht, zodat ik degene heb kunnen worden die ik ben. Met dank aan de paters Augustijnen, of zoals wij jongens in een yell wel deden als we ze zagen zitten: *oesa, oesa, oesaza*!

De paters glommen dan van oor tot oor, om er, zodra wij de yell een

tweede keer inzetten, een einde aan te maken. Het moest tenslotte niet te gek worden. Zij waren immers nederige en zondige monniken. Dat begreep ik en met mij de andete jongens nooit: voor ons waren ze tamelijk heilig, zo ver zouden wij het nooit brengen. Hoewel, korte tijd heb ik overwogen het voorbeeld van pater Hutjens te volgen. Maar ja, ik wilde ten minste bisschop worden en dan op den duur paus, en dat was voor nederige kloosterlingen niet weggelegd.

In 1967 kwam aan deze idylle plotseling een einde. De Mammoetwet van de katholieke minister van OK&W, Mr. Jo Cals (KVP) (vrijwel direct daarna minister-president van het kortstondige kabinet-Cals van PVDA en confessionelen, met roemruchte ministers als Anne Vondeling (PVDA) en Joop den Uyl (PVDA) en natuurlijk 'de nacht van Schmelzer' (KVP)) moest in dat jaar overal worden ingevoerd. Die wet schreef rigoureuze schaalvergroting van het middelbaar onderwijs voor, om de grote toestroom van leerlingen te kunnen bedienen - door de naijlende geboortegolf en door de emancipatie gingen steeds meer kinderen uit de middenklasse en zelfs uit de arbeidersklasse naar de middelbare school - en om allerhande nieuwe kundes tot het onderwijs toe te laten. Met een van die kundes had ik inmiddels hardhandig kennis mogen maken. Er was aan onze school een heuse, vrouwelijke schoolpsychologe opgedrongen, weliswaar een katholieke, maar toch... Tegen de zin van onze rector in, want Hutjens vond dat hij het alleen in samenwerking met zijn leraren wel af kon, maar het ministerie van OK&W besliste anders. De tang kwam en ging ons allemaal testen. Mijn test verliep desastreus en mijn vader werd door haar op het matje geroepen. Mijn vader was een ontwikkeld man, aan wie zij echter direct duidelijk maakte dat hij niets van haar geleerde vak kon begrijpen, maar zij zou een poging wagen hem uit te leggen wat er met mij aan de hand was. Ik was naar haar geleerde oordeel als een automaat waarin je een kwartje gooit voor een rolletje drop, maar die in plaats daarvan een rolletje pepermunt uitspuwt! Zo, die zat. Mijn verbaasde vader kreeg vervolgens het dringende advies mij onmiddellijk van school te nemen en naar de ambachtsschool te sturen, daar was ik meer op mijn plaats en zou ik gelukkiger kunnen zijn. Zij had immers het beste met mij voor. (Dit was trouwens wat dat betreft al de tweede keer in mijn leven, want aan het einde van de lagere school was het

ook raak. Toen op het dringende advies van een andere tang, een vrijgezelle schooljuffrouw van 64 jaar. Nu ben ik nogal onhandig en kan ik niet eens een spijker recht in een plank slaan, maar dat weerhield deze dames er blijkbaar niet van mij naar een ambachtelijke opleiding te verwijzen.)

Mijn onthutste vader spoedde zich na dit onderhoud onmiddellijk naar pater rector. Die hoorde het verhaal geamuseerd aan en somde uit zijn hoofd mijn rapportcijfers op: die liepen van gemiddeld tot hoog en zeer hoog. De rector liet een pauze vallen en vroeg mijn vader vervolgens wie hij dacht dat de baas op deze school was. Mijn verbouwereerde vader antwoordde: u natuurlijk. Juist ja, zei de rector, waar maak jij je dan in hemelsnaam zorgen over? Opgelucht verliet mijn vader de rectorkamer om 's avonds aan het diner in geuren en kleuren en met veel gevoel voor understatement en humor verslag te doen van zijn wedervaren.

Exit schoolpsychologe, maar het gevolg is wel geweest dat ik nog nooit een psychologische test met goed gevolg heb afgelegd en er volgden er nog vele. Immer een IQ van ver beneden de 100 en zo nog het een en ander. Een baan gemist en afgekeurd voor de officiersopleiding van het leger en de marine. Later is het met mij toch nog goed gekomen: ik ben doctorandus geworden in drieënhalf jaar, daarna doctor in de sociale wetenschappen (één mislukt en één gelukt proefschrift), ik heb een groot aantal boeken geschreven - een aantal samen met anderen maar de meeste alleen - en ik ben ten slotte hoogleraar geworden. Een psycholoog van mannelijke kunne vertelde mij enkele jaren geleden zonder een greintje humor, na dit verhaal te hebben aangehoord, dat dit kon: er slipten wel meer domme slimmeriken door de mazen van het net. Met dank aan deze doctorandus, die nog nooit een boek had geschreven en die nog nooit een boek van mij had gelezen. En natuurlijk aan Youp van 't Hek die in een column in de *NRC* betwijfelde of ik wel goed bij mijn hoofd ben en zich afvroeg, welke gek mij, eventueel tegen betaling, aan mijn diploma's en titels had geholpen, eraan toevoegend dat hij zelf natuurlijk alleen maar mavo heeft. Humor, jongens en meisjes, je ligt bij wijze van spreken krom van het lachen.

De schaalvergroting kreeg in de zomer van 1967 zijn beslag, door de jongens-HBS samen te voegen met het nabij gelegen katholieke meisjeslyceum, met als hoofdvestiging het ruim en op de groei opgezette

Mendel-College. Onze rector, pater Hutjens, werd letterlijk gek van deze nieuwe ontwikkeling en moest met spoed worden opgenomen in een katholiek ziekenhuis in Haarlem. Die zagen wij niet meer terug. Er kwam een lekenrector, een van onze lekenleraren, een aardige, meevoelende man en een uitstekend leraar. Maar ja, geen pater Hutjens, die was in onze ogen alleen maar ziek geworden van de invoering van die idiote Mammoetwet. Jaren later bleek dat wij het bij het rechte eind hadden: een inmiddels weer kerngezonde Hutjens vertelde mij dat hij spontaan psychotisch was geworden van de voorgenomen moord op zijn geesteskind. Hij, de stichter van de school en de ontwikkelaar van derzelve pedagogische en sociale concept. Wij vormden de hoogste klassen, de eindexamenklassen, en kozen spontaan en zonder omhaal voor onze zieke rector en tegen de nieuwe rector en de nieuwe school, die nu 800 leerlingen telde. In één klap van vandaag op morgen twee keer zoveel leerlingen en bovendien nog gemengd ook. Van die grieten moesten wij in aanvang niets hebben en ze waren zo verstandig geweest de twee hoogste klassen niet te mengen. Onmiddellijk werden er in de gangen verkeersregels ingevoerd en eenrichtingsverkeersborden geplaatst om de stroom leerlingen, bij de nu wel heel massale klassenwisselingen, in goede banen te leiden. Wij negeerden deze borden als hoogste klassers demonstratief en deden dat ons hele laatste jaar. Onze school was weg en kapot, we studeerden hard om zo snel mogelijk weg te komen. De nieuwe rector was een verstandig man en liet ons begaan en sloot tegen het einde van het schooljaar vrede met ons, door blijk te geven van zijn begrip en door ons een verrassing te bieden. Want daar stond-ie ineens: onze oude rector, sterk vermagerd en bleek, in zijn lange, zwarte habijt, met tranen in zijn ogen. We hadden onze held wel eens emotioneel meegemaakt, maar hij had nooit gehuild. Doodstil waren we en toen barstte het los: praten en nog eens praten met een pilsje erbij, wat een weerzien! Kort daarop deden wij eindexamen en op een enkeling na slaagden we allemaal. Het hoogste slaagpercentage in de geschiedenis van de school.

Dat neemt niet weg dat de invoering van de Mammoetwet het begin van de verwoesting van het ouderwetse, maar o zo degelijke Nederlandse onderwijs inluidde. De vele goede bedoelingen van politici en onderwijstechnocraten ten spijt, die denken dat het (veel) beter is geworden. Ik weet na 25 jaar zelf onderwijs te hebben gegeven dat

dit een goed gedocumenteerde leugen is. Niet meer, maar beslist ook niet minder en ik zal dit voor u aannemelijk maken!

En na de Mammoetwet kwam er nog veel meer. Het lager beroepsonderwijs, zoals de ambachtsschool, de huishoudschool, de lagere land- en tuinbouwschool en het uitgebreid lager onderwijs gingen op de schop. De op handvaardigheid gerichte vormen van onderwijs, ambachtsschool, huishoudschool en het land- en tuinbouwonderwijs werden kennisintensiever en de oriëntatie op de handvaardigheid verdween naar de achtergrond. Vandaar dat dit onderwijs niet meer voldoet voor de kinderen waarvoor dat was bedoeld: praktisch georiënteerde kinderen, die leren door te doen en niet door het krijgen van theoretische uiteenzetting over hoe je iets moet doen. Men begint dat nu eindelijk in te zien en tracht de weg terug weer in te slaan. Ook dit komt uit de kokers van dezelfde kundes, die eerst dat op de praktijk gerichte onderwijs met wortel en tak hebben uitgeroeid, omdat dit zoveel beter zou zijn. Schaf die kundes maar af, dan gaat het een stuk beter met het onderwijs. Breng de kundes terug tot universitair onderwijs en onderzoek, zodat onderwijsgevenden naar eigen inzicht de vruchten daarvan kunnen plukken.

Een zelfde verhaal kan worden verteld over het middelbaar en hoger beroepsonderwijs en over het wetenschappelijk onderwijs. Het WO werd teruggebracht tot een studie van vijf jaar (sic!) en het kandidaatsexamen, een soort baccalaureaat, afgeschaft. Nu gaan ze weer terug naar een langere academische studie en wordt het kandidaats de mastertitel en verdwijnt de titel van doctorandus - hij die toegelaten is tot de promotie. Ook de middelbare school ging na de Mammoetwet onder leiding van vreselijke onderwijshervormers als Van Kemenade en later Wallage (beiden PVDA, de eerste als minister van Onderwijs in het kabinet-Den Uyl (PVDA, D66, PPR, KVP en ARP) en de laatste als staatssecretaris van Onderwijs in Lubbers III (CDA en PVDA)) weer helemaal op de schop. Het gymnasium moest en zou verdwijnen en vervangen door het afgewaardeerde atheneum - het gymnasium was immers een eliteschooltje en daar hebben onze socialisten een grondige hekel aan, zeggen ze - de voortreffelijke HBS-A en -B (Thorbeckes geesteskind) door een afgewaardeerde HAVO waar je niets mee kunt, de ULO-A en -B door de MAVO, en er moest een gedrocht komen als de Middenschool. Immers, de eerste paar jaar zou de leerling niet moeten hoeven kiezen tussen HAVO, MAVO of Atheneum.

De praktijk leerde ondertussen anders. Juist het gedwongen uitstel van een keuze werkte negatief uit op de studieresultaten, doordat leerlingen van heel verschillende capaciteit in één klas werden samengedreven. Dat leidde ertoe dat de theoretisch gekwalificeerde leerling zich verveelde en de praktische georiënteerde leerling met een te hoog gegrepen programma zat opgezadeld. In de praktijk werd die Middenschool na verloop van tijd door de scholen zelf ontmanteld, door de leerlingen naar capaciteiten te scheiden en het geheel toch Middenschool te noemen. Zo gaat dat in Holland, men blijft nog wel praktisch en pragmatisch. Meer in het algemeen heeft men het in ons land, waar een weergaloze drang tot nivellering bestaat, met name onder sociaal-democraten, moeilijk met de omgang met hoogbegaafde kinderen. In het onderwijs worden deze kinderen stiefmoederlijk behandeld, met alle gevolgen van dien voor hun leerprestaties. (Ik ben sedert jaar en dag voorzitter van de Stichting Cognitief Talent, die jaarlijks een grote kenniswedstrijd voor hoogbegaafde kinderen in de laatste klas van de basisschool organiseert. Het CITO maakt voor ons tegen kostprijs de toets. De winnaar van deze kennis- en inzichtwedstrijd krijgt een aandelenpakketje plus de Constantijn Huygens-trofee. Het kost mij de grootste moeite om elk jaar weer financiers te vinden voor dit evenement. De grote bedrijven hebben geen enkele belangstelling om zich met de stichting te associëren, dat doen ze liever met voetbal of een andere populaire sport. Enig doorvragen leert strijk en zet dat de reden voor de afwijzing van ons verzoek om een bescheiden financiële ondersteuning is gelegen in het feit dat het betreffende bedrijf niet in verband wil worden gebracht met een elite-initiatief. Wederom: in Frankrijk zouden ze het niet eens kunnen bedenken!)

Ten slotte bedachten de onderwijsvernieuwers en talloze kundes dat een school grootschalig dient te zijn. Immers, alleen dan zou men per school zich allerhande kundes kunnen veroorloven, want daarvoor is een bepaalde schaal nodig. Dat men die kundes gewoon naar de scholen toe zou kunnen laten komen, als dat zo nodig moet, kwam in de hoofden niet op. En voorts zou het allemaal veel efficiënter, beter en bovenal goedkoper worden. (Hollandser kan het niet: voor een dubbeltje op de eerste rang.) Dat door deze schaalvergroting een enorme en kostbare bureaucratie van regelaars en vergaderaars ontstond die de onderwijsgevenden opzadelden met aller-

hande nutteloze kennis (veel weten over niks) en met een overvloed aan administratieve taken (meten is tenslotte weten) en die daardoor de leraren afhielden van hun eigenlijke werk (het geven van onderwijs), waardoor de arbeidsproductiviteit van leraren schrikbarend daalde, dat alles werd eenvoudigweg over het hoofd gezien. En nog hebben ze de grootste moeite om toe te geven dat het uitgedraaid is op een regelrechte ramp. Een 'school', van basisschool tot faculteit in WO en HBO, hoort niet veel meer dan 600 leerlingen te tellen. Alleen dan is het mogelijk een gemeenschap te vormen van leerlingen, leraren en ondersteunend personeel. Een gemeenschap met collectief beleefde normen en waarden en met een eigen cultuur en kleur. Onderwijs is immers niet, zoals zoveel van die onderwijstechnocraten denken, kennisoverdracht, maar vorming en nog eens vorming en het vehikel daartoe is onder meer kennisoverdracht, zoals een bloeiend schoolverenigingsleven dat ook is!

Nieuwste loot aan de onderwijsvernieuwingsstam is nu weer een ander gedrocht: het Studiehuis. Daar zitten de leerlingen in groepjes achter de pc kennis te vergaren en helpt de leraar zo nu en dan. De leraar is niet meer de grote verhalenverteller, maar de helper bij het opzoeken en vergaren van kennis. Welke idioot heeft dit bedacht? Ik mag mijzelf, naar het woord van de toehoorder, een uitmuntend onderwijzer noemen. En wat doet deze onderwijzer? Nou, die vertelt alleen maar verhalen, het ene verhaal na het andere, met een kop een middenstuk en een staart. Waarom? Omdat dit de enige effectieve manier is om aan leerlingen kennis over te dragen, te laten onthouden en zelf te laten interpreteren. Men moet van het concrete opstijgen naar het abstracte, van het bijzondere naar het algemene. Zo zitten mijn columns in elkaar, mijn lezingen en mijn colleges. De verhalenverteller wordt nu in het onderwijs de nek omgedraaid en daarmee de geboren onderwijzer. Want net als in allerhande andere vakken wordt de onderwijzer niet gemaakt - je kunt hem hooguit scholen - maar geboren, zo simpel is dat.

Hoe fnuikend het Studiehuis is, ervoer ik onlangs toen ik dineerde bij een bevriend zakenechtpaar. De dochter des huizes mocht bij deze bijzondere gelegenheid ook aanzitten aan het diner en wel naast de professor. Ze zat, dertien jaar oud, verlegen naast mij en om het ijs te breken, richtte ik onmiddellijk het woord tot haar en zoals dat gaat bij een bakvis barstte ze daarop uit in een onbedaarlijke gie-

chelpartij. Na korte tijd hernam zij zich en vertelde ze mij dat ze morgen een tentamen had - wij noemden dat een proefwerk - over de Verlichting. Ze vond het moeilijk en ik vroeg wat door. Ze begreep nog net dat het niet om de plafondverlichting ging, maar om iets van filosofie. Ze had het allemaal zelf moeten opzoeken op haar pc, saai en onbegrijpelijk. Op mijn vraag of de leraar dan geen verhaal over de Verlichting had verteld, was het antwoord ontkennend. Die zat gewoonlijk in het Studiehuis een boekje te lezen en hielp je alleen op weg als je er echt niet uitkwam. (Arme leraar, het is zo'n mooi vak en beklagenswaardige leerlingen, die zo worden onderwezen.) Dit riep de onderwijzer in mij wakker en ik begon mijn verhaal bij Spinoza, onze enige echte Nederlandse filosoof en dan meteen nog een heel grote ook (er wordt in ons land overigens vrijwel niets met zijn gedachtegoed gedaan, laat staan dat dit op grote schaal wordt onderwezen. In Engeland, Duitsland, Spanje, Italië of Frankrijk zou zoiets volstrekt ondenkbaar zijn!) en eindigde het bij koning Frederik de Grote van Pruisen, Voltaire en Rousseau. Geïnspireerd door de aandacht van de hele tafel duurde het college ruim een half uur en genoot ik er zelf ten volle van. De volgende dag haalde het meisje een negen voor haar tentamen en vroeg de leraar hoe het kwam dat ze er zoveel van wist. Gisteravond was Pim Fortuyn - professor Fortuyn corrigeerde de leraar onmiddellijk - bij ons te gast en ja en toen, ja toen een echt verhaal met een kop, een middenstuk en een staart et cetera. Meer in het algemeen kan worden gesteld dat het zogenoemde thematische onderwijs op de basis- en de middelbare school, ook weer zo'n uitvinding van onderwijstechnocraten, elk inzicht van de leerling in plaats en tijd belemmert. Het geschiedenisonderwijs bijvoorbeeld, is hierdoor zwaar beschadigd. Leerlingen zitten er gemakkelijk een paar honderd jaar naast. Als docent heb je vervolgens de grootste moeite hun uit te leggen dat het er wel degelijk toe doet of een gebeurtenis in Nederland heeft plaatsgevonden in de zeventiende of in de negentiende eeuw. Wat werkt is hun uit te leggen dat zij die na ons komen ons zouden situeren in de tweeëntwintigste eeuw!

Het thematische onderwijs maakt als het goed is weliswaar het thema duidelijk, maar verhindert de samenhang tussen tijdstip en andere gebeurtenissen die tezelfdertijd plaats vinden en in hun samenhang een mogelijke verklaring geven voor het thema. Kortom,

chronologisch geschiedenisonderricht naar plaats en tijd is niet het uit het hoofd leren van 'stomme' feitjes, maar bevordert het inzicht in en begrip voor een bepaalde periode. Meer in het algemeen brengt het de leerling het begrip bij voor een bepaalde periode en de 'kleur' die deze periode heeft. Mensen begrijpen en beleven 'hun' tijd nu eenmaal als een samenhangend geheel, althans dat trachten zij te doen. Daarom is het van belang de leerling deze kennis en dit begrip niet te onthouden. Dan gaat de geschiedenis voor hen leven en op die manier blijven de zeventiende en negentiende eeuw voor hen niet langer één pot nat onder het motto: *History? Bull shit*.

Terug naar de menselijke maat

Ik durf de stelling wel aan dat we met enige aanpassingen en moderniseringen, gewoon terug moeten naar het onderwijs van voor de Mammoetwet en wel op kleinschalige scholen. Flikker die pc a.u.b. de scholen uit, dat leren de kinderen thuis wel en zet er voor zover nodig maar een paar in de klas. Het is te gek voor woorden dat de onderwijzer, van leraar tot professor, feitelijk vervangen wordt door de pc en zijn software. Het is ten hoogste een gereedschap ter ondersteuning van, maar mag nimmer de vervanging zijn van het verhaal. Het verhaal waar de leerling recht op heeft en dat het onderwijzersvak ook zo boeiend maakt. Niets leukers en bevredigenders dan een klas of een zaal aan jouw voeten, omdat je zo goed, interessant en spannend kunt vertellen. De toehoorder vaart er wel bij en onthoudt tenminste wat er is verteld. Herstel dus van het ouderwetse klassikale onderwijs en hoorcollege. Onderwijzers die dat niet kunnen, zijn niet geschikt en dienen met gezwinde spoed uit het onderwijs te verdwijnen tot heil van henzelf en bovenal van de leerling. Dus, van basisschool tot WO- en HBO-faculteit, scholen van ongeveer 600 leerlingen en praktijkonderwijs dat ook praktijk is en gebruikmaakt van beeldtaal, want dat is wat dat soort leerlingen wel goed begrijpt en toepast. Ze weten allemaal hoe computerspelletjes werken, dus dien je voor de praktische en op beeldtaal ingestelde leerling onderwijsmateriaal te ontwikkelen dat praktijk en beeldtaal als taal hanteert, een taal die zij verstaan! Laat dat die kundes maar ontwikkelen, doen ze ook eens iets nuttigs, waarmee de onderwijzer vervolgens naar

eigen inzicht iets kan. Het HBO en het WO dienen te worden samengevoegd in een onderwijsinstelling, de universiteit, met een Raad van Bestuur, een kleine staf die de Raad van Bestuur ondersteunt en kleine, echt dienstverlenende diensten. Onder deze licht bemande koepel functioneren de *schools* van ongeveer 600 studenten (model naar analogie van de voorbeeldige Britse universiteiten, Oxford en Cambridge). De *schools* staan onder leiding van een decaan, in alle gevallen een hoogleraar, die ook zelf nog een paar dagen in de week college geeft, onderzoek doet en wetenschappelijke artikelen en boeken schrijft. De *schools* leiden op tot een beroep of tot het beoefenen van wetenschap. De beroepsopleidingen worden afgesloten met een mastersgraad en de wetenschappelijke opleidingen met de doctorstitel (PhD) op basis van een proefschrift. De *schools* worden gespreid gevestigd in de stad, waarbij hun aard de richting van de vestigingsplaats aangeeft. De faculteit economie of handelswetenschappen bij voorkeur in de buurt van bedrijven, dat creëert een natuurlijke omgang waar beide profijt van kunnen hebben, en de sociale faculteit bijvoorbeeld in een achterstandswijk. Op die manier wordt ook het stedelijk netwerk weer versterkt, wint de school aan identiteit en voelt de student zich opgenomen in een herkenbare omgeving. Instellingen van HBO en WO zijn nu veelal, als gevolg van die hersenloze drang tot schaalvergroting en efficiency-‘verbetering’ gevestigd in buitenwijken of, nog erger, op bedrijven- en industrieterreinen, *in the middle of nowhere*! Elke mogelijkheid tot inbedding in de sociale en ruimtelijke stractuur van de omgeving is daarmee rigoureus afgesneden. De uitkomst van een verblinde technocratische visie op onderwijs: HBO en WO letterlijk opgevat als onderwijsfabriek, en zo zien ze er dan ook uit en op die manier wordt het onderwijs vormgegeven en de instelling geleid. Het is een fabriek met gestandaardiseerde productiemethoden (het onderwijs en het onderzoek) en gestandaardiseerde eindproducten (de studenten en hun diploma's).

De integratie van de medische faculteit en het academisch ziekenhuis ten slotte, dient met kracht te worden doorgezet. De faculteit wordt overigens voor de studenten wel ingericht als een *school*, opdat zij niet in een soort medisch industrieel complex (fabriek) verloren raken. Voor het overige verwijs ik naar het vorige hoofdstuk over zorg.

Voor het personeel komt er een ondernemingsraad, geschoeid op de Wet op de Ondernemingsraad, zoals die voor bedrijven en instellingen geldt. De studenten hebben hun eigen door hen gekozen raad, die hun belangen behartigt en toezicht houdt op een goede pedagogische kwaliteit van het onderwijs. Voor het overige doet iedereen zoveel en zo goed mogelijk zijn werk en vergadert men zo min mogelijk. De hele Wet Universitaire Bestuurshervorming (WUB, 1972) van Veringa (KVP-minister van OK&W in het kabinet-De Jong (KVP, ARP, CHU en VVD)) en de latere 'verbeteringen' daarvan, worden afgeschaft. Onderwijs is naar zijn aard een hiërarchische aangelegenheid, waarin de leraar met gezag onderricht geeft. Het woord zelf zegt het al. Het kan de onderwijzer overigens ook helpen om die vrijetijdskleding maar weer te verruilen voor formelere kleding en zich niet meer met jij en voornaam aan te laten spreken, maar met u en mevrouw of meneer of gewoon met meester of juf natuurlijk! Waar de belangen van leerlingen en studenten worden geraakt, hebben zij en hun ouders uiteraard inspraak. We leven sedert de jaren zeventig tenslotte niet voor niets in een onderhandelingshuishouding. Om dit alles mogelijk te maken, is het voorts noodzakelijk dat het bestand aan ambtenaren en beambten op het departement van Onderwijs, Kunsten - het gaat natuurlijk helemaal niet om zoiets vaags als cultuur - en Wetenschappen en het onderwijsmiddenveld - al die koepels en belangenbehartigingsorganisaties die het onderwijs in ons land kent -, met tenminste 25 procent wordt gereduceerd. Die mensen gaan gewoon iets anders, veel nuttigers, doen. Doen we dat niet, dan zoeken deze mensen werk en komt er van autonomie van de scholen, van universiteit tot en met basisschool, weinig of niets terecht. Immers, deze circulaireschrijvers, beroepsvergaderaars en -regelaars kunnen moeilijk met hun armen over elkaar zitten en verzinnen ongetwijfeld weer het een en ander dat de onderwijsgevende van zijn eigenlijke werk afhoudt: het geven van hooggekwalificeerd en hogelijk geïnspireerd onderwijs!

Statistieken

Na al deze kwalitatieve uiteenzettingen wordt het tijd de onderwijsstatistieken eens aan een nader onderzoek te onderwerpen.

Kerncijfers Onderwijs in Nederland*

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Inflatie in %	2,7	2,0	2,1	2,2	2,0	2,2	2,6	4,6
Totaal der Rijks-uitgaven	225	261	228	229	264	340	304	295
Bruto Nationale Product	614	666	694	735	780	824	885	954
Uitgaven Onderwijs	34,4	35,8	36,6	37,3	40,1	42,0		
- primair onderwijs o.m. basis-school	9,9	10,6	10,8	11,4	12,2			
- voort-gezet onderwijs	10,6	10,9	11,3	11,3	12,4			
- Hoger Onderwijs	7,7	7,8	7,8	8,1	8,4			
- HBO	2,5	2,4	2,5	2,6	2,7			
- WO	5,2	5,4	5,3	5,5	5,7			
- personeels-uitgaven	22,3	23,4	23,7	24,3	26,0			
- exploi-tatie uitgaven w.o. materiële	7,1	7,2	7,6	7,8	8,6			
Studie-toelagen	4,1	3,8	3,6	3,5	3,0			
Rente-loze voor-schotten /studie-leningen	0,3	0,5	0,6	0,9	1,4			

Het percentuele aandeel van lonen en salarissen in de totale onderwijsuitgaven	65	65	64	65	65		
Aantal personen werkzaam in onderwijs							
Aantal ambtenaren O.C. en W (inc. Inspectie onderwijs + financ.)	2322	2498	2359	2379	2371	2340	2284**
Aantal beambten onderwijsveld % ziekteverzuim primair en voortgezet onderwijs***				7,2	7,7	8,4	8,7
Toestroom onderwijs naar de WAO	[voorheen anders/ niet bijgehouden]					52260	6380
% ziekteverzuim MKB		5,5	5,1	5,1	5,6	6,0	6,1

Bron: CBS en Rijksbegroting.
* in miljarden guldens.
** Bron: ministerie van OC&W. In 1995 werden de ambtenaren van Cultuur overgeheveld van WVC naar OC&W. Ze zaten daar ook al ten tijde van het departement van OK&W (met de 'k' van kunsten en niet met het vage 'cultuur'. Het verdient het terug te gaan naar de oude benaming OK&W, dan heet het departement weer wat het is!).
*** Bron: LISV.

Om wat preciezer in beeld te krijgen wat nu de overhead per instelling is, hieronder niet de personeelsverdeling van een HBO-instelling (het Albeda College (confessioneel) te Rotterdam, want dat weigert alle medewerking en heeft geen behoefte aan pottenkijkers!), maar wel van een instelling van Wetenschappelijk Onderwijs en Onderzoek (mijn voormalige werkgever, de Erasmus Universtiteit (neutraal) te Rotterdam).

Personeelssamenstelling Erasmus Universiteit te Rotterdam

	1994	1996	1998	2000	2001
Weten-schappelijk personeel	1582	1549	1648		
Onder-steunend personeel	1338	1289	1246		
Overhead in %	46%	45%	43%		

Bron: Erasmus Universiteit.

Conclusies en aanbevelingen

1. Het staat vast, elk onderzoek wijst dat uit, dat goed onderwijs slechts gegeven kan worden in een kleinschalige omgeving. Scholen dienen niet veel groter te zijn dan ongeveer 600 leerlingen, basisscholen zelfs beduidend kleiner. Dit betekent dat in het onderwijs de weg terug moet worden ingeslagen en besloten dient te worden tot rigoureuze schaalverkleining. Een buitengewoon omvangrijke operatie!
2. Het heilloze plan van de huidige minister van Onderwijs, Hermans (VVD), om managers zonder enige onderwijsbevoegdheid

directiefuncties te laten uitoefenen op basisscholen en dergelijke, wordt onmiddellijk getorpedeerd. Professionele organisaties moet je altijd laten leiden door een professional. Dat wil zeggen een advocatenkantoor door een advocaat, een accountantskantoor door een accountant, een ziekenhuis door een dokter of verpleegkundige en dus een school door een onderwijzer! Dat is nodig omdat de professional alleen echt begrepen wordt door een professional. De professional aanvaardt ook alleen maar gezag van een andere professional indien hij dat als professional waarmaakt. De huidige situatie in de collectieve sector waarin managers de baas zijn en de dokter en de verpleegster, de onderwijzer en de agent gezag hebben te aanvaarden van mensen die nog nooit een patiënt hebben behandeld, nog nooit voor de klas hebben gestaan of nog nooit een boef hebben gevangen is te absurd voor woorden. Er is in deze arbeidsorganisaties dan ook veel stille sabotage door de uitvoerenden, die de absurde circulaires naast zich neerleggen, in het beste geval naar eigen inzicht hun gang gaan en in het slechtste geval het moede hoofd in de schoot leggen.

3. De administratieve lasten voor onderwijsinstellingen dienen drastisch te worden teruggedrongen. Die hele bureaucratische meet- en regelfabriek van het ministerie van Onderwijs en het zogenoemde onderwijsmiddenveld wordt met wortel en tak uitgeroeid. De directeur van een basisschool dient weer in staat te zijn om tenminste drie dagen per week voor de klaas te staan.
4. Scholen worden financieel bestraft voor de keren dat zij hele klassen naar huis sturen vanwege zieke onderwijzers, ADV-dagen en wat er allemaal nog meer voor moois is opgebloeid in het onderwijsveld. Meer in het algemeen worden de secundaire arbeidsvoorwaarden voor het onderwijzende personeel tegen het licht gehouden en bekeken op verstorende factoren voor de handhaving van de continuïteit van het onderwijs. Aan de hemeltergende toestand van het almaar naar huis sturen van leerlingen wordt een einde gemaakt door drastisch te snijden in de toestroom naar de WAO en het ziekteverzuim rigoureus aan te pakken, alsmede te wieden in de onderwijsverstorende secundaire arbeidsvoorwaarden van het onderwijzende personeel. De onderwijsbonden kunnen hun borst nat maken, met al die vre-

selijke verworven rechten. Het snijden in bureaucratie en management maakt geld vrij voor de versterking van de uitvoering, onderwijzers in alle soorten en maten, in het onderwijs door meer onderwijskrachten aan te stellen en de primaire arbeidsvoorwaarden te verbeteren.

5. Er wordt gestopt met experimenten als basisvorming, studiehuis en dergelijke, in de vorm van voor het hele onderwijsveld verplicht opgelegde onderwijsvormen. Als men om pedagogische redenen iets nieuws wil beginnen, gebeurt dat gewoon zoals overal elders in een kleine proeftuin. Slaagt zoiets dan is het aan de onderwijzers om dat al dan niet over te nemen. Zij zijn de deskundigen bij uitstek en niet die eigenwijze onderwijsbureaucraten van het ministerie of het roemruchte onderwijsmiddenveld. Bureaucraten die nog nooit een leerling hebben gezien. De terreur van de kundes in het onderwijs wordt aan banden gelegd door hen terug te dringen naar HBO- en WO-instellingen. Het is wederom aan de onderwijzers om van hun inzichten al dan niet gebruik te maken.
6. De tabel over de overhead in het WO van de Erasmus Universiteit maakt duidelijk hoe ver deze gekte is voortgewoekerd. Een overhead van 25 procent is al heel wat, de Erasmus Universiteit zit op 43 procent, een lichte verbetering vergeleken met voorgaande jaren toen dat nog 46 procent was. De komende jaren kan daar nog tenminste zo'n kleine 20 procent van af. Wat voor de Erasmus Universiteit geldt, geldt natuurlijk voor al die andere HBO-instellingen en instellingen van wetenschappelijk onderwijs, het is van een gek makende bureaucratie!
7. Net als in de zorgsector wordt voor het onderwijs in eerste instantie geen dubbeltje extra uitgetrokken. Eerst rigoureus saneren en heel veel beter presteren en pas daarna gaan we kijken of we nog meer mooie onderwijsproducten van hoge kwaliteit willen hebben en tegen welke kosten dan wel.
8. Net als voor de zorg en de veiligheid en het Openbaar Bestuur worden cijfers van overhead opgehoest in het onderwijs, zoals ook de arbeidsproductiviteit gemeten gaat worden. Cijfers daarover ontbreken en ook het ministerie van Onderwijs kan ze niet leveren. Dat departement weet ternauwernood voor het eigen departement te vertellen hoeveel ambtenaren daar werken, van

overheadcijfers en arbeidsproductiviteitcijfers heeft men daar, zoals voor de gehele collectieve sector geldt (sic!), nog nooit gehoord. Op deze punten weet het departement helemaal niets te melden als het gaat over het door hen rijkelijk gesubsidieerde onderwijsmiddenveld, met al zijn koepels, bestuurs- en adviesorganen. Cijfers die de minister van Onderwijs natuurlijk gewoon onder zijn hoofdkussen moet hebben liggen. Je vraagt je af hoe de minister zijn sector aanstuurt, kennelijk met de natte vinger!

IV Veiligheid

Politie en Justitie (OM en FIOD)

Als je op de grote monden afgaat van de politiecommissarissen in Nederland, dan zijn alle politici minkukels en weten de hoofdcommissarissen het het best hoe de veiligheid in ons land kan worden bevorderd. Zonder uitzondering spelen zij als het zo uitkomt de populist, die de onderbuikgevoelens vertolkt van ons volk en de beste relaties onderhoudt met de krant van wakker Nederland, het onvolprezen dagblad *De Telegraaf*. Nu is er niets mis met populisme, het zegt ook een waarheid, alleen als enig uitgangspunt voor beleid vormt het wel een wat te smalle basis. De toon voor deze publieke en mediamieke hoofdcommissarislijke optredens is in de jaren tachtig van de vorige eeuw gezet door de toenmalige hoofdcommissaris van politie, de socioloog Drs. Eric Nordholt (PVDA), die er zelfs een mediaprijs voor heeft gekregen! Een bekwaam socioloog, maar een uitermate slecht jurist. Sterker nog, hij keek neer op juristerij. En ook daarvan kan worden gezegd dat daar iets waars in zit. Het punt was alleen dat onze Eric doorsloeg en wel precies op de verkeerde plaats. Als politicus had hij waarschijnlijk hoge ogen gegooid, als commissaris besefte hij onvoldoende dat hij weliswaar een hoge ambtenaar was, maar wel een ambtenaar en dat het zijn eerste taak was om op te treden als de hoeder van de democratische rechtsstaat, dus toch juristerij, het is niet anders. Hij besefte niet dat hij zijn eventuele kritiek niet luidkeels op de bühne diende te spuien, maar in eerste instantie indringend diende te rapporteren aan het bevoegde gezag, dat wil zeggen de burgemeester van Amsterdam en de minister van Binnenlandse Zaken. Voorts vond hij het niet zijn taak om in zijn rechtsgebied, de regio Amsterdam, de wet en daarmee de rechtsstaat te handhaven, maar om de vrede te bewaren. Dat

laatste is een heel wat ruimere uitleg van de politietaak en dan kom je al gauw terecht op terreinen als welzijnswerk, (jeugd)opbouwwerk, conflictbemiddeling en wat dies meer zij. Dat kan natuurlijk, maar dan dient daaraan wel eerst een politiek besluit vooraf te gaan en dient de core-business van de politie, handhaving van de wet en de rechtsorde, daaronder niet te lijden. Dat laatste gebeurde wel en een politiek besluit is er nimmer genomen. De hoofdcommissaris vond dat kennelijk niet nodig en met hem de burgemeester van Amsterdam, Prof. Drs. Ed van Thijn (PVDA), de minister van Binnenlandse Zaken Van Dijk (CDA) en de politiek in het algemeen: de gemeenteraad van Amsterdam, B&W, de Tweede Kamer en de meeste politieke partijen. Men liet de dekselse commissaris zijn gang gaan en PVDA en VVD vonden het wel mooi zo en ook het oppermachtige CDA ten tijde van Lubbers hield wel van een stevig verhaal. *Crimefighters* werden het allemaal, met de toenmalige ministers van Justitie Korthals Altes (een arrogante VVD-regent voor wie de handhaving van de wet een zaak was naar zijn goeddunken en die er een halszaak van maakte om zoveel mogelijk criminelen achter slot en grendel te krijgen ook als daar de wet voor moest worden verzet) en die bigotte en moralistische CDA-minister Hirsch Ballin in het voorste gelid. Hoezeer het de hoofdstedelijke politie om vredeshandhaving ging, moge blijken uit volstrekt verwerpelijke en onweersproken publieke uitlatingen van de toenmalige politievoorlichter van Amsterdam, de roemruchte bekende Nederlander Klaas Wiltink. Van hem is de stelling in *NRC* dat de politie er in de eerste plaats is ter bescherming van de onderklasse van de samenleving, voor de arme en kansloze sloebers. Een op het eerste gezicht sympathiek standpunt. De middenklasse en de bovenklasse zien zich maar te redden met hun centen, hun relaties, welbespraaktheid en goede advocaten. Dat doen ze dan ook maar, dikwijls in arren moede. Voor hun veiligheid bijvoorbeeld, huren ze dan uitmuntende particuliere beveiligingsdiensten in, dikwijls de oude *fine fleur* van de politie. Doen ze dat, dan worden ze weer door de nivelleerders van ons land, PVDA en politiefunctionarissen, bestraffend toegesproken. De beveiligers mogen niet op het werkterrein van de politie komen. Welnu, van tweeën één: óf we zorgen tegen betaling voor onszelf, óf de politie geeft ons van onze belastingcenten zonder aanzien des persoons ook een degelijke bescherming, net als die arme sloebers.

Ten aanzien van de eigen groep, het incestueuze circuit van (top)politici, politieke bestuurders en (top)ambtenaren gold deze *crimefighters*-houding natuurlijk niet. Die zijn gevrijwaard van strafrechtelijke vervolging, zelfs bij het ernstige vermoeden van een ambtsmisdrijf, met name op het terrein van het milieu en de veiligheid.

Het grootste schandaal in deze speelt zich af rond de TCR-(Tank Cleaning Rotterdam)-affaire eind van de jaren tachtig, begin jaren negentig onder Lubbers III (CDA en PVDA). De toenmalige minister van Verkeer en Waterstaat onder Lubbers II (CDA en VVD), Neelie Smit-Kroes (VVD), thans Neelie Peper-Kroes, subsidieerde TCR met 23 miljoen gulden, terwijl Justitie in Den Haag met een vergevorderd justitieel onderzoek naar activiteiten van het bedrijf bezig was. De verzamelde feiten waren zonder meer onrustbarend. De directie werd verdacht van criminele activiteiten, zoals het lozen van de viezigheid op de Nieuwe Waterweg. Later bleek dit allemaal waar te zijn en verdween de directie voor een tijdje achter slot en grendel. Smit-Kroes ging vrijuit, terwijl de feiten er niet om logen. Het bleek dat zij haar collega Hirsch Ballin had aangezet om, ondanks de ernstige verdenkingen, het justitieel onderzoek onmiddellijk te stoppen. De weifelmoedige Hirsch Ballin ging ten langen leste door de knieën voor deze kordate VVD-tante en haalde de Procureur-Generaal van het Haagse gerechtshof van het onderzoek en stopte dit met onmiddellijke ingang. Onder Lubbers III - de VVD zat inmiddels in de oppositie en Neelie was voorzitter van het College van Bestuur geworden van de universiteit Nijenrode en scharrelde met de burgemeester van Rotterdam, Bram Peper (PVDA) - kwam de affaire in volle omvang naar buiten. Ook de toenmalige Procureur-Generaal mengde zich in het publieke debat via de *NRC*. Neelie sloeg terug door de man in dezelfde krant een ‘gefrustreerd konijn’ te noemen. Kabinet en Kamer zaten met de affaire in de maag. In een normaal land was de procedure opgestart om Hirsch Ballin en Smit-Kroes voor de rechter te brengen, die zich hierover uit zou moeten spreken. Zo niet in ons land. Het CDA had geen belang bij een gerechtelijke procedure daar hun minister van Justitie, Hirsch Ballin, in Lubbers III was teruggekeerd en kilo's boter op zijn hoofd had. Tenslotte was hij het die de volstrekt onjuiste formele beslissing had genomen om het onderzoek te staken en hij werd daarom verdacht van een ambtsmisdrijf, zoals Smit-Kroes hem daartoe had aangezet, eveneens in

beginsel een ambtsmisdrijf. De PVDA was er weliswaar niet bij betrokken geweest, die zat in de oppositie ten tijde van Lubbers II, maar ook deze partij had niet de minste behoefte aan een kabinetscrisis. Immers, Wim Kok (PVDA) en de zijnen zaten midden in de WAO-crisis. In 1989 had de PVDA onder aanvoering van lijsttrekker Kok de verkiezingen, tegen toen al beter weten in, gevoerd onder de leuze 'Handen af van de WAO en herstel van de koppelingen!' (de koppeling van uitkeringen en salarissen in de collectieve sector aan de loonontwikkeling in de particuliere sector). Intern wist de partij in 1989 wel beter, maar ja hun campagnestrateeg Maurice de Hond had uitgevonden dat deze leuze het nu eenmaal electoraal beter deed. Over de integriteit van Wim Kok gesproken! In 1990 moest Kok als minister van Financiën en vice-premier met zijn water naar de dokter en ging bij premier Ruud Lubbers en zijn CDA door de pomp. Hij ging niet vooraf met zijn water naar zijn partij en achterban om hun te smeken om een mandaat. Neen, Wim stelde zijn partij voor voldongen feiten: het was *take it or leave it*. Na het bekend worden van de WAO-herziening stond de PVDA er in de peilingen langdurig bedroevend voor en ging de achterban schoorvoetend akkoord met Kok. Direct daarna speelde de TCR-affaire. De PVDA had dus niet het minste belang bij een kabinetscrisis en daaropvolgende verkiezingen, die er zeker zouden komen als Hirsch Ballin zou moeten aftreden en voor het hekje verschijnen. Dat de VVD geen belang had bij een rechtszaak spreekt voor zich en dat het *old boys* (en als gevolg van de emancipatie inmiddels ook *old girls*) *network* van (top)politici onze Ernst en Neelie niet in de steek liet en zich niet onbetuigd hield, spreekt evenzeer voor zich. Rond het aftreden van de minister van Binnenlandse Zaken, Bram Peper (PVDA), in Kok II alias Paars II (PVDA, VVD en D66) hebben we dit network aan het werk gezien, met wederom die enge Korthals Altes in het voorste gelid, dit keer in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Eerste Kamer en van gerenommeerd advocaat. Kortom, Neelie kwam met de schrik vrij, de Kamer deed niets, de pers deed niets en ik liet een steekje vallen. Ik had haar als burger gewoon moeten aanklagen, maar bedacht dit pas in 1998 en ja toen was de kwestie allang verjaard. Ambtsmisdrijven hebben een beperkte houdbaarheidsduur, maar zes jaar, daar moet de burger eens om komen. De pers heeft ook nimmer uitgezocht, waarom Smit-Kroes de directie van TCR (de gebroeders Langendam) zo lang

de hand boven het hoofd hield. Het *Rotterdams Dagblad*, dat de affaire tot op de bodem uitspitte, hield precies bij deze interessante vraag op. De gebroeders Langendam, bij wie de voormalige minister na haar ministerschap nog een blauwe maandag commissaris was, zwegen tijdens hun rechtszaak als het graf over de rol van de minister. Voor de Angelsaksische pers zou dit op zichzelf al reden genoeg geweest zijn om verder te spitten, temeer daar een zeer hardnekkig gerucht wil dat de minister ten tijde van haar ministerschap een amoureuze affaire met een van hen had, zo niet de Hollandse pers met zijn hondentrouw van het Poldermodel. Nu is het een goede zaak dat de pers in Nederland zeer terughoudend is in haar rapportage over privé-aangelegenheden van publieke personen, zo ook ten aanzien van politici in het algemeen en ministers in het bijzonder. Maar hier is de amoureuze affaire geen private aangelegenheid, maar een politieke. Immers, de minister schoof tezelfdertijd met 23 miljoen gulden gemeenschapsgeld in de richting van het bedrijf van de gebroeders. Op zo'n moment is een amoureuze affaire een politieke affaire en dient deze tot op de bodem te worden uitgezocht. Niemand is schuldig zonder rechterlijke tussenkomst, zo ook niet mevrouw Peper-Kroes. Maar, dat hier de rechter aan te pas had moeten komen en ten minste het Openbaar Ministerie (OM) is zonneklaar. Het toont zonder omwegen tot wat voor een incestueuze, gesloten en verwerpelijke situaties coalitiepolitiek en Poldermodel kunnen leiden. Iedereen is gelijk voor de wet, alleen politici en hoge ambtenaren en andere (politieke) bestuurders een beetje meer dan wij, gewone burgers.

Zo kan het gebeuren dat de directie van SE Fireworks in Enschede en de directie van café *Het hemeltje* in Volendam volstrekt terecht voor de rechter staan, maar dat burgemeesters, politieke bestuurders en (hoge) ambtenaren van de gemeentes Enschede en Volendam volstrekt ten onrechte niet voor de rechter staan. Dit ondanks de vernietigende rapporten van respectievelijk de commissies-Oosting en -Alders. Het feitenrelaas van deze commissies over het optreden van politici, politieke bestuurders en (top)ambtenaren liegt er niet om. Maar ja, zo gaat dat in de polder. Hoezo hautain afgeven op Latijnse toestanden in Frankrijk, Italië en Spanje? Daar wordt, net als bij ons (niets menselijks is politici vreemd), getracht veel onder het tapijt te vegen, maar als dat niet lukt, zijn ook ministers daar niet veilig. Bij ons wel!

Terug naar de populistische monden van de hoofdcommissarissen en hun college. Wat is daar zo verkeerd aan? Ten eerste ondermijnen zij daarmee stelselmatig het gezag van politiek en Openbaar Bestuur. Immers, het zijn en blijven topambtenaren, die in beginsel functioneren onder de directe verantwoordelijkheid van het politieke bestuur. Het behoort dan ook in de eerste plaats de politiek in het algemeen te zijn en de (politieke) bestuurder in het bijzonder, die kwesties inzake openbare orde en veiligheid op de publieke politieke agenda plaatsen en deze klaarmaken voor politiek debat en rijp voor politiek-bestuurlijke besluitvorming. Dat is niet de taak van ambtenaren en dus ook niet van hoofdcommissarissen. Mogen zij zich dan nooit publiekelijk uitlaten? Natuurlijk wel! Ook een ambtenaar is burger, met alle rechten van dien. Hij moet dit echter wel op terughoudende manier doen en treedt alleen naar buiten met instemming van zijn politiek-bestuurlijke bazen en dan ook nog met mate. Dat moet je aanvoelen, wanneer wel en wanneer niet, anders ben je niet geschikt voor de functie. Daarbij dient voor een hoofdcommissaris immer het goed functioneren van de rechtsstaat voorop te staan en dient hij loyaal te zijn aan het politieke bestuur. Kan hij dat door flagrante misstanden niet meer voor zijn verantwoording nemen, dan neemt hij met een publieke klaroenstoot afscheid en treedt af. Zo hoort dat in een parlementaire democratie en dat is geen juristerij, maar een goed besef van verantwoordelijkheden en van de scheiding der machten. Daarna staat het hem vrij om alsnog de politiek in te gaan en zich in te spannen voor de publieke zaak en de in zijn ogen noodzakelijke verbetering daarvan. Dat is ook precies wat Nordholt had moeten doen. Zijn partij, de PVDA, had hem daar als Kamerlid zeker de ruimte voor geboden. Maar een Kamerlidmaatschap was meneer te min. Hij opteerde liever direct voor het burgemeesterschap van Amsterdam of voor de post van minister van Binnenlandse Zaken of Justitie. Dat was zijn partij een brug te ver, dus nam Nordholt, toen de zaak iets te precair werd, in grootse stijl en ten koste van tonnen gemeenschapsgeld afscheid als hoofdcommissaris in het Concertgebouw van de hoofdstad en met behoud van salaris. Om daarna als vrijgevestigd adviseur de verschillende overheden boven op dit vorstelijke salaris nog eens een poot uit te draaien. Een echte socialist met hart voor de publieke zaak, moet u maar denken. Dit alles natuurlijk oogluikend toegestaan door zijn partij en met name haar elite, de PVDA.

Ten tweede zijn deze grote monden zo bizar, omdat het politieproduct abominabel is. Dat blijkt niet alleen uit de cijfers, zoals de beperkte hoeveelheid blauw op straat, de wanstaltige overhead, het heilige dienstrooster met de overvloed aan incourante uren bij een 36-urige werkweek (alles bij de politie is incourant wat zich niet tussen 9 en 5 afspeelt, dus boeven op straat, politie naar bed!), het feit dat de vakbonden en ondernemingsraden de baas zijn en niet de politieleiding, het hoge ziekteverzuim, de hoge toestroom tot de WAO, de abominabele oplossingscijfers van misdrijven et cetera, maar ook uit de waardering voor het politieproduct van het publiek. Binnen de EU is die waardering van de burger in Nederland het laagst! En terecht. Hoofdcommissarissen en korpsbeheerders, de burgemeesters van de grote stad in de betreffende politieregio (Nederland kent naast het Korps Landelijke Politiediensten 25 regionale politiekorpsen), worden nimmer afgerekend op de taakuitoefening van hun korps. Gemeten wordt er genoeg (met name door het voortreffelijke Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC) van Justitie), zoals er ook stelselmatig gekeken wordt naar de kwaliteit van het politieproduct in verhouding tot de personele inzet en de ter beschikking gestelde financiële middelen. Afgerekend wordt er echter zelden en een herschikking van middelen vindt al helemaal nooit plaats. Is er een nieuw aandachtspunt of een nieuwe taak, dan begint men met moord en brand te schreeuwen en te roepen om meer personeel en natuurlijk om heel veel meer geld. Het komt niet in de hoofden op dat je dat pas met recht kunt doen op het moment dat je uitstekende producten aflevert tegen de laagst mogelijke prijs. Pas dan heb je recht van spreken en is de burger ook bereid om de portemonnee te trekken.

Administreren en innen kunnen onze juten echter uitstekend. Zij het dat de typevaardigheid op het toetsenbord van de pc maar al te vaak niet verder reikt dan twee vingers en dat natuurlijk niet te vlug. Ik kan sneller typen dan God kan lezen, bij de gemiddelde politiefunctionaris hoef je daar niet om te komen, zoals er ook heel weinig is gestandaardiseerd in de software van de politiecomputers en al helemaal niet op bovenregionaal niveau. Zo kan het gebeuren dat de software van alle 25 politieregio's verschillend is en daardoor gebrekkig omdat de diverse systemen niet met elkaar kunnen communiceren. Probleem is dat misdadigers zich niet wensen te houden aan de

afbakening van politieregio's en de grenzen daarvan overschrijden dat het een lieve lust heeft. Honderden automatiseringsmiljoenen verder - ja, ja opmaken kunnen ze bij de politie en de softwareleveranciers spinnen er als uiterst tevreden, dikke, volgevreten katers garen bij en gelijk hebben deze ondernemers (moet je de kat maar niet op het spek binden!) - komen ze daar in de Raad van Hoofdcommissarissen na jaren ook achter, dat dit een beetje onhandig is. Vervolgens treedt de voorzitter van het College van Korpsbeheerders - doodziek word je in dit land van al die vergadercolleges met hun beroepsvergaderaars - burgemeester Dikkerdak van Rotterdam, de VVD-er Mr. Ivo Opstelten, naar buiten met de parmantige eis dat de politie structureel (ja, ja meteen maar structureel!) 3 miljard gulden extra behoeft, waarvan 1 miljard gulden voor het opzetten van een nieuw, dit keer landelijk werkend, automatiseringssysteem. Hij kan dit onweersproken doen. Geen landelijk politicus of minister die deze brutale blaaskaak terugstuurt naar zijn hok. Iedere automatiseerder kan de voorzitter overigens uitleggen, dat het beter en goedkoper is om maar door te gaan met de huidige systemen en die via houtje-touwtje-oplossingen compatible te maken met elkander. Immers, men ziet het al voor zich: een eindeloos uitdijende groep politiecommissies - ten minste twee vertegenwoordigers per regio, één van het betreffende korps en één namens de korpsbeheerder en zijn college van burgemeesters - die het eens moeten zien te worden over de in te voeren standaarden. Dat wordt dus nooit wat en dat hebben ze inmiddels al bewezen met het huidige systeem. Laat het maar uitzoeken door gewone locale juten, in samenwerking met een groepje creatieve, landelijk werkende automatiseerders. De automatiseringsbedrijven zijn natuurlijk voor een nieuw systeem, dat zou ik in hun plaats ook zijn, die willen die miljard gulden aan belastingcenten wel even incasseren!

Ter illustratie nog enkele anekdotes over de administratieve vaardigheden van onze politie. Die zeggen meer dan welke abstracte verhandeling dan ook. In het hele land is de politie erg goed in het volautomatisch vaststellen, door middel van geavanceerde apparatuur, van verkeersovertredingen (snelheidsovertredingen, door rood rijden, enzovoort). De politie van Friesland maakt het wat dat betreft het bontst, die zet de apparatuur op plekken waar je moeilijk kunt afremmen, bijvoorbeeld direct aan het begin van een afrit van de

snelweg. Levensgevaarlijk, daar sterk afremmen, naar vijftig kilometer nota bene, op een snelweg waar men zo'n honderdtwintig kilometer rijdt: op het misdadige af is. Maar ja, het int wel lekker, want ook al een paar kilometer te snel levert aardige inkomsten op voor Justitie en politie. De boetes met aangehechte overmakingscheque rollen zonder mankeren volautomatisch op onze deurmatten. De parkeerpolitie is even goed in het binnenhengelen van veel geld. Men hoeft maar een minuut te lang te staan of het is raak, negentig gulden, zonder pardon. Dat heet echter geen boete, maar parkeerbelasting. Je moet op een dergelijk eufemisme maar komen. Juristen natuurlijk! Wie anders? Met het binnenhalen van de centen van de overtredende burgers, inclusief te halen opgelegde targets van gemeentebestuur en minister van Justitie, zit het wel snor. In Amsterdam halen de parkeerbeambten overigens de parkeermeters ten eigen bate leeg. Ten minste zeven miljoen gulden belastinggeld is op die manier verdwenen. Dit alles is uitstekend gedocumenteerd in de studie van de journalist Jos Verlaan *Chaos aan de Amstel* (Nijmegen, 1999), zoals hij ook de corruptie in het GVB en bij de dienst Volkshuisvesting duidelijk aan de orde stelt. B&W, de politie en het OM van Amsterdam hebben hier weinig mee gedaan. Betrokkenen kwamen ervan af met een berisping en/of een overplaatsing en dat was dat. Ga als ambtenaar naar het rode Amsterdam - al sedert jaar en dag is daar net als in Rotterdam de PVDA de dominante politieke partij en kun je volgens de beste principes uit de gloriedagen van de KVP (Maastricht e.d.) niets worden bij de gemeente zonder partijlidmaatschap van die PVDA en de daarbij behorende gesloten cultuur van likken naar boven en trappen naar beneden volgens het beginsel: ons kent ons! - om daar ongestraft je zakken te vullen. Italiaanse toestanden in de regentenpartij PVDA, moet u maar denken. Overigens moet ik eerlijkheidshalve hierbij wel opmerken dat twee ministers van Binnenlandse Zaken van PVDA-huize de integriteit van het ambtelijke apparaat wel hoog op de politieke agenda hebben geplaatst en dat waren Ien Dales ten tijde van Lubbers III en Bram Peper ten tijde van Kok II. Ien Dales overleed echter voortijdig en Bram Peper moest vroegtijdig aftreden, omdat hij zelf niet helemaal fris was in zijn periode als burgemeester van Rotterdam en daarmee verdween het item weer van de politieke agenda.

In mijn stad Rotterdam werd bij mijn buren ingebroken, de auto-

sleutels uit huis gehaald en weg net aangeschafte spiksplinternieuwe auto. Een dag tevoren had een oplettende overbuurvrouw mij gebeld met de mededeling dat voor haar deur een paar gekleurde medelanders met een verrekijker in hun auto mijn huis zaten te bestuderen. Ze gaf mij het kentekennummer van de betreffende auto, je kon immers nooit weten. De politie komt bij mijn buurman proces-verbaal opmaken en ik zeg tegen de agente dat ik wellicht interessante informatie voor haar heb. Ik doe mijn verhaal en wil haar het kentekennummer geven. Waar ik mij ten eerste mee bemoeide en ten tweede kon iedereen dat wel beweren. In het suffe hoofdje kwam het niet op dat deze gekleurde medelanders niet op voorhand schuldig zijn, maar dat het desalniettemin interessant kan zijn een en ander eens na te trekken. Enfin, het werd allemaal uitstekend geadministreerd en de verzekering betaalde uit en daarmee was de kous af. Misdrijf, uiteraard nimmer opgelost. Zo ook de diefstal van mijn creditcards, binnen een half jaar tot twee keer toe - een beetje dom van mij natuurlijk! - in de Rotterdamse horeca. Door problemen tussen Interpay, de bancaire kaartorganisatie, en de Rabo-bank duurt het een eeuwigheid (de tweede keer meer dan zes weken) voordat de kaarten geblokkeerd zijn. Ondertussen slaan de dieven hun slag. Ze proberen uit of de kaart werkt via een openbare telefooncel en daarna begint het plunderen van de kaart dat het een lieve lust heeft. De tweede keer gedurende meer dan twee maanden. Het aardige nu was dat er een duidelijk patroon in zat, dat bellen via een publieke telefooncel en vervolgens dat schaamteloze innen steeds bij dezelfde leveranciers. Ik maakte daar bij Interpay en politie melding van: waar ik mij mee bemoeide en voor het overige niet geïnteresseerd. Ik word keurig terugbetaald door het bancaire Interpay en de politie verzorgt even keurig administratie en aangifte met twee vingers, want deze in het licht van de opsporing volstrekt nutteloze handeling wordt wel van de gedupeerde burger verwacht (de tijd van de burger is immers in de ogen van onze koene speurders gratis). En dat is dan dat, op naar de volgende argeloze cafébezoeker!

Bij een kennis van mij in Kralingen wordt ingebroken door een uiterst geraffineerde bende kunstrovers. Ze nemen alleen de kostbare dingen mee, het zijn wat je noemt professionals. In hetzelfde rijkestinkerdswijkje is dat het afgelopen half jaar in 23 woningen 25 keer gebeurd, een tweetal woningen is zelfs tweemaal met een bezoek ver-

eerd. Uitstekend door de politie geadministreerd en keurig door de verzekering uitbetaald. Opgelost is er echter niets. De verzekeringsmaatschappij heeft geen enkele prikkel om toe te zien op de oplossing van dit toch eenvoudige geval. Je hoeft maar permanent een rechercheur in het wijkje te posteren met wat apparatuur en de heren lopen vanzelf in de val. Een particuliere beveiliger had het akkefietje allang opgelost en die hebben de bewoners zich dan ook nu maar uit arren moede ingehuurd. De verzekeraar heeft simpelweg de premie verhoogd in het wijkje, dat doen ze op basis van postcode en daaraan gehecht risicoprofiel en de politie administreert nauwgezet en gewetensvol. Iedereen blij, de verzekeraar, de politie, Justitie en de statistiekenmakers, behalve de getroffen burger natuurlijk en de door dit slappe en inadequate optreden nog vele te treffen burgers! De politie heeft door deze naar binnen gerichte cultuur en dit naar binnen gerichte optreden - anders gezegd, door haar aanbodsgestructureerdheid in plaats van vraaggerichtheid - haar core business - dat wil zeggen het handhaven van de wet, het beschermen van de burger tegen criminaliteit en meer in het algemeen het handhaven van de rechtsorde - en daarmee de burger volstrekt uit het oog verloren. De politie is er in de eerste plaats voor de politie en vervolgens soms wellicht ook nog eens voor ons!

Het geblunder van het OM haalt ondertussen vrijwel dagelijks de krant. Grote kapitaalkrachtige boeven, leiders van criminele organisaties zoals het OM ze zo graag en vaak noemt, gaan vrijuit door illegale opsporingsmethoden en onwettig verkregen bewijs, door vormfouten en ander tenenkrommend geklungel of gewoon omdat het OM, met name in financiële zaken, niet over de noodzakelijke expertise beschikt om een bewijs op een fatsoenlijke manier rond te krijgen. Dat schiet natuurlijk niet op, behalve dan voor het misdadigersgilde. Dat vreselijke artikel van deelname aan een criminele organisatie, dat het OM te pas en te onpas toepast, zelfs tegen demonstranten tegen het EU-verdrag van Amsterdam in 1998, is overigens een ‘geschenk’ van *crimefighter* Hirsch Ballin en zijn CDA. Het is een inmiddels bot wapen en, wat belangrijker is: een stok met twee punten. Het te lichtvaardig en te gestandaardiseerd hanteren van dit artikel (het OM gaat vrijwel altijd uit van dit artikel: het land lijkt wel vergeven van de criminele organisaties en dat komt Bush en Chirac in hun idiote oorlog tegen de drugs overigens wel goed van pas!)

heeft het OM nu al een paar keer op achterstand geplaatst, met dank aan onze nog wel onafhankelijke, rechterlijke macht. Belangrijker nog is dat dit artikel op gespannen voet staat met een kernwaarde van onze cultuur, namelijk de kernwaarde van de individuele verantwoordelijkheid. Een kernwaarde die ons bijvoorbeeld onderscheidt van de cultuur van de islam of de Japanse cultuur, waar de groep (familie, stam, clan en dergelijke) boven het individu gaat. Bij ons is het precies andersom en dat heeft ons met name economisch, sociaal, cultureel en mentaal geen windeieren gelegd. In het strafrecht komt dit tot uiting doordat de rechter, ook in geval van misdrijven gepleegd in een groep, precies tracht uit te zoeken wat eenieder individueel heeft gedaan en wat hem vervolgens valt toe te rekenen. Het OM lijkt daar steeds minder een boodschap aan te hebben. Het is voor haar een stuk gemakkelijker om een groep te construeren, een criminele organisatie, om op basis daarvan alle ‘deelnemers’ collectief eens flink de oren te wassen. Door dit optreden komt een van de belangrijkste kernwaarden van onze cultuur onder grote druk te staan en dat is absoluut onwenselijk, daar de uitstraling van een dergelijk onder druk zetten heel veel verder reikt dan alleen maar de strafrechtpleging. Beter is het om dit artikel maar weer af te schaffen. Dat bestrijdt de denkluiheid van de politie en het OM en beschermt een belangrijke kernwaarde van onze cultuur, de individuele verantwoordelijkheid ook in geval van optreden in een groep. Meer in het algemeen is de basis van ons strafrecht dat een verdachte onschuldig is zolang zijn schuld niet is bewezen en de rechter hem heeft veroordeeld. Met dit belangrijke beginsel wordt meer en meer de hand gelicht, mede onder invloed van de media en de publieke opinie, die oplossingen van delicten eisen. Het meest stuitend komt dit tot uitdrukking bij de arrestatie van verdachten op last van OM of FIOD. Niet zelden wordt de pers getipt en komt men met naam en toenaam, liefst ook met filmbeelden, op tv en met een spannende foto in de krant. Gelukkig ziet de voorzitter van het College van Procureurs-Generaal, De Wijckersloot, inmiddels in dat Justitie te ver is doorgeschoten en heeft hij het persbeleid danig aangescherpt. Dat neemt niet weg dat OM en FIOD er talloze malen voor hebben gezorgd dat de verdachte geen verdachte meer was, maar in de pers al schuldig werd bevonden voordat het onderzoek rond was en er zelfs ook maar een rechter aan te pas was gekomen. Steeds vaker ook

blijkt dat de zorgvuldigheid van het onderzoek daardoor in de knel komt en dat OM, politie en FIOD steeds vaker blijk geven van vooringenomenheid. Uitgangspunt van goed en professioneel rechercheren dient een volstrekt *open mind* te zijn. Een spoor is daardoor geen bewijs evenmin als een vermoeden, laat staan een door de recherche geconstrueerde gang van zaken. De goede rechercheur stelt zich in de loop van het onderzoek steeds weer de vraag of hij op het goede spoor zit, niets over het hoofd ziet en als hij een verdachte heeft, wat voor de onschuld van de verdachte zou kunnen pleiten. Slechts op die manier krijgt men een waterdicht bewijs op tafel en doet men voluit recht aan de rechten van de verdachte. Welnu, deze houding is, sedert de *crimefighters*-mentaliteit van politici en uitvoerders geïntroduceerd in de jaren tachtig van de vorige eeuw door Korthals Altes en Hirsch Ballin, de overhand heeft gekregen, vrijwel volledig uit het bewustzijn van de recherche verdwenen. Dat tast in ernstige mate de kwaliteit van het politioneel en justitieel onderzoek aan en brengt een verdachte in een, vanuit een rechtsstatelijk oogpunt gezien, zeer aanvechtbare en beklagenswaardige positie. Mentaal wordt de verdachte niet als verdachte beschouwd, maar als schuldige en ook als zodanig door de onderzoekers behandeld. Een in moreel opzicht - ja moralistische Hirsch Ballin - uiterst verwerpelijk optreden. De goede advocaat weet dat laatste overigens voor de rechter weer tot het uiterste uit te buiten. Advocaten moeten een stap terugdoen in hun morele houding tegenover het vrijpleiten van verdachten, maar ook het OM, de FIOD en de politie moeten een stap terugdoen in hun moreel verwerpelijke vooringenomenheid. Zijn beide partijen daartoe bereid en is de politiek bereid dit zonodig af te dwingen, dan komt dit de kwaliteit van het opsporingsproces en daarmee die van het strafproces ten goede en heeft de verdachte, maar ook het slachtoffer en de gemaltraiteerde rechtsorde, redelijke zekerheid op *fair play and fair trial*. Daar is dus iedereen bij gebaat! Maar weer eens een anekdote als illustratie. Dit keer een huis-, tuinen keukenaffaire, zoals er zo vele zijn, maar behandeld door het opsporingsapparaat alsof het een vuurgevaarlijke crimineel betrof. Het betreft een financiële oplichtingsaffaire in Amsterdam. Een inen inkeurige bevriende notaris, kantoor houdend te Purmerend, wordt in de vroege maandagmorgen door een zwaarbewapend politieteam in kogelvrije vesten - alsof er enige aanleiding was om te

denken dat de notaris met een pistool onder zijn kussen sliep - van zijn Amsterdamse bedje gelicht en gearresteerd. Een berichtje aan de notaris om zich per omgaande op het bureau te melden, was in dit geval voldoende geweest. Maar neen, in zijn pyjama wordt hij gevankelijk afgevoerd naar het hoofdbureau van politie, waar hij na enige tijd in staat van beschuldiging wordt gesteld. Hem wordt ten laste gelegd lid te zijn van een criminele organisatie. Tezamen met de makelaars-flessentrekkers te Amsterdam zou hij woningen hebben gesplitst en vervolgens via vervalste akten en andere vervalste documenten de hypotheekinstelling, de keiharde en meedogenloze ABN-AMRO-bank - u weet wel *de* Bank, kijk ondertussen maar uit voor hen! - een aantal miljoenen lichter hebben gemaakt. Daar keek onze notaris van op, maar het huilen stond hem spoedig nader dan het lachen. Ik wist niet dat dit in ons land mogelijk was, maar het is mogelijk. Het lijkt in dat opzicht wel het Irak van Saddam Hoesein en andere dictaturen; Amnesty International zou op dit punt eens wat alerter moeten zijn. Onze notaris wordt volledig geïsoleerd, mag in aanvang zelfs geen contact hebben met zijn advocaat en wordt bij nacht en ontij uit zijn eel gesleept en onder een sterke lamp aan brute verhoormethoden onderworpen. De notaris raakt volstrekt gedesoriënteerd en raakt al zijn begrip voor plaats en tijd kwijt. Dat zal hem leren te liegen en bedriegen, zo denken deze onbeschofte onderzoekers, en dat maakt hem wel rijp voor een bekentenis. Na enige tijd komt zijn advocaat toch en komt de rechter-commissaris eraan te pas om een verlenging mogelijk te maken van het voorarrest. Voor deze huis-, tuin- en keukenaffaire mag dat wel drie maanden duren, waarvan een flink deel door te brengen op een zwaarbeveiligde afdeling van de Bijlmerbajes. Dat laatste treft overigens, want op de afdeling zit ook de beroepscrimineel Etien U. en deze is mijn vriend de notaris tot grote morele steun en heeft bovendien nog menig deskundig advies voor hem in petto. Etien is en gedraagt zich als een volwaardige professional. Ter terechtzitting blijft er van het optreden van onze *crimefighters* niets heel. De notaris is geen lid van een criminele organisatie en heeft geen persoonlijk voordeel van het malafide optreden van de makelaars genoten, die dit overigens ook nimmer blijken te hebben beweerd, in weerwil van wat de recherche tegen de notaris tijdens diens verhoren bij elkaar meende te moeten liegen. De rechtbank vond wel dat de notaris argwaan had moeten

krijgen en de aktes en andere papieren zorgvuldiger op hun echtheid had moeten controleren, iets wat de ABN-AMRO-bank ook niet had gedaan. De rechtbank veroordeelde de notaris tot een taakstraf van ruim 200 uur dienstverlening plus het voorarrest. Helaas ging hij tegen dit flinterdunne vonnis niet in beroep. Hij was inmiddels kapot, letterlijk en figuurlijk. De broederschap van notarissen, het woord zegt het al, had hem direct na zijn arrestatie, dus voordat zijn schuld was bewezen, in een publieke verklaring als een baksteen laten vallen. Van je beroepsgenoten moet je het tenslotte hebben. Tijdens het voorarrest had hij zijn goedlopende kantoor, op straffe van faillissement, voor een appel en een ei aan de gewaardeerde en solidaire collega's in de regio moeten verkopen, om althans zijn personeel niet brodeloos te maken. Na de gevangenis bleek hij fysiek dusdanig aangetast dat hij in de WAO belandde. Na zijn veroordeling werd de aanvullende WAO van verzekeringsmaatschappij Movir ingetrokken, daar de kleine lettertjes uitwezen dat men niet door eigen toedoen in de WAO mocht belanden en ja, dit was eigen schuld dikke bult. ABN-AMRO besloot op basis van de veroordeling de notaris tot en met zijn pensioenvoorziening toe uit te kleden in een civiele procedure. Ja, zo zit gerechtigheid in dit land in elkaar, de president van de bank, Rijkman Groenink, loopt na de HCS-affaire en de affaire-Sarphatistraat nog onbekommerd rond, maar onze notaris zit ziek, volledig berooid en zonder toekomst thuis.

Rechters

De rechterlijke macht is intussen ook niet zonder problemen. Naast een chronisch personeelstekort, ook onder magistraten, staat haar onafhankelijkheid permanent onder druk, door eigen toedoen en vanuit de politiek.

Door eigen toedoen, daar menig rechter zich steeds gewoner gaat gedragen en zonodig zijn eigen hobby's uitleeft en daarmee de wetgever voortdurend tart. Met name als het gaat om een krachtig asielbeleid of een krachtig ontslagbeleid. Er blijkt iedere keer wel weer een rechter te zijn die een uitweg vindt en daarmee de bedoeling en de geest van de wet ontkracht en dat is zeker niet altijd te wijten aan de somtijds erbarmelijke kwaliteit van de wetgeving in ons land.

Hieraan kan alleen een halt worden toegeroepen, indien wij, net als in andere landen een constitutioneel hof in het leven roepen dat de wetten toetst op deugdelijkheid, op strijdigheid met de grondwet en/of internationale verdragen. En als de Eerste Kamer haar werk eens goed gaat doen en de Tweede Kamer en de regering de Raad van State op dit punt eens zeer serieus gaan nemen.

De gewoonheid van de rechter is een punt dat hij zelf dient aan te pakken. Zo heb ik het als directeur van de OV-Studentenkaart BV in 1991 meegemaakt dat de president van het Hof te Den Haag, Mr. Van Delden, het in kort geding bestond mij de mantel uit te vegen over een onding als een verplichte OV-Studentenkaart. Een kaart nota bene bij wet - dus door de wetgever: regering en Staten-Generaal - ingevoerd! Zijn dochters hadden van hem een autootje gekregen en hadden deze nutteloze, opgedrongen kaart niet nodig. Ik tekende tegen deze vooringenomenheid protest aan, althans dat trachtte ik. Na drie woorden snoerde president Van Delden mij autoritair de bek. Ik, ook niet op mijn mondje gevallen, rondde desalniettemin mijn betoog rustig af. Uiteraard werden wij, na dit optreden mijnerzijds, door rechter Van Delden vol rancune veroordeeld. Onze manier van fraudebestrijding kon zijns inziens, overigens zonder enige argumentatie, niet door de beugel en we hadden de gedupeerde student in kwestie, die procedeerde met behulp van en op kosten van de Consumentenbond, maar per omgaande een nieuwe kaart, zonder enig nader onderzoek, te verstrekken.

In zulke kwesties word je bijgestaan door de landsadvocaat. Beter zou natuurlijk zijn een getalenteerde vechtjas, maar ja, de overheid gaat liever op chic. De landsadvocaat was hartstikke boos over mijn optreden, dat ik nog eens uitspon voor de verzamelde media: ik had namelijk de zaak bij zijn vriendje de president verkorven! Wat mij buitengewoon irriteerde, was niet de veroordeling - het is immers de taak van een rechter om te oordelen - maar de publiekelijk geuite bevooroordeeldheid van Mr. Van Delden en dat dit ook zomaar kan. De rechter schaamde zich geenszins de oren van zijn kop, maar meende mij als een brutaaltje te moeten kapittelen. De rechter mag denken en voelen wat hij wil, hij hoeft geen robot te zijn, maar hij geeft daar publiekelijk nimmer blijk van indien dat zijn onafhankelijkheid en onbevooroordeeldheid in diskrediet kan brengen. Hij moet zelfs de schijn niet tegen zich willen hebben. Welnu, daaraan

wil het nog wel eens schorten, zo heeft een uitgebreide ervaring mij inmiddels geleerd.

Die ervaring leert ook dat, als het maar enigszins mogelijk is, men beter tot een schikking kan komen dan het juridische gevecht aan te gaan. Want gaat men dit aan dan komt men - gelijk Alice - in juridisch wonderland terecht. Men waant zich al spoedig verzeild in een heel andere kwestie dan waarvoor men de procedure heeft aangespannen of waarvoor men is gedagvaard. Wat hebben die juristen, zowel bij het OM als de rechterlijke macht, of de advocaten een levendige juridische fantasie! Jouw werkelijkheid is binnen de kortste keren door hun juridische werkelijkheid vervangen en dan kun je nog slechts duimen voor de goede afloop en daarna natuurlijk dik betalen! Op dit punt heeft Nordholt gelijk en wordt het tijd terug te keren naar reëlere proporties, al was het maar omdat deze vertoningen het rechtsgevoel van de betrokken burgers danig en somtijds blijvend aantasten. Naast het juridische recht is er immers nog zoiets als rechtvaardigheid en ook dat dient een rechter te honoreren. Het beroep van rechter is een heel moeilijk beroep, waar naast een gedegen juridische kennis van wetten, regels en jurisprudentie, ook nog eens psychologisch inzicht, geschoolde intuïtie, gevoel voor gerechtigheid en voor verhoudingen een rol spelen.

Alsof dit alles nog niet genoeg is, zetten de politiek en het ministerie van Justitie de onafhankelijkheid van de rechter verder onder druk door hun wens de efficiency en de productiviteit te vergroten. Men wil dat bereiken door procedures vérgaand te standaardiseren, inclusief de straf- en boetetoewijzing, en door de rechterlijke macht te plaatsen onder een landelijke Raad voor de Rechterlijke Macht, een soort Raad van Bestuur voor het bedrijf rechtspraak. Deze Raad van Bestuur, welke momenteel in oprichting is, staat onder voorzitterschap van de reeds opgemelde Mr. Van Delden. Het gevaar dat dreigt, is dat rechtspreken een administratieve en vérgaand geautomatiseerde aangelegenheid wordt. De kwaliteit van de rechtspraak in ons land wordt evenwel mede bepaald doordat de rechter zich persoonlijk, met inzet van al zijn kwaliteiten, verdiept en bezighoudt met de aan hem voorgelegde zaak. Hij kan in zijn vonnis daardoor wegen en alle relevante aspecten een rol laten spelen, zonder dat hij direct door de software van zijn pc tot de orde wordt geroepen. Maakt een rechter daarin een fout, dan staat in hoger beroep voor

het OM en voor de aangeklaagde een nieuwe procedure open. Dit vormt het hart van onze rechtsorde, het is een systeem van *countervailing powers* (een systeem van macht en tegenmacht dat de zaak in evenwicht houdt). Justitie zou zich op geen enkele manier rechtstreeks moeten willen bemoeien met de rechterlijke macht, men moet immers geen rechter en aanklager tegelijkertijd willen spelen, ook niet op een gefilterde manier.

Alles hangt nu af van de Raad van Bestuur voor het rechterlijke bedrijf. Een raad met stevige knieën, die zonodig de minister van Justitie en de politiek trotseert, daar moeten wij, de burgers, dan maar op hopen. Tegen bedrijfsmatig werken bestaat natuurlijk geen enkel bezwaar, zo lang de kwaliteit van de rechtspraak daar maar niet onder lijdt en wij geen gestandaardiseerde 'computer'-veroordelingen krijgen. Bedrijfsmatig en efficiënt werken is temeer noodzakelijk, daar de wachtlijsten - daar heb je ze weer, die paarse wachtlijsten! - in de rechtspraak natuurlijk evenmin bevorderlijk zijn voor de rechtsbeleving van burger en maatschappij. Binnen een redelijke termijn moet de zaak voor het gerecht dienen en dient er uitspraak te worden gedaan. Wat al helemaal niet kan, is dat een zaak verloren gaat omdat de wettelijke termijn daarvoor is verstreken. Helaas gebeurt dit net iets te dikwijls.

Een belangrijke toets voor de onafhankelijke instelling van de rechterlijke macht ligt nog in het verschiet. Een moslimdame heeft haar beklag gedaan bij de Commissie Gelijke Behandeling over het feit dat zij als gerechtsgriffier geen hoofddoekje mag dragen als uiting van haar geloofsovertuiging. De bigotte commissie, met daarin een stelletje politiek overcorrecte malloten, heeft deze moslimdame in het gelijk gesteld, daarin uiteraard gesteund door blanke feministes als *Volkskrant*-columniste Maria Henneman. Die zijn niet geïnteresseerd in het feit dat het hoofddoekje in de eerste plaats een uiting is van ultieme en vérgaande onderdrukking van de vrouw door de man in de cultuur van de islam. (Ik kom daar uitvoeriger op terug in het hoofdstuk vreemdelingenbeleid.) Van belang is nu dat in de publieke ruimte en zeker daar waar ambtsdragers in het geding zijn, daar waar men de confrontatie niet uit de weg kan gaan, men niet ongevraagd en ongewild wordt opgezadeld met de maatschappelijke of godsdienstige overtuiging van iemand en zeker niet van een ambtsdrager die zich dient te hullen in neutraliteit. Voor een kerk of een moskee

of een gehoofddoekte vrouw kan men een straatje omlopen, bij de dokter of in het ziekenhuis wordt dat alweer een stuk minder en bij politie, rechter en dergelijke is dat gewoonweg onmogelijk. Wij kennen hier gelukkig de scheiding van Kerk en Staat. We hebben er eeuwen over gedaan en er zijn rivieren met bloed voor gevloeid. Daardoor zijn wij nu een baken van licht in de wereld als het gaat om (individuele) vrijheden en de mensenrechten. Menig islamitisch land kent daarentegen de gruwelijkste onderdrukking op allerhande terrein, inclusief de voortdurende schending van de mensenrechten. Een achterlijke woestijncultuur op basis van een even achterlijke en vaak onderdrukkende en imperialistische godsdienst en geloofsovertuiging. Wie niet gelooft zal het geloof desnoods door de strot worden gewrongen, goedschiks of kwaadschiks, levend of zonodig dood. Al dat Hollandse gezeur over dat de islam niet een blok vormt en vele vormen kent, verwijs ik naar de zolder van de naïeve rariteiten. Noem mij de eerste liberale islamgroepering die de fundamentalistische broeders en zusters publiekelijk tot de orde roept en waar nodig bestrijdt en noem mij een vooraanstaande, liberale islamiet die het heeft opgenomen voor Rushdie en tegen het fatwa, het doodvonnis, van die engerd in zijn aftandse jurk, meneer Khomeiny, de duivel hebbe zijn ziel! Natuurlijk, ook het christendom en met name het katholicisme (denk aan de Inquisitie bijvoorbeeld) hebben er in het verleden wat van gekund en zeker niet voor de islam ondergedaan, zoals fundamentalistische christenen in de VS (moorden en het aanzetten daartoe op abortusartsen) en fundamentalistische joden in Israël ook nu nog niet voor de islam onderdoen. Maar de hoofdstroom van het christendom en het jodendom hebben we keurig in het geseculariseerde hok gekregen. Zelfs de Paus van Rome aanvaardt de scheiding van Kerk en Staat en kent zijn plaats. We hebben nog nooit van een oproep gehoord van Paus Johannes Paulus om een hem onwelgevallige schrijver maar te vermoorden en de moordenaar op voorhand heilig te verklaren, integendeel. Kortom, er is alle reden om de ontwikkelingen binnen de islam met argus- en niet-naïeve ogen te volgen.

Zo oordeelde gelukkig ook het Europees Gerechtshof voor de Rechten van de Mens onlangs in een procedure van de Moederpartij (de Turkse fundamentalisten) tegen een verbod op die partij van de Turkse regering. Het hof achtte de vrijheid van meningsuiting zeer

hoog, maar het ging haar te ver een partij alle ruimte te geven die zegt daar korte metten mee te willen maken en de scheiding van Kerk en Staat te willen opheffen. De Turkse regering mag de democratische rechtsorde, aldus het Hof, terecht tegen een dergelijke partij beschermen door haar en haar rechtsopvolgers te verbieden. Gelukkig maar, zou ik zo zeggen. Vandaar ook geen hoofddoekjes bij politie, justitie, gezondheidszorg, brandweer en op niet-islamitische scholen, zoals ook geen kruisjes, vissen, keppeltjes, tulbanden, piercings en dergelijke. Dat hoofddoekje doet men thuis maar om en in de moskee, dat is al erg genoeg. Het zal mij benieuwen te zien hoe stevig de knieën van de rechterlijke macht in deze zullen blijken te zijn. De minister van Grotestedenbeleid, Van Boxtel (D66), is allang gezwicht. Wat geeft dat nou, agentes met een hoofddoekje, zo stelt de onnozele hals. Ondertussen laat de politiek het de uitvoerende diensten en machten alleen opknappen. Het is op dit punt oorverdovend stil, onder al die politiek uiterst correcte angsthazen!

Statistieken

Ook hier weer een cijferbrij waar dikwijls geen touw aan valt vast te knopen, net als in de zorg en het onderwijs. Er wordt nijver van alles en nog wat aan cijfers verzameld, maar enige lijn valt er nauwelijks in te ontdekken en over het waarom van de gepresenteerde verzameling tast de lezer veelal feestelijk in het duister. Het meest opvallende is dat in alle drie de sectoren goede cijfers in geaggregeerde vorm ontbreken, waarmee het management en de politiek-bestuurlijke leiding deze kan aansturen. Cijfers over arbeidsproductiviteit ontbreken, men doet er niet eens een poging toe. Cijfers over de overhead in de arbeidsorganisatie worden niet gegeven, zelfs schattingen ontbreken. Het is een heel gedoe, waar mij de tijd en de capaciteit toe ontbreken, om op basis van verspreide cijfers tot een inzicht te komen in wat de verhouding is van het echte, uitvoerende personeel tot het faciliterende personeel, zoals direct ondersteunend personeel, management, administrateurs, kundes en bureaucraten. Daar waar de overheid wel (grotendeels) financiert of daar waar premies worden omgezet in diensten, maar waar de werknemers geen echte ambtenaren zijn, ontbreekt het overzicht totaal. Het ministerie van

Onderwijs bijvoorbeeld weet niet eens hoeveel mensen er in, wat zij noemen, ‘het veld’ werken, hoeveel mensen er werkzaam zijn bij de onderwijskoepels et cetera, laat staan dat zij iets zinnigs kunnen zeggen over derzelve arbeidsproductiviteit en over de overhead binnen deze organisaties. Het is gewoon hopeloos. De verklaring daarvan moet worden gezocht in het feit dat noch het management van het departement noch de politiek-bestuurlijke leiding daarvan, het inzicht heeft dat je deze cijfers beslist nodig hebt om de betreffende arbeidsorganisaties te kunnen aansturen op de productiviteit en de effectiviteit van hun dienstverlening c.q. hun diensten. Elke leiding van een onderneming kan je dat zo vertellen, zij kent deze cijfers als het goed is uit haar hoofd, maar bij de overheid en in de collectieve sector vinden leidinggevenden en politiek en bestuurlijk verantwoordelijken dit soort cijfers kennelijk belangrijk noch interessant. Iedere bewindspersoon, overheidsmanager en manager in de collectieve sector zou dergelijke cijfers en de veranderingen daarin, bij wijze van spreken, onder zijn hoofdkussen moeten hebben liggen, maar nee!

Hieronder volgen wat relevante cijfers, het is mager, uiterst mager. Eenmaal gekozen tot volksvertegenwoordiger zal ik er alles aan doen om deze cijfers wel op een systematische manier boven tafel te krijgen en wel op alle beleidsterreinen en ik zal mijn collega's aanmoedigen hetzelfde te doen. De ambtenaren kunnen vast hun borst natmaken.

Tabel I. Personeelsbezetting van het OM 1997-2001

Jaar	***personeelsaantal***	***overhead in %***	***waarvan Officier van Justitie***
1997*	1.892	22,5	426
1998**	2.076	21,3	443
1999	2.224	21,1	469
2000	2.436	21,3	519

Bron: ministerie van Justitie.
* exclusief Rijksrecherche.
** inclusief Rijksrecherche voor de jaren 1998-2001.

Er is sprake van een gestage toename van het personeel. Het aantal Officieren van Justitie stijgt substantieel. De overhead is niet buitensporig, maar stijgt weer licht. Bekeken zou moeten worden of de overhead verder kan worden teruggedrongen en met het daarmee verdiende geld het aantal Officieren kan worden vergroot.

Tabel II. Ontwikkeling van de personeelssterkte van de rechterlijke macht 1995-2000*

Zittende magistratuur	**1995**	**1996**	**1997**	**1988**	**1999**	**groei 1995-1999**
Totaal	5.186,5	5.317,5	5.352,5	5.466,0	5.712,5	10%
Ondersteunend personeel	3.686,0	3.766,0	3.766,0	3.846,0	4.040,5	10%
Hoge Raad der Nederlanden	69,5	63,0	59,5	60,0	72,0	4%
Gerechts-hoven	347,0	3,65,5	317,5	370,0	397,0	14%
Arron-dissements-rechtbanken	2.354,0	2.406,5	2.483,0	2.508,5	2.654,0	13%
Kanton-gerechten	732,0	751,0	742,5	747,5	756,0	3%
Centrale Raad van Beroep	93,5	96,0	93,0	92,5	97,0	4%
College van beroep voor het Bedrijfs-leven	34,5	34,0	23,0	22,5	21,5	-38%
Tarief-commissie	7,5	7,5	7,0	6,0	6,0	-20%
Centraal Medisch Tucht-college	2,0	2,0	2,0	2,5	4,0	100%
College van beroep Studie-financiering	46,0	40,5	38,5	36,5	33,0	-28%

Rechterlijke macht	1.500,5	1.551,5	1.586,5	1.620,0	1.672,0	11%
Hoge Raad der Neder-landen	58,0	63,0	67,0	66,5	65,0	12%
Parket Hoge Raad	14,0	14,0	14,0	15,0	15,0	7%
Gerechts-hoven	236,5	235	238,5	242,5	256,5	8%
Arron-dissements-rechtbanken	920,0	958,5	979,5	1.007,5	1.040,5	13%

	1995	**1996**	**1997**	**1988**	**1999**	**groei 1995-1999**
Kanton-gerechten	156,5	163,5	169,5	173,5	184,0	18%
Centrale Raad van Beroep	72,5	74,0	74,0	73,0	72,0	-1%
College van beroep voor het Bedrijfs-leven	16,5	15,0	15,0	14,5	15,5	-6%
Tarief-commissie	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	0%
College van beroep Studie-financiering	21,5	23,5	24,0	22,5	18,5	-14%

Bron: ministerie van Justitie.
* Dit keer niet in concrete personeelsaantallen, maar in volledige formatieplaatsen, het departement is tenslotte dol op systematiek in de cijfers!

Het ondersteunende personeel maakt het leeuwendeel uit van de personeelssterkte. In 1995 zijn er 1.500 volledige rechterlijke banen en 3.686 ondersteunende volledige banen. In 1999 zijn dat er respectievelijk 1.672 en 4.040, een groei in de periode 1995-2000 van beide categorieën met 10 procent. Het ondersteunende personeel maakt in 1995 71 procent van het totaal aantal volledige banen uit, in 1999 is dat gegroeid tot 78 procent. Deze cijfers geven mij weinig vertrouwen in de effectiviteit en de efficiënte werkwijze van de rechterlijke macht. Temeer daar het ondersteunend personeel zo onstuimig groeit en de percentuele balans in het nadeel van de rechters aan het wijzigen is. Nadere studie moet dit vermoeden overigens hard maken. Maar het is een opmerkelijke ‘productiefabriek’, waar weinig direct productleverenden (de rechters) en vele productondersteunende mensen werken.

Tabel III. WAO-toestroom en lopende uitkeringen ‘Justitie’ in 1999 en 2000

Jaar	*1999*	*2000*
WAO-toestroom		
Justitie/Politie/Rechterlijke macht	1.785	2.186
Lopende WAO-uitkeringen		
Justitie/Politie/Rechterlijke macht	13.223	13.506

Bron: ministerie van Justitie.

Het is kennelijk hevig ongezond om in de buurt van Justitie te komen en in een van haar arbeidsorganisaties te werk gesteld te worden!

Tabel IV. Criminiliteit en ophelderingspercentage 1994-2000

Jaar	*1994*	*1995*	*1996*	*1997*	*1998*	*1999*
Geregistreerde criminaliteit*	1.305	1.223	1.183	1.219	1.222	1.284
Opgehelderde misdrijven*	236	209	206	200	200	194
Ophelderings-percentage**	18	17	17	16	16	15

Bron: ministerie van Justitie.
* × 1000 en door mij afgerond op een heel getal.
** door mij afgerond op een heel procent.

Hier wordt een mens niet vrolijk van. De geregistreetde criminaliteit loopt iets terug, dat zegt overigens niet alles over de werkelijke criminaliteit, maar ook het ophelderingspercentage loopt terug en dat terwijl er meer capaciteit en meer geld, heel veel meer geld, voor politie ter beschikking is gesteld! Het politieapparaat presteert dus slecht als het gaat om de criminaliteitsbestrijding, zeker indien men bedenkt dat het oplossingspercentage aan het begin van de jaren negentig rond de 22 procent lag. Criminaliteit is dus een uitermate lonende bezigheid in dit land, de pakkans ligt op 15 procent!

Tabel V. Criminaliteit naar aard van gepleegde misdrijven 1995-2000

Misdrijf	1995 (× 1.000)	1996	1997	1998	1999
Totaal	1.222,9	1.183,2	1.218,9	1.222,2	1.284.3
Wetboek van Strafrecht	1.124.5	1.073,8	1.103,4	1.101,5	1.152,1
Gewelds-misdrijven	64,6	66,7	74,4	76,6	86,6
Verkrachting	1,4	1,4	1,5	1,6	1,8
Feitelijke aanranding der eerbaarheid	2,4	2,2	2,5	2,5	3,0
Overige suksuele misdrijven	1,1	1,1	2,6	2,5	2,5
Misdrijven tegen het leven en persoon*	13,8	14,5	14,6	16,2	18,5
Mishandeling	27,9	30,0	37,6	38,0	42,3
Diefstal met geweld	15,7	15,1	14,2	14,4	17,5
Afpersing	2,2	2,2	1,3	1,4	1,0
Vermogens-misdrijven	903,9	833,6	846,0	842,3	872,4
Valsheids-misdrijven	11,7	11,4	7,6	7,3	7,6
Eenvoudige diefstal	346,0	325,4	332,2	328,3	363,8
Gekwalifi-ceerde diefstal	532,7	483,1	487,5	487,3	480,0
Verduistering	5,8	5,8	7,0	6,9	7,8
Bedrog	6,6	6,9	10,2	10,6	11,6
Heling en schuldheling	1,0	1,0	1,5	1,8	1,6

Vernieling en openbare orde	152,5	170,4	179,8	178,4	188,2
Tegen de openbare orde	11,0	13,0	6,2	3,8	4,6
Discriminatie	0,3	0,4	0,5	0,3	0,4
Gemeen-gevaarlijke misdrijven	7,0	8,7	8,1	7,5	8,4
Tegen het openbaar gezag	2,2	1,8	1,3	1,8	2,4
Schennis der eerbaarheid	2,5	2,3	2,4	2,3	2,3
Vernieling	129,5	144,3	161,3	162,7	170,1
Overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	3,5	3,2	3,1	4,2	4,9

* Betreft bedreiging, (poging tot) doodslag/moord, overige misdrijven tegen het leven en dood en lichamelijk letsel door schuld. Bron: CBS, Politiestatistiek.

Tabel V. Criminaliteit naar aard van gepleegde misdrijven 1995-2000 (vervolg)

Misdrijf	1995 (× 1.000)	1996	1997	1998	1999
Wegen-verkeerswet	89,2	98,5	99,7	105,4	117,1
Rijden onder invloed	27,7	30,8	30,9	29,6	30,5
Doorrijden na/verlaten plaats ongeval	55,7	61,0	64,6	71,2	82,8
Overige misdrijven Wegen-verkeerswet	5,8	6,7	4,2	4,7	3,8
Wet op de Economische Delicten	2,0	1,1	2,2	3,1	3,7
Milieu-hygiënische wetten	1,9	0,9	1,8	2,2	2,9
Overige misdrijven Wet op de Economische delicten	0,1	0,2	0,4	0,9	0,8
Opiumwet	3,5	6,6	10,3	7,7	7,6
Wet Wapens en munitie	1,9	2,2	2,0	3,4	3,4
Wetboek Militair Strafrecht	1,6	0,8	0,4	0,3	0,2
Overige wetten	0,3	0,4	0,9	0,8	0,2

Bron: ministerie van Justitie

Een troosteloos plaatje dat verder geen commentaar behoeft!

Tabel VI. Aantallen gedetineerden + celcapaciteit 1994-2001

Jaar	***1994***	***1995***	***1996***	***1997***	***1998***	***1999***	***2000***
Aantal gedetineerden	7.717	8.467	9.921	10.142	11.500	11.164	11.527
Aantal niet-Europese gedetineerden	3.255	3.895	4.710	4.635	4.615	4.725	
Idem in % gedetineerden	42%	46%	48%	46%	40%	42%	
Aantal gevangeniscellen	8.567	10.208	11.992	12.250	12.491	12.401	12.279

Bron: ministerie van Justitie.

Het gaat goed met het vaderland, het aantal gedetineerden stijgt met een kleine 4000 personen van 7.717 in 1994 naar 11.527 in 2000. Het gaat ook goed met de bouwnijverheid, die mag er in zes jaar tijd ook zo'n 4000 cellen met bijbehorende faciliteiten bij bouwen. Overigens ligt de celcapaciteit nog steeds boven het reëel aantal benodigde cellen. Hoe de minister van Justitie, Korthals Altes (VVD), dan met een cellentekort kampt en overgaat tot heenzending van op Schiphol gearriveerde drugskoeriers is mij een raadsel. Overigens is er niets op tegen om op het politiebureau te Haarlem wat kooien in te richten naar Amerikaans voorbeeld, waarin de dames en heren drugskoeriers mogen wachten op de afhandeling van hun zaak, dat zal ze leren! Het percentage gedetineerden van buiren Europa van het totaal aantal gedetineerden schommelt rond de 42 procent, beduidend minder dan de 58 procent van oorspronkelijk Nederlandse afkomst. De Afrikanen en Zuid-Amerikanen spannen de kroon met 1.060 en 1.695 gedetineerden in 1994 en respectievelijk 1.780 en 2.035 gedetineerden in 1999, gevolgd door de Aziaten met respectievelijk 375 gedetineerden in 1994 en 700 in 2000. Hadden we die lieverds niet binnen onze grenzen gehad, dan hadden we er in de periode 1994 tot 2001 geen cel bij hoeven bouwen, zoals we er sedert de jaren tachtig geen cel bij hadden hoeven bouwen als wij niet zo ruimhartig de buitenlandse medemens uit bijvoorbeeld Turkije en Marokko hadden toegelaten. Maar ja, gedane zaken nemen geen keer.

Tabel VII. Populatie justitiële jeugdinrichtingen 1992-1999

Jaar	*1992*	*1994*	*1995*	*1996*	*1997*	*1998*
Absolute aantallen	640	831	895	1.025	1.181	1.335
% autoch-tonen	46	40	40	40	43	42
% alloch-tonen	54	60	60	60	57	58

Bron: Ministerie van Justitie.

Droevige cijfers, een verdubbeling van het aantal jeugdige gedetineerden in acht jaar tijd en het allochtone deel daarvan, schommelend rond de 60 procent, spreekt boekdelen en zegt alles over het deels falen van de integratie.

Conclusies en aanbevelingen

1. Bij de politieorganisatie in ons land is de mix tussen klein- en grootschaligheid verre van optimaal. Zo valt het te overwegen om de oude gemeentepolitie in de grote steden te herstellen, opdat de gemeenteraad weer greep krijgt op die politie en deze rechtstreeks kan afrekenen op de door hen behaalde resultaten of beter gezegd op het gebrek daaraan. Daarnaast verdienen de landelijke politiediensten versterking als het om regio-overstijgende criminaliteit gaat en dienen allerhande vormen van taakgerichte samenwerking tussen de regiokorpsen en landelijke politiediensten te worden gestimuleerd, vanuit een vraagbepaalde optiek en niet vanuit een aanbodsgestructureerde optiek, zoals nu gebeurt. Het dient niet te gaan om competenties, wie mag wat doen, maar om het eindresultaat, dat wil zeggen goede en efficiënte politieproducten, waarbij de politie keihard wordt afgerekend op het resultaat, dus op het bedienen van de vraag met goede politieproducten tegen een zo laag mogelijke prijs.
2. De overhead dient bij de politie drastisch te worden teruggedrongen. De uitvoering dient te worden versterkt. De dienders op straat dienen te zijn (en door de politieleiding als zodanig te worden behandeld): de ogen en oren van het politieapparaat. Er

zit bij de modale diender heel veel praktische kennis die nooit door de politieleiding wordt benut.

3. Veel meer dan thans gebeurt, dient men vanuit de structuur van de misdaad en de gedragingen van derzelve beoefenaars te redeneren en vanuit die optiek de misdaad aan te pakken. Straatrovers komen met hun gestolen scootertjes op hangplekken bijeen, men moet het gestolene immers wel kunnen showen, deze plekken zijn het aangrijpingspunt voor de bestrijding van straatroof. Op deze plekken verschijnen ook de jongemannen in hun peperdure BMW's, dikwijls met een uitkering van de sociale dienst: nazoeken die handel. Hoe komt u met een uitkering aan deze dure auto? Ook de parkeerplaats van de sociale diensten bezoeken, een buitengewoon interessant terrein voor systematisch onderzoek naar criminaliteit! Eenzelfde verhaal kan worden verteld over de absurde aantallen fietsen en auto's die er in dit land, en met name in de grote steden, worden gestolen. Steeds weer kiest de politie het aangrijpingspunt bij de aangifte, nooit eens bij de distributie- en transportstructuur die achter deze grootschalige verdwijningen en ten slotte verkoop zitten. Zulke grote aantallen gestolen fietsen en auto's raak je nu eenmaal niet meer per stuk kwijt, dat schiet niet echt op, maar georganiseerd via een netwerk van vervoer en distributie. Weet je dit netwerk te treffen en lam te leggen, dan breng je de individuele dief een grote slag toe. Hij kan immers de gestolen waar minder makkelijk afzetten. Voor de inbraken in de door mij hierboven gememoreerde buurt van rijke mensen geldt iets soortgelijks. Het heeft niet zoveel zin al die inbraken afzonderlijk te administreren, zinvoller is een val op te zetten en zo de bende op te rollen. Kortom wij willen een intelligenter werkende politie die gebruik maakt van de kennis die zij op straat heeft rondlopen in de persoon van de agent.
4. De politie gaat worden afgerekend op vooraf overeen te komen oplossingspercentages van de verschillende soorten misdaad. De misdaad waar de burgerij het meeste last van heeft, krijgt daarbij prioriteit. Een voetbalwedstrijd kan in dit plaatje dus wel even wachten, zoals ook het bewaken van eurotransporten in mijn ogen niet die idioot hoge prioriteit had mogen hebben. Met wat *windowdressing* was de politie ook een heel eind gekomen. Meer in het algemeen begrijpt de burger weinig van de prioriteitstel-

ling van de politie. Waarom wel erg veel tijd en aandacht steken in kleine verkeersovertredingen, dure apparatuur et cetera, en geen opsporingsapparatuur voor het doorlichten van containers, vrachtwagens en bolletjesslikkers. Waarom wel 240 miljoen gulden belastinggeld weggegooid aan het pesten van de automobilist door experimenten met rekeningrijden en geen geld voor het vervolgen van de echte misdaad. Bolletjesslikkers worden met een dagvaarding naar huis gestuurd, omdat de politie en de douane wat anders te doen hebben, of gewoon vrij zijn et cetera. Dit valt de burger absoluut niet meer uit te leggen en dus heeft de politiek in het algemeen en de politie in het bijzonder een probleem. De politie ondergraaft stelselmatig haar eigen draagvlak onder de bevolking met dit soort absurdistisch ‘beleid’.

5. Het OM vormt een probleem op zich. Afgaand op de cijfers wordt een redelijke arbeidsproductiviteit neergezet en blijft de overhead duidelijk binnen de perken. Maar ook bij het OM zijn de prioriteitstellingen dikwijls moeilijk in te leven. Opeenvolgende ministers lijken hun greep op het OM helemaal kwijt. De huidige minister van Justitie, Korthals (VVD), wordt kort na elkaar geconfronteerd met schikkingen van het OM met bouwbedrijven die de belastingbetaler voor vele miljoenen hebben opgelicht. De schikking betreft slechts een schijntje van het bedrag van oplichting, althans waarvan de bouwbedrijven worden beschuldigd. Kort daarop weer een schikking, nu met een glycerineleverancier die verontreinigde grondstoffen heeft geleverd die de dood van zestig Dominicaanse kinderen tot gevolg heeft. Op zijn minst dood door schuld, het bedrijf komt weg met een afkoopsom. En ten slotte het heenzenden van cocaïnekoeriers, bolletjesslikkers, indien zij minder dan een kilo cocaïne in hun maag vervoeren. In al die gevallen lijkt er geen communicatie vooraf geweest te zijn met de minister, zodat hij de schikkingen en heenzendingen tenminste als zijn eigen beleid had kunnen verdedigen. Zoveel is duidelijk, het OM doet dit of expres of het mist elke antenne voor publieks- en politiek gevoelige zaken en zet daardoor tot drie keer toe kort achter elkaar de eigen minister voor schut. Hoe dan ook, de publieke schade is enorm, de burger is diep geschokt in zijn rechtsgevoel. Een betere greep op het OM van de zijde van de politieke leiding is dus beslist nood-

zakelijk. Waarschijnlijk kan dat niet zonder bij het OM maar eens een paar koppen te laten rollen, met name in het college van procureurs-generaal, het college tenslotte dat het OM aanstuurt en de verbindingsschakel is tussen OM en minister.

6. Voor financiële delicten is het OM noch de FIOD voldoende toegerust. Het amateurisme dat hier ten toon wordt gespreid, is schrikbarend en een minister schaamt zich hiervoor de oren van zijn kop. Vrijwel geen zaak wordt gewonnen, integendeel keer op keer blijkt vooringenomenheid van het OM en derzelve recherche alsmede van de FIOD en ondeskundig geklungel zaken te bederven, dan wel blijkt een zaak helemaal geen zaak te zijn. We mogen blij zijn met de kennelijk degelijke rechters die we in dit land hebben, dat zij het OM op deze terreinen tenminste een halt toeroepen. De enige manier om op dit terrein het leven te beteren, is beter gekwalificeerd personeel aantrekken voor het OM en dat zul je dan ook marktconform moeten belonen. In mijn paragraaf over arbeidsverhoudingen bij de overheid kom ik daar nog wat uitvoeriger op terug.
7. De cijfers voor de rechterlijke macht op het terrein van arbeidsproductiviteit en overhead zijn op het eerste gezicht ronduit slecht. Er loopt veel te veel overhead rond, terwijl er te weinig rechters zijn, tenslotte het enige direct productieve personeel. Nadere studie zal moeten uitwijzen of dit zo is. Klopt dit beeld, dan kan men budgettair neutraal de output van de rechterlijke macht flink verhogen door overhead te vervangen door rechters.
8. De nieuwe Raad van Bestuur van de rechterlijke macht dient met argusogen te worden gevolgd in zijn optreden tegenover de onafhankelijke rechter. Rechters zijn niet de voervegen van dit college en dienen een eigen onafhankelijke positie te behouden en ook zelf te bewaken. Geen greep van de minister ook op de onafhankelijkheid van de rechter, een van de grondbeginselen van onze democratische rechtsstaat, ook niet via de indirecte weg van deze Raad. Ten slotte geen gestandaardiseerde en geautomatiseerde strafoplegging voor delicten. Het is de onafhankelijke rechter die in persoon, alles afwegende, tot een strafoplegging komt en niet de computer gestuurd door de Raad!

V Restyling van de verzorgingsstaat

Een monster gebaard

De verzorgingsstaat heeft tegen alle goede bedoelingen in een waar monster gebaard. Ze heeft mensen het recht gegeven zich te onttrekken aan het arbeidsproces door hen te voorzien van een inkomen, huisvesting, gezondheidszorg, tal van subsidies, zonder daar ook maar enige tegenprestatie voor te verlangen. Het is scheppen geworden, van de grote hoop, die in de beleving van de mensen van niemand is, dus van ons allemaal.

Dat is natuurlijk helemaal niet waar. Die grote hoop wordt opgebracht door de bedrijven en al die werkende mensen, door middel van premies en belastingen. Zij zijn het die de bankzitters in de gelegenheid stellen om op de bank te zitten, zonodig een grote mond op te zetten en uit verveling en omdat je toch wat te doen moet hebben voor de nodige maatschappelijke overlast te zorgen. Nimmer een woord van dankbaarheid aan het adres van de bedrijven en al die noeste werkers die ons land ook telt, niet van de politiek en al helemaal niet van de begunstigden, zij hebben er immers voluit recht op! Met dank aan met name de subsidiesocialisten van de PVDA, met Ad Melkert in het voorste gelid. Van hem moeten we elkaar ook vanaf heden zonodig vasthouden, brrr, wat een kleffe hap. Wat beter is als we elkaar eens zouden stimuleren om iets te ondernemen met en in ons leven, we hebben het tenslotte maar één keer! Bij al die uitkeringsloketten staat een ambtenaar die, als je het goede verhaal vertelt - als je dat niet kunt, zijn er specialisten die je kunnen vertellen hoe en wat je moet vertellen - zorg draagt voor een uitkering. Die ambtenaar vertelt er nimmer bij dat hij daar wel iets voor terug wil hebben, namelijk jouw ziel. Met de verstrekking van een uitkering geef je een fundamenteel mensenrecht op: het recht van zelfbeschikking,

het recht om je eigen broek op te houden en die van degenen wier zorg jou is toevertrouwd. Niet meer, maar zeker ook niet minder.

Het hele bestel is ontworpen ten tijde van de oude industriële economie en staat bol van de goede bedoelingen, maar houdt geen enkele rekening met het menselijk tekort, met het kwade dat de mens nu eenmaal ook aankleeft, niemand van ons uitgezonderd. De Bijstand bijvoorbeeld, de opvolger van de armenwet, was bedoeld om mensen van een inkomen te voorzien die daar met geen mogelijkheid zelf toe in staat waren of daar onvoldoende toe in staat waren. De WAO was bedoeld voor mensen die door de uitoefening van hun werk zodanig beschadigd raakten, dat zij niet meer konden werken. De Ziektewet was bedoeld voor mensen die echt ziek zijn. De gezondheidszorg was bedoeld voor mensen die echt zorg behoeven, hij was niet bedoeld als klaagmuur voor allerhande persoonlijke besognes en vermeende besognes. Hij was niet bedoeld ter vervanging van de dominee of de pastoor of het luisterende oor van de buurman of buurvrouw, enzovoort, enzovoort.

Het is: ‘Rechten, rechten, ik heb recht op en nog eens recht op en de gemeenschap heeft daar maar voor te zorgen.’ Zelden wordt de vraag gesteld: ‘Wat kan ik zelf doen om mijn problemen op te lossen?’ Laat staan dat de uitkeringsgerechtigde - het woord alleen al - zich eens afvraagt: ‘Wat kan ik voor de gemeenschap doen, wat kan ik in nuttige zin voor economie en samenleving betekenen?’

Een monster is het gevolg, een idioot grote groep mensen, die op zijn best als een dood gewicht in de samenleving functioneren, maar die niet zelden een hoop overlast bezorgen en de verzorgingsstaat op termijn doen bezwijken onder zijn gewicht.

Nederland kende in 2001 169.000 personen met een WW-uitkering, 965.000 (!) mensen met een WAO-uitkering en 331.000 mensen beneden de 65 jaar die een bijstandsuitkering genieten. Bij elkaar opgeteld 1.365.000 mensen op een bevolking van ruim 16 miljoen mensen. Voor 1998 waren de cijfers respectievelijk, 293.000 personen, 893.000 en 426.000 personen, bij elkaar opgeteld: 1.612.000 personen. We gaan vooruit, met name het beroep op de bijstand en de WW loopt terug, maar dat op de WAO is met bijna 100.000 personen toegenomen. Het ziekteverzuim daarentegen stijgt weer. In 1993 lag dat, over het totaal genomen, nog ruim onder de 8 procent, in 2001 ligt het daar weer boven. Opvallend is het dat het ziektever-

zuim in kleine arbeidsorganisaties, van 1 tot 9 werknemers, in 1993 rond de 4 procent schommelde en in 2001 niet verder kwam dan zo'n 3 procent. Grote arbeidsorganisaties daarentegen, 100 werknemers of meer, scoren in 2001 ruim 6 procent ziekteverzuim tegen 7 procent in 1993, maar 5 procent in de jaren 1995 tot met 1997. De grote arbeidsorganisatie scoort in 2001 twee keer zoveel ziekteverzuim (6 procent) dan de kleine arbeidsorganisatie (3 procent), waarbij nog dient te worden aangetekend dat de trend een verdere stijging van het ziekteverzuim in de grote arbeidsorganisatie belooft en voor de kleine arbeidsorganisatie wellicht nog een kleine daling. Voorts dient te worden opgemerkt dat het beroep van de kleine zelfstandige op de WAO niet of nauwelijks in een percentage valt uit te drukken. Voor de afhankelijke beroepsbevolking komen we op ruim 15 procent, waarbij sommige bedrijfstakken er duidelijk uitspringen, zoals onderwijs, politie en zorg. En dit alles terwijl Nederland nog nooit zo welvarend en gezond is geweest als thans en de gemiddelde levensverwachting van mannen en vrouwen rond de tachtig jaar (!) schommelt. De levensverwachting van de gemiddelde WAO-er ligt overigens niet substantieel lager. Die van de bijstandstrekker overigens wel, omdat er een verband is tussen sociale deprivatie, gezondheid en levensverwachting. Een bijstandsuitkering is dus niet zo erg gezond en drukt je in een soort leven dat de gezondheid belast en jouw levensduur onder druk zet: tel uit je winst!

Werk

De meesten van ons bevinden zich wel bij de deelname aan het arbeidsproces. Het geeft niet zelden voldoening, men voelt zich nuttig, kan zich ontplooien (materieel en mentaal), heeft de voldoening van het zichzelf en de zijnen kunnen onderhouden, het geeft sociale contacten, gezelligheid, regelmaat en het geeft bovenal zin aan het bestaan. Sterker nog, arbeid stelt je in staat niet voortdurend bezig te hoeven zijn met je privé-sores en je niet voortdurend het hoofd te hoeven breken over de zin van je bestaan. Daar is het soms de tijd voor: na gedane arbeid en wel in een gezonde mate. Problemen lossen zich niet op door er voortdurend mee bezig te zijn, net zo min als de zin van het bestaan je duidelijk wordt door je daar 24 uur per

dag op te concentreren. Integendeel, in het werk neem je vakantie van jezelf en gek genoeg lossen de meeste problemen zich dan met groter gemak op en vind je dan bevredigender maar immer verschuivende antwoorden op de vraag naar de zin van het bestaan in het algemeen en die van naar jouw bestaan in het bijzonder. Zonder arbeid raakt het leven stevig uit balans. (Die arbeid kan trouwens ook heel goed en zinvol bestaan uit de uitoefening van een huismoederschap dat met zorg en enthousiasme wordt vervuld.) En niet alleen het leven raakt uit balans, maar het komt ook mentaal en fysiek onder zware druk te staan. Men wordt eerder en vaker (psychisch) ziek en men gaat gemiddeld eerder dood dan de werkende medemens. Dit geldt overigens voor alle mensen die kunnen werken en niet werken. Ik heb rijke kennissen die op jonge leeftijd binnen zijn doordat zij bijvoorbeeld hun succesvolle bedrijf tegen een mooie prijs hebben verkocht. Zij staan zonder uitzondering voor de taak een nieuwe levensvervulling te vinden. Zij die deze levensvervulling zoeken in vakantie voor de rest van hun leven, loopt in de meeste gevallen na enige tijd de champagne al tussen de middag uit de ogen, zij verouderen en verloederen zienderogen en hun levensverwachting daalt met sprongen. Het gaat dus op voor vrijwel alle mensen, rijk of arm. Werken is dus gezond en bevordert die gezondheid mentaal en fysiek en verlengt de levensduur.

Als je echter naar opgemelde cijfers kijkt, ga je bijna in het tegendeel geloven. De Nederlandse vakbeweging en de Linkse Kerk, met name de subsidiesocialisten van de PVDA, worden ook niet moe om dat geloof er in te rammen. Het ligt aan ongezonde arbeidsrelaties, aan stress op het werk, aan het management, aan de *ratrace* op het werk, aan de eentonigheid van het werk, aan die terroriserende chef, et cetera. Het ligt nooit aan de mentaliteit van betrokkene. Als je stelt dat een ziekteverzuim van 15 procent - in bijvoorbeeld delen van de gezondheidszorg en op een aantal stedelijke politiebureaus en bij sommige grootstedelijke sociale diensten een gebruikelijk percentage - niet alleen duidt op een zieke arbeidsorganisatie, maar evenzeer op sabotage door de betrokken werknemers, dan krijg je de wereld aan verontwaardiging over je heen. Ten tijde van de protesten van het uitvoerende NS-personeel tegen het zogenoemde rondje om de kerk was het ziekteverzuim van conducteurs en machinisten in mijn district, Rotterdam, ruim 30 procent. Toch mag je dat absoluut geen

sabotage noemen, zoals dat ook niet mag wanneer een kleine minderheid van dat personeel, overigens met grote gevolgen, stelselmatig de treinen te laat laat vertrekken om de hun onwelgevallige NS-top ten val te brengen. Welnu, ik zeg het maar gewoon eens een keer: niet iedereen die in de Ziektewet loopt is ziek, niet iedereen die een WAO-uitkering heeft kan niet meer werken en niet iedereen die in de Bijstand zit, kan niet zorgen voor een eigen inkomen. Sterker nog, een aanzienlijk percentage hoort daarin gewoon niet thuis, maar dient net als ieder ander aan de slag te gaan of te zijn. Dat is niet alleen beter voor economie en maatschappij, maar op termijn gezien ook voor henzelf, de geraniums op de vensterbak nodigen tenslotte niet uit tot veel moois en zinvols, laat staan dat je nog ergens trots op of tevreden over kunt zijn. Over stress gesproken: die doe je zelden op van werken (dat kan ook nauwelijks met een 38-urige (sic!) werkweek), maar wel van navelstaarderij achter de geraniums.

Zit er dan helemaal niemand terecht in een uitkeringssituatie? Onzin natuurlijk! Een flink percentage zit daar terecht in en voor hen is dat ook een goede en van beschaving getuigende regeling. Maar ook dan is het van belang alert te blijven. Men moet er geen dag langer in zitten dan strikt noodzakelijk is en indien dat noodzakelijk blijft voortdurend op zoek blijven naar activiteiten die men wel kan ondernemen ondanks de handicap die men heeft. Probleem is echter dat het zo moeilijk valt uit te maken wie er terecht, een beetje terecht of ten onrechte in een uitkeringssituatie verkeert. Bij de Bijstand komt daar nog eens de zogenaamde armoedeval (!) bovenop, dat wil zeggen dat men et door al die persoonsgebonden subsidies financieel op achteruitgaat als men niet ten minste 140 procent van het minimumloon gaat verdienen. Wie bedenkt een dergelijk bestel, waarin werken tegen het minimumloon in materieel opzicht niet lonend is? Niemand, dat is gewoon zo gegroeid door die stapeling van subsidies op initiatief van de naïeve maar immer goed bedoelende Linkse Kerk, de PVDA voorop. En wat een vreselijke mentaliteit van een uitkeringstrekker, die dit argument naar zichzelf toe en naar buiten toe bezigt om het niet accepteren van werk tegen het minimumloon te rechtvaardigen. Is het geen beloning dat je niet meer je hand hoeft op te houden en in het onderhoud kunt voorzien van jezelf en de jouwen? Wat zit er scheef in de bovenkamer van de uitkeringstrekker, dat hij kennelijk alleen nog het calculerende, materiële perspec-

tief hanteert en het mentale perspectief geheel en al buiten beschouwing laat? En wat zit er scheef in de bovenkamer van de samenleving, indien zij dat toestaat, zelfs aanmoedigt, in plaats van daar met diepe verontwaardiging op te reageren? Zo niet de politieke elite van de PVDA: hun minister van Sociale Zaken, Willem Vermeend, stelt zelfs een premie in het vooruitzicht als het de uitkeringstrekker belieft weer aan de slag te gaan, zoals diezelfde mallotenpartij voorstelt om degenen die met goed gevolg (een diploma) hun (beroeps)opleiding afmaken ook een premie in het vooruitzicht te stellen. Het investeren in je eigen leven en toekomst, toch in de eerste plaats een eigen belang en verantwoordelijkheid, moet zonodig van een bonus worden voorzien door de PVDA, de wereld op zijn kop. Kortom, het wordt tijd dat we in dit land weer eens normaal gaan doen.

We leven in een tijdperk van individualisering en individuele ontplooiing. ‘Be happy!’ is bij wijze van spreken geen streven, maar een regelrechte opdracht aan eenieder van ons. Dit alles is mogelijk geworden door een ongekende toename van de welvaart na de Tweede Wereldoorlog en de daaraan geparenteerde betere opleidingen voor iedereen en de goede huisvesting. Het individualisme is niet meer iets van een dunne, bevoorrechte bovenlaag, maar is, zoals wij sociologen dat noemen, een gezonken cultuurgoed geworden, dat wil zeggen binnen het bereik gekomen van de massa. Ook een uitkeringsgerechtigde, ook een bewoner van een achterstandswijk, is een dikwijls calculerende individualist geworden, die heel wel in staat is reeksen van voor hem of haar belangrijke beslissingen zelfstandig te nemen. Alleen in zijn hoedanigheid van uitkeringstrekker of bewoner van een achterstandswijk behandelt de overheid en met name de Linkse Kerk hem of haar als een slachtoffer van de omstandigheden, die er ook niets aan kan doen, als zielig, als iemand die niet in staat is om voor zichzelf te zorgen, voor zijn eigen levenssituatie in eerste instantie zelf de verantwoordelijkheid te aanvaarden. Kortom, als een zielige sul, voor wie gedacht, besloten en gehandeld moet worden door de functionarissen van de verzorgingsstaat of, in Melkeriaans proza: we moeten elkaar vasthouden. Ik zou willen zeggen: laten we elkaar vooral maar eens los- en vrijlaten, laten we elkaar aanmoedigen te ondernemen en laat de verzorgingsstaat voor zover nodig en mogelijk daar de voorwaarden voor creëren, in plaats van

mensen te degraderen tot zielige, hulpbehoevende slachtoffers en tot bankzitters die op patriarchale wijze worden betutteld door de overheid en de Linkse Kerk. Laat de mensen zelf denken, beslissen en handelen en geef ze niet de kans om weg te kruipen in de armen van vadertje verzorgingsstaat.

Aanbevelingen

1. De armoedeval wordt stapsgewijs opgeheven door aan persoonlijke omstandigheden gebonden subsidies, alsmede vrijstelling van gemeentelijke en waterschappelijke tarieven en belastingen, af te bouwen. Mensen met een klein inkomen krijgen bijvoorbeeld geen individuele huursubsidie meer, maar de sociale woningbouwvereniging stelt hen in staat tegen een redelijke huur te wonen. Dus terug naar het systeem, van objectsubsidie aan de sociale-woningbouwvereniging, van voor de vermaledijde hervorming door toenmalig staatssecretaris van Volkshuisvesting Van Dam (PVDA, kabinet-Den Uyl, 1972-1974), dat heeft geleid tot dit arbeidsmarktverstorende systeem van individuele huursubsidies.
2. De WAO wordt zodanig hervormd dat alleen medisch objectief meetbare ziekten en aandoeningen voor de vaststelling van een uitkering in aanmerking komen. Bovendien moet er een directe relatie bestaan tussen ziekte en aandoening en de arbeidssituatie. Een verkeersongeluk of een ski-ongeluk bijvoorbeeld komen dus niet in aanmerking voor de WAO, net zo min als het oplopen van aids. Daarvoor hebben we de Bijstand. Wil men dat niet, dan zal men zichzelf op de particuliere markt moeten bijverzekeren. Op deze manier wordt het huidige, vervuilde bestand van de WAO aardig opgeschoond. De aanstellers vliegen er sowieso uit, maar ook mensen met klachten die medisch objectief niet zijn vast te stellen of mensen die de pech hebben van een ziekte of een ongeluk dat niet veroorzaakt is door het werk. Dat is schrijnend, jazeker, ik besef dat ten volle, maar doormodderen op de weg die we nu al meer dan dertig jaar gaan, holt het draagvlak onder de werkenden voor deze regeling steeds verder uit en brengt haar op den duur zelfs regelrecht in gevaar en dat zou nog schrijnender zijn!

3. Het beleid van de huidige minister van Sociale Zaken, Willem Vermeend (PVDA) dat sociale diensten en wethouders - de term zou het toch moeten zeggen - dwingt zich aan de wet te houden, wordt met groter kracht en intensiteit voortgezet. Het moet afgelopen zijn met de situatie waarin wethouders en ambtenaren van de sociale diensten hun eigen interpretatie geven van de Bijstandswet en daar regelrecht de hand mee lichten. Het is toch van de gekke dat er nog steeds gemeenten zijn die het vertikken om werkweigeraars substantieel te korten op hun uitkering, die niet aansporen tot het vinden van werk, ook niet als er in sommige sectoren, ook voor laagopgeleiden, een schreeuwend tekort aan arbeidskrachten is. Gemeenten die weigeren om serieus werk te maken van het opsporen en keihard bestraffen van Bijstandsfraude. Mijn gemeente, Rotterdam, geeft daaraan geen prioriteit, ze heeft belangrijker zaken te doen en laat haar eigen rechercheafdeling in de kou staan. Wethouders en ambtenaren moeten gedwongen worden zich aan de wet te houden, bij ernstige overtreding daarvan dient ontzetting uit het ambt c.q. ontslag uit de ambtelijke dienst te volgen. Het moet afgelopen zijn met dit eigengereide geïnterpreteer van de wet. Dat geldt overigens ook voor onze politiecommissarissen.
4. Ziekte wordt bespreekbaar gemaakt in alle arbeidsorganisaties, met name de grote. De verklaring voor het één keer zo lage verzuim in de kleine arbeidsorganisaties is nogal simpel: daar weet en voelt men dat men de collega belast met zijn werk indien men niet echt ziek is. Het werk moet tenslotte worden gedaan, de medewerkers zijn daar over het algemeen solidair genoeg om dat hun collega's niet onnodig te willen aandoen. Bij het aan de orde stellen van het (individuele) ziekteverzuim wordt niet gemoraliseerd en worden er gewoon vraagtekens geplaatst bij het ziek zijn van een medewerker als daar reden toe is. Het taboe moet worden doorbroken en de macht van de medewerker dat hij zelf kan bepalen of hij ziek is, mits hij het goede verhaaltje vertelt, moet worden gebroken. Daarvoor in de plaats komt de eigen verantwoordelijkheid van de medewerker, ook voor zijn gezondheid, en de stelselmatige aandacht van het management voor ziekmakende factoren in de arbeidsorganisatie, met name bij de overheid en semi-overheid. In die sectoren heeft het management er

een handje van problemen in de arbeidsorganisatie op te lossen middels Ziektewet en WAO. Goede controle is noodzakelijk en in geval van misbruik van de regeling dient niet alleen de medewerker te worden gestraft, maar ook het management dat daartoe heeft aangezet c.q. deze vluchtroute heeft geboden c.q. afgedwongen.

5. Meer in het algemeen wordt een ondernemende mentaliteit aangemoedigd. Op dat punt dienen de gemeenten een grote creativiteit aan de dag te leggen, om mensen te bewegen vanachter de geraniums te komen en de bank de bank te laten. Die uitkeringsbakken dienen zo leeg mogelijk te zijn en wie er toch in terechtkomt dient er zo kort mogelijk in te blijven en ook voor hen voor wie de situatie helaas onomkeerbaar is, geldt dat zij dienen te worden aangesproken op hun restcapaciteit. Kortom, werken, iets ondernemen met je leven is de norm, een uitkering de uitzondering op de regel.

Ik heb veel geschreven over de makkes van onze verzorgingsstaat en bovenal hoe het anders kan. Wie meer wil weten over mijn denkbeelden kan onder meer terecht in: *De overheid als ondernemer* (1992), *Het zakenkabinet Fortuyn* (1993) en in *Droomkabinet* (2001).

VI Landbouw, ruimtelijke ordening, nutsbedrijven en infrastructuur

Landbouw

Onder Paars I en II hebben we twee daadkrachtige ministers van Landbouw gekend. In Paars I Jozias van Aartsen (VVD, voordien secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken) en in Paars II Laurens Jan, u weet wel de vader van Prinses Laurentien (wonderbaarlijk land, dat Nederland. Je bent een burgermansmeneer en na enige tijd blijkt, o wonder, dat je niet een meisje, maar een prinses hebt verwekt. Is dat even schrikken!), Brinkhorst (D66, voordien onder meer staatssecretaris van Buitenlandse Zaken in het kabinet-Den Uyl (1973-1977), fractieleider van D66 in de Tweede Kamer, hoge ambtenaar bij de Europese Commissie, 'ambassadeur' van de EU in Tokyo en ten slotte EU-parlementariër voor D66). Beiden hebben geprobeerd krachtdadig in te grijpen in de landbouw en dan met name in de veeteelt. Land- en tuinbouw en bloemen- en plantenteelt zorgen nauwelijks voor problemen. De landbouw moet alleen nog worden losgemaakt van het EU-subsidie-infuus en dan is dat deel binnen de kortste keren, net als de tuinbouw en de plantenen bloementeelt dat reeds zijn, gezond en concurrerend op de (wereld)markt. Het technologische niveau van onze landbouw ligt over de gehele linie op een hoog, zo niet het hoogste niveau, ook in de veeteelt. Voor de boer kent de pc en de daaraan gekoppelde apparatuur geen geheimen meer. Ook de arbeidsproductiviteit ligt ongekend hoog, en wel wereldwijd, door mechanisatie, informatisering en door veredeling van dieren, planten, bloemen, gewassen en groenten. Ondanks het matige klimaat, veel kassenbouw waarin gas moet

worden gestookt en de relatief hoge loonkosten is onze tuinbouw concurrerend. Dat zegt veel over de geavanceerdheid van onze landbouw en over de efficiënte werkwijze. Er is dus eigenlijk helemaal niet zoveel mis met onze landbouw, alle misbaar daarover in EU-verband ten spijt. Natuurlijk verdient het milieu een betere bescherming en dient de mestproblematiek te worden opgelost. Uiteraard dient het dierenwelzijn voorop te staan en moeten we overschakelen op een minder industriële manier van produceren. Hoewel, het idee van flatgebouwen voor mestvee op de Tweede Maasvlakte met een daaraan gekoppelde slachterij op hetzelfde afgesloten terrein en met een gesloten en volledig gecontroleerd milieusysteem, verdient het nader onderzocht te worden. Ook in een flatgebouw kan een dier diervriendelijk worden ondergebracht. Het is nog maar helemaal de vraag of deze noodzakelijke omschakeling van de landbouw tot hoge prijzen voor het geproduceerde vlees gaan leiden. In flatgebouwen wordt veel efficiency-winst geboekt, onder meer doordat het gezeul met dieren voltooid verleden tijd is. Dat voorkomt ook ziekten en geeft de consument de garantie van een van A tot Z gecontroleerde voedselketen. Dat is goed voor de voedselveiligheid en uiteindelijk ook in het belang van de producent en de tussenhandel, zoals kruideniersbedrijven en dergelijke. Er dienen dan wel een paar dingen te gebeuren. Het eerste dat moet gebeuren is dat de lidstaten van de EU besluiten het landbouwbeleid volledig te renationaliseren (exclusief overigens de controle daarop: die moet vanwege de open markt een EU-aangelegenheid blijven). Men produceert binnen het kader van de EU-richtlijnen, inclusief de handhaving van volledige concurrentie. In één klap is men van het marktbedervende subsidiebeleid verlost, dat is binnen de EU-richtlijnen over de volledige mededinging tenslotte aan lidstaten niet toegestaan, en wordt de sector rijp gemaakt voor normale concurrentie op de (wereld)markt.

De tijd is daar nu rijp voor. Het groene front en de politieke vertaling daarvan in de vorm van de christen-democratie, is in de hele EU gebroken. Nergens zijn christen-democraten meer aan het regeringsbewind, dus het is nu of nooit. Daarnaast biedt een afschaffing van het EU-subsidiebeleid voor de landbouw het voordeel dat de toetreding van nieuwe lidstaten een stuk gemakkelijker verloopt. De nieuwe lidstaten worden niet aangesloten op de vleespotten van Brussel, hetgeen de rijke lidstaten handen met geld gaat kosten, maar

krijgen een overgangstermijn, waarin zij hun markten mogen afsluiten voor de import van EU-landbouwproducten. Hun export van landbouwproducten naar de bestaande EU-markt daarentegen wordt onmiddellijk toegestaan, mits natuurlijk beantwoordend aan de EU-eisen ten aanzien van de voedselkwaliteit. Daarin moeten we overigens niet flauw zijn en dat instrument feitelijk gebruiken om hen van onze markten af te houden. Het gaat niet om de letter, maar om de geest. Het geld dat zij hiermee verdienen, kunnen zij gedurende de overgangsperiode steken in het moderniseren van hun landbouw. Dat kost ons niks en stelt hen in de gelegenheid hun landbouw zodanig te moderniseren, dat deze meekan met de nieuwe tijd. Dat betekent voor onze landbouw wel, met name door de lagere arbeidskosten in de nieuwe lidstaten, extra concurrentie, maar dat geldt ook voor alle overige takken van sport in onze economieën. Daar is niks mis mee, dat houdt onze economische sectoren alleen maar scherp! En waarom zouden wij de economische sector landbouw nu anders behandelen dan bijvoorbeeld de economische sectoren ICT en grooten kleinmetaal? Daartoe zijn alleen historisch-culturele redenen op te sommen, zoals het belang dat tot enkele decennia terug nog werd gehecht aan zelfvoorziening op het gebied van de landbouw. Europa met al zijn oorlogen in het recente verleden was ervoor beducht ten tijde van een militair conflict zonder voedsel te zitten en had daar wel wat voor over (subsidiebergen, boter-, aardappel- en vleesbergen en dergelijke).

Die tijd ligt achter ons en het wordt nu even slikken, maar daarna hebben we dan ook wat: een hoogst geavanceerde sector landbouw, hoge voedselveiligheid, een beter milieu en een diervriendelijke behandeling van de te verorberen dieren. Alle ingrediënten voor een dergelijke vorm van landbouw zijn in de lidstaten van de EU ruimschoots voorhanden. Het komt er nu slechts op aan de politieke wil daartoe te mobiliseren en de sector van A tot Z bij dit nieuwe beleid in te schakelen. Dus niet tegen de sector in, zoals Van Aartsen en Brinkhorst als pioniers van een nieuw landbouwbeleid wel moesten doen, maar in eendrachtige samenwerking met de sector. Uitgangspunt van dat nieuwe beleid is naar normale economische marktverhoudingen, waarbij de sector in alle opzichten de eigen broek moet kunnen ophouden. Voor Nederland zou dit moeten betekenen een herstructurering van de sector landbouw onder regievoering van het

departement van Landbouw en in innige samenspraak met de landbouworganisaties. Een belangrijke deelnemer aan deze noodzakelijke herstructurering dient de financier van de landbouw te zijn en dat is overwegend de RABO-bank. Zij moeten zonodig worden gedwongen door de politiek om hun verantwoordelijkheid te nemen, hetgeen overigens ook in hun welbegrepen eigenbelang is. Zij krijgen de taak schuldenposities van hun cliëntèle op een redelijke manier te herstructureren en kredieten te verstrekken, zodanig dat het boerenbedrijf zijn weg kan vinden in het kader van de nieuwe spelregels. Zonodig geeft het ministerie een kredietgarantie af, dat is niet strijdig met de Europese regels. Een dergelijke operatie is weliswaar omvangrijk, maar toch goed binnen korte termijn te realiseren, daar de landbouw, door het uitmuntende netwerk van landbouwconsulenten, beschikt over een uitstekend functionerende infrastructuur om deze operatie te klaren. Het is in feite, onder veel gunstiger en welvarender omstandigheden, een herhaling van de moderniseringsoperatie - toen mechanisatie- en scholingsoperatie geheten - van de jaren vijftig in de vorige eeuw. Een operatie die model kan staan voor de nieuwe lidstaten en waar wij hen met onze kennis en infrastructuur desgewenst bij behulpzaam kunnen zijn. Ik pleit dus niet voor een koude, maar voor een warme sanering. Dat neemt veel kou uit de lucht en zorgt dat de energie gestoken wordt in vernieuwing in plaats van in irritatie en wrijving. Buitendien zorgt het ervoor dat het boerentalent en boerenondernemerschap niet verloren gaan, maar opnieuw productief worden ingezet. Dit alles overigens inclusief, daar waar nodig, een beheerstaak van boeren voor natuur en landschap. Voor die taak krijgen zij een van overheidswege verstrekte vergoeding. MKZ-crises gaan we diervriendelijk oplossen door in internationaal verband, EU, NAFTA (VS) en Japan, inenting te bepleiten. Thans is er inenting mogelijk die de inenting als zodanig herkenbaar maakt voor inspectiediensten. Daarmee vervalt het argument dat inenting het onmogelijk maakt een verschil te maken tussen inenting en besmetting. In ruil daarvoor stellen wij onze markt open voor vlees uit de VS dat met hormonen is behandeld. Wij houden ons eigen anti-hormoonbeleid binnen de EU in stand. Op de voedselverpakking dient de leverancier de consument evenwel met koeienletters te informeren over het feit dat het hier hormoonvlees betreft. Zoiets als nu gebeurt met rookwaren. Het is dan aan de con-

sument om te beslissen. Hetzelfde doen we met genetisch gemanipuleerde groenten en gewassen. Handelsoorlogen zijn daarmee voltooid verleden tijd en we leggen de beslissing waar hij hoort te liggen, bij de markt, bij de welingelichte consument dus.

Wat absoluut noodzakelijk is, is dat de klachten van de boerenorganisaties dat Nederland op het gebied van het milieubeleid veel strenger is dan de concurrerende lidstaten van de EU op de Europese binnenmarkt, serieus worden onderzocht. Concurrentie op die binnenmarkt wordt niet alleen vervalst door subsidie, maar kan evenzeer worden vervalst door overheidsmaatregelen die de kostprijs van de agrarische producten opdrijft. Dat betekent dat onze milieumaatregelen die kostprijsverhogend werken niet zwaarder mogen zijn dan die van de concurrerende EU-lidstaten. Ook hier gelijke monniken gelijke kappen: onze boeren hebben recht op dezelfde concurrentievoorwaarden als die van de andere EU-lidstaten. Zijn onze maatregelen scherper en drijven deze dus de kostprijs op ten opzichte van de concurrentie, dan zijn er twee oplossingen mogelijk. Of onze concurrenten accepteren dezelfde milieumaatregelen, of wij passen onze milieumaatregelen zodanig aan dat de extra kosten door overheidsmaatregelen dezelfde zijn als die van de concurrerende lidstaten.

Ten slotte wordt de sector uitgenodigd om, met inschakeling van het Landbouwschap, er zorg voor te dragen dat er fondsvorming plaatsvindt om schade door ziekten of wateroverlast enigszins te kunnen vergoeden. De overheid springt niet meer bij in geval van een calamiteit, dat doet de overheid ook niet als bijvoorbeeld de ICT-sector door een tegenvallende vraag of achterblijvende technologische ontwikkelingen in de moeilijkheden komt. Het zijn voorspelbare en overzienbare risico's in de landbouwbedrijfsvoering, waartegen de sector zichzelf op een verstandige manier moet indekken.

Premier Kok (PVDA), leider van Paars II (PVDA, VVD en D66), komt nu op de valreep met zogenaamd stevige taal: de landbouw moet zijn eigen broek leren ophouden en in tien jaar (ja, ja tien jaar!) moet het subsidiebeleid van de EU voltooid verleden tijd zijn. Het is dezelfde man die koud twee jaar geleden zijn minister van Landbouw, Kruidenier (D66), nog voor gek zette met het toezeggen van een schadevergoeding aan de landbouw vanwege hevige regenval en daarmee gepaard gaande wateroverlast. De toch al niet erg daadkrachtige

minister, die stevige knieën had getoond, werd daarmee in één klap onderuitgehaald en Kok was de gevierde man. Niet lang daarna vertrok de minister, want hij had geen enkel politiek gezag meer en ook toen toonde Kok zich van zijn beste kant: hij liet de minister vallen als een baksteen, er kon nog geen bedankje van af. Overigens doet Kok dat met iedereen, ook met zijn partijgenoten. Staatssecretaris Elske ter Veld (PVDA) in Lubbers III (CDA en PVDA) werd geslachtofferd voor het door Wim Kok, minister van Financiën en vice-premier in Lubbers III, eigenhandig veroorzaakte WAO-drama. Natuurlijk wel nadat zij de brokken bijeen had geveegd. De staatssecretaris van Onderwijs in Lubbers III, Roel in 't Veld (PVDA), hoefde op geen enkele verdediging te rekenen tegen de vileine en volkomen onware beschuldiging dat hij een zakkenvullende, ondernemende professor was geweest. Ondernemend jazeker, maar een zakkenvuller geenszins. Voor 70.000 gulden was hij fulltime professor aan de Erasmus Universiteit, de andere 70.000 gulden stortte hij terug in de universiteitskas omdat hij ook nog war bijverdiende, de sufferd. Maar het was stank voor dank, zelfs de rector-magnifcus, de CDA-er Rijnvos, hield op het moment suprème de kaken stevig op elkaar. Hij was zelf een kleine krabbelaar die zijn zakken vulde in de marge, maar die tegen de echte grootheid van In 't Veld natuurlijk niet was opgewassen, dus het was kleinzielige wraak, moet u maar denken. Ter Veld en In 't Veld bleven en blijven Kok prijzen, een soort hondentrouw die ik nooit heb begrepen. Ze hadden het volste morele recht Kok op te knopen aan de hoogst denkbare politieke boom.

Maar goed, u vindt Kok een voortreffelijke premier en een nog voortreffelijker mens en in het buitenland vinden ze hem een staatsman. Als machtige buitenlandse staatslieden zoiets over de premier van een klein land zeggen, is het immer verstandig even je portemonnee - onze portemonnee tenslotte - na te kijken, want behoudens in Nederland, gaat in al dat buitenland slechts voor niets de zon op. En het heeft ons dan ook een hoop gekost, met name al die belachelijke vredesmissies waarmee geen enkel Nederlands belang is gediend. Ook Lubbers - de voorganger van Kok, maar wat maakt het uit, we zuchten tenslotte nu feitelijk onder Lubbers V - wist van wanten, die dacht zijn voorzitterschap van de EU-commissie te kunnen kopen met een torenhoge EU-contributie voor ons land, iets waar we nog steeds onder gebukt gaan en dat ons straks met de uitbreiding van de

EU nog fors kan opbreken. Echter, als u ervoor zorgt dat ik de volgende premier word, dan zal ik het handtasje lenen van de Iron Lady in ruste - de onvolprezen oud-premier van Engeland Margaret Thatcher - en daarmee op de tafel van EU-regeringsleiders meppen onder het uitroepen van haar leuze: *I want my money back*! We zijn tenslotte wel goed, maar niet gek!

Tien jaar voor de warme sanering van de landbouw is natuurlijk veel te lang. Je kunt wel zien dat Kok nog nooit een onderneming heeft geleid. Ik doe het in twee à drie jaar uit en thuis, dus inclusief de afschaffing van die EU-subsidies, desnoods zien we daar eenzijdig vanaf. Boeren zijn tenslotte ondernemers en hun horizon ligt, net als die van normale ondernemers, niet veel verder dan een jaar of drie, vier.

Doelstelling van het landbouwbeleid is om in korte tijd de bedrijfstak weer positief en ondernemend in pers en publieke opinie te krijgen in plaats van de klaagmuur van problemen die het nu in de beeldvorming, overigens grotendeels ten onrechte, is.

Landbouwsubsidies 1994-2001*

1993	41
1994	54
1995	54
1996	64

* In miljoenen euro.
Bron: CBS.

Ruimtelijke ordening

Het valt niet mee om orde te scheppen in een overvol land en zeker niet als er zo'n bestraffende subsidiesocialist mee is belast als de minister van VROM, Pronk (PVDA). De man die ons dat heilloze Kyoto-verdrag in de maag heeft gesplitst, waardoor we nu met een onmogelijke opgave van terugdringing van de Co_2-uitstoot zitten opgezadeld. Het is dezelfde man die onze stroomproducenten verbiedt om op basis van kernenergie te produceren en tegelijkertijd

voorstander is van liberalisering van de energiemarkt, waardoor reeds nu ongeveer 15 procent van onze energiebehoefte wordt gedekt door kernenergie uit Frankrijk (ongeveer 11 procent) en kernenergie uit Duitsland (ongeveer 4 procent). Onze energieproducenten moeten werken met dure kolen- en gasgestookte centrales, die bovendien zorgen voor een gigantische Co_2-uitstoot. Frankrijk haalt de Kyotonorm op zijn sloffen door de energie vrijwel in zijn geheel met kerncentrales te produceren, zo simpel is dat. Of je bent tegen kernenergie en dan komt er ook geen door kernenergie geproduceerde elektriciteit uit lidstaten naar binnen of je liberaliseert, maar dan zet je onze eigen producenten niet op achterstand. Maar zoals te doen gebruikelijk zorgen onze subsidiesocialisten er wel voor dat we weer de malle Pietje van de wereld zijn. Maar ze houden van ons in de EU, daarvan kunt u verzekerd zijn!

Wat de ruimtelijke ordening en met name de woningbouw betreft is ons land nog steeds een socialistische Oost-Europese plan-‘economie’ van voor de val van de Muur in november 1989. De geschiedenis van deze planeconomie gaat terug tot de wederopbouw van na de Tweede Wereldoorlog. Dat geldt overigens ook voor de Oost-Europese satellietstaten van de voormalige Sovjet-Unie en dat is niet toevallig en in de architectuurgeschiedenis moeiteloos terug te vinden, wat dat betreft kunnen we van elkaar nog veel leren! Het land lag in puin, er was het nodige vernield en weggebombardeerd en de bevolking groeide onstuimig. Er waren dus woningen nodig, veel woningen en dan grijp je terecht naar draconische maatregelen. Minder terecht is het dat we nog steeds volgens dezelfde regels en methoden woningen produceren, nota bene een ware ICT-revolutie verder. Het is een polderconglomeraat van (gemeentelijke)overheden, woningbouwcorporaties, industriële bouwers en projectontwikkelaars, die ons, de eindgebruikers, hun producten door de strot duwen. Zij bepalen waarin wij hebben te wonen en niet wij. In het beste geval mogen we de tegeltjes uitzoeken voor onze keukens en badkamers, natuurlijk wel bij de door de bouwer bepaalde leveranciers. En betalen mogen we natuurlijk ook voor hun eenheidsworst en als we veel praatjes hebben dan mag dat ook, maar dan dient wel heel erg fors de portemonnee te worden getrokken. In dit klimaat hebben we in Remkes (VVD) een waarlijk heroïsche staatssecretaris van Volkshuisvesting, die dit conglomeraat durft aan te pakken. Maar wat gaat dat

langzaam in de polder en wat worden zijn ideeën en beleidsmaatregelen gesaboteerd. De heren - want het zijn in die sector vrijwel nog altijd heren, terwijl het de dames der schepping zijn die echt in het wonen zijn geïnteresseerd en in die woningen nog steeds de meeste tijd doorbrengen - voelen er weinig voor hun macht prijs te geven en onder die behaaglijke consensusdeken uit te kruipen. Het gaat toch goed zo, wat zeuren we nu?

Het gaat dus helemaal niet goed en dat blijkt zonneklaar uit de marktontwikkelingen. Woningen met een enigszins eigen karakter - veelal woningen van voor de Tweede Wereldoorlog, dus van voor die Oost-Europese planeconomie - scoren onveranderlijk hoog. Zij zijn vrijwel onbetaalbaar geworden voor de nieuwkomers, veelal jongeren, op de woningmarkt. De eenheidsworst daarentegen valt nog steeds tegen redelijke prijzen te consumeren. De consument is dus erg duidelijk, daar ligt het niet aan. De consument wil iets waarin hij zich herkent en waarin hij zich enigszins kan uitleven. Er moet dus anders worden gebouwd, met meer keuzemogelijkheden en dat is ook logisch in dit tijdperk van individuele ontplooiing. Het is bovendien nog mogelijk ook met behulp van die prachtige ICT-technologie. Sterker nog, het is een fluitje van een cent. De bouwers kunnen communiceren met de hele bouwlogistieke keten, dus ook met de consument. Probleem is de cultuur in de bouw, die is er niet op ingericht om met ons rekening te houden en dat moeten ze dus leren, zoals de vergunning verlenende overheid dat moet leren en wel online, 24 uur per dag. De staatssecretaris pepert dat de heren nu in en dan maar hopen dat er iets van terechtkomt. U hebt natuurlijk een machtig wapen in handen, laat ze omkomen in hun eigen eenheidsworst, dat zal ze snel genoeg leren. Als het in België al sedert jaar en dag kan, dan kan het hier natuurlijk ook.

Voorts zijn wonen en werken nog steeds hermetisch van elkaar gescheiden. Het is tenslotte wel zo gemakkelijk om een bedrijventerrein te ontwikkelen, gemakkelijk voor overheden, projectontwikkelaars en bouwers en natuurlijk ook voor luie ondernemers die zeggen: doe mij maar een kantoor aan de snelweg. Logischer is het om wonen en werken weer als vanouds te mengen. Dat maakt het wonen veel gezelliger en gevarieerder. ‘Opoe’ heeft zo wat te zien vanachter de geraniums en komt nog eens iemand tegen, zo waar ook een jong iemand, met wie zij een praatje kan aanknopen. Voor

de kantoren en dienstverleners is het ook beter, dan kunnen ze zich vestigen waar de meeste van hun personeelsleden wonen, dat scheelt een hoop mobiliteit en fileleed en verhoogt dus de arbeidsproductiviteit. Niemand denkt daarover na en wat belangrijker is: doet er wat aan. We bouwen hersenloos voort op de patronen van de industriële economie. Dat was de tijd van de grote fabrieken met veel overlast, geluid, stank, verkeer en dergelijke, en dus gingen we over tot een rigoureuze scheiding van wonen en werken. Inmiddels slaat dat nergens meer op. Volkswagen heeft een glazen autofabriek gebouwd in het centrum van een stad in Tsjechië, compleet met cafés, restaurants, winkels, een schouwburg en een bioscoop. De vervoerslogistiek zit onder de grond. Prachtig, een fabriek midden in de stad, leven en dat zonder enige overlast. De overheid geeft in alle opzichten het slechte voorbeeld. De weg van Leiden en Zoetermeer naar Den Haag zit iedere morgen en avond vast door de rijksambtenaren. Nog nooit gehoord van ICT-paviljoens in de woonwijken van ambtenaren, van thuiswerken, van variabele werktijden en van bewuste mobiliteit. Bewuste mobiliteit, dat wil zeggen mobiliteit die nodig is, bijvoorbeeld om met elkaar te vergaderen en te *socializen*: je moet de boel tenslotte nog wel bij elkaar houden. Het zal toch sterk zijn als dat voor al die departementen en departementale afdelingen precies om negen uur 's morgens moet gebeuren. Kortom, de politiek heeft een grote mond, maar doet er zelf weinig of niets aan. Scholen worden weggehaald uit woonwijken en samengedreven op industrie- of kantoorterreinen ver buiten de bewoonde wereld, dat is tenslotte een stuk gezelliger en de menselijke maat van onze politiek. Ziekenhuizen, zorginstellingen, poliriebureaus, idem dito, volgens het motto: groot, groter, het grootst. Dat is hartstikke efficiënt met al die managers, bureaucraten, vergaderaars, circulaireschrijvers, boekhouders en niet te vergeten al die kundes en al die andere liefdevol betrokken handenbinders van de uitvoerenden in: zorg, onderwijs en veiligheid.

Nederland doet er verstandig aan onmiddellijk te stoppen met veel van die goedbedoelde Vinex-flauwekul en dat allemaal nog eens goed tegen het licht te houden met inachtneming van twee uitgangspunten: 1. Is dit wel wat de burger-consument wil? en 2. Hoe mengen we wonen en werken op een interessante manier, zodanig dat we allerhande feitelijk overbodige mobiliteit terugdringen?

Ten slotte de politieke vraag: Hoe kan de politiek het goede voorbeeld geven?
Welnu, door herstel van de menselijke maat. Terug naar de kleine school met ten hoogste 600 leerlingen, ook in VWO, WO, HBO, LBO en MBO. Terug naar de kleine gemeenten, in plaats van op weg van 567 gemeenten naar 250, zoals nu het geval is, op weg naar de 1000 à 1500 gemeenten. Terug naar het kleine ziekenhuis en de kleine zorginstelling en wel midden in de woonwijk. Met behulp van ICT kan het allemaal, dat haalt letterlijk de wereld voor ons binnen, de wereld aan kennis en informatie, de wereld aan deskundigheid en techniek. Pas dan gebruiken we ICT als een zegening in plaats van dat ICT ons dicteert. Wij zijn de gebruikers en de ICT dient niet ons te gebruiken. De overheden kunnen het allemaal realiseren als de politiek het hun opdraagt en daar gaan we aan beginnen. Ik popel en mijn handen jeuken!

Nutsbedrijven

Ik heb aan de wieg gestaan van het bedrijfsmatiger werken bij de overheid en die van het idee van privatisering van overheidsdiensten. Inmiddels zo'n vijftien jaar verder ziet het beeld er gemêleerd uit. Er zijn enkele successen te melden, maar ook eclatante mislukkingen, met de NS in het voorste gelid. In het UK kan men bezichtigen wat er van het geprivatiseerde spoor terecht is gekomen. Er wordt weliswaar winst gemaakt, maar de kwaliteit van de dienstverlening is beneden elk peil, er wordt onvoldoende geïnvesteerd in het spoor en je bent er letterlijk je leven niet zeker. In de VS heeft de privatisering van de energiesector geleid tot een acuut stroomtekort in de ICT-staat bij uitstek, Californië. Ook daar een tekort aan investeringen in stroomproductie en een bewust krap houden van het aanbod om de prijs te kunnen opdrijven. Het Enzon-debacle begint groteske vormen aan te nemen. Dit nutsbedrijf was na privatisering 'geëvolueerd' tot een bedrijf dat handelde in financiële derivaten en dat het ene gat met het andere stopte! Kortom, het privatiseren van een publiek goed met monopoloïde trekken is geen goede gedachte en pakt uitermate vervelend uit voor de consument-eindgebruiker: prijzen gaan omhoog en het geleverde product dendert achteruit qua kwali-

teit en de toekomst van de producten en dienstverlening is allerminst veilig gesteld. Er zit ook zeker logica in dit misgaan. In een monopoloïde omgeving heeft een private onderneming de beste van twee werelden, hij kent geen politieke en bureaucratische controle noch de tucht van de markt. Hij heeft feitelijk geen concurrentie en voor zover die er is, wordt die uitgeschakeld door (geheime) daadwerkelijke kartelvorming met de conculega's. Kijk bijvoorbeeld naar de benzinemarkt van de grote oliemaatschappijen in Nederland of naar de gezondheidszorgmarkt van de Zorgverzekeraars, allemaal kartels, zij net moeilijk juridisch te bewijzen. De eenheidsprijs die de consument in rekening wordt gebracht spreekt evenwel boekdelen en goedkoop is het nimmer. Men kan zich permitteren om de concurrentie door feitelijke (heimelijke) kartelvorming uit te schakelen, omdat men zich van afname verzekerd weet. De consument heeft stroom nodig, benzine nodig en kan niet buiten een verzekering van zijn gezondheidszorg, sterker nog, er is een wettelijke plicht tot zorgverzekering. Overigens heb ik ook al in 1986 met klem erop aangedrongen monopoloïde organisaties nimmer te privatiseren, hetgeen onverler laat dat men ze wel bedrijfsmatig kan laten en leren werken. Bij privatiseringen moet men dus niet alleen naar de aanbodzijde kijken, maar ook naar de vraagzijde, in casu heeft de consument-eindgebruiker echt wel iets te kiezen. Er zou veel pleiten voor een rijksinkoopbureau voor benzine dat dit spul inkoopt op een wel concurrerende wereldmarkt en dat vervolgens de voorraad laat uitventen door MKB-ondernemers. Dan zijn we zeker van de laagst mogelijke inkoopprijs en is het verder aan de MKB-ondernemer om de waar in concurrentie af te zetten op de binnenlandse markt. Shell c.s. zullen van deze gedachte wel allerminst zijn gecharmeerd, maar het zal ze zeker afleren de prijzen aan de pomp zo schaamteloos op te drijven. Zo machteloos, als almaar door de politiek voorgesteld, zijn we als samenleving helemaal niet tegenover deze dames en heren. De Haagse politiek ontbreekt het echter aan elke fantasie en creativiteit, dus laten zij zich dit deuntje nu al gedurende een reeks van jaren voorfluiten, daarbij hunne handen machteloos ten hemel heffend. Zoals het overigens ook eens tijd wordt om dat OPEC-kartel te breken, dat de wereldolieprijzen meent te moeten dicteren. Voor de Zorgverzekeraars Nederland valt een zelfde verhaal af te steken. Haal maar een grote concurrent binnen uit een van de EU-lidstaten,

onder één voorwaarde: dat hij geen lid mag worden van het kartel van Hans Wiegel (VVD) dat Zorgverzekeraars Nederland heet. Dat is een kartel in de vermomming van een brancheorganisatie.

Ik was een hartelijk voorstander van de privatisering van de PTT en de omvorming daarvan tot KPN en ten slotte tot de beursgang van dit bedrijf. Maar ook daar kunnen we van leren. Achteraf gezien hadden we wel het bedrijf moeten privatiseren en naar de beurs laten gaan, maar hadden we dit niet moeten doen met al het onroerende goed en het vaste net en die mooie telefooncentrales. Dat alles hadden we gewoon als staat aan KPN moeten leasen. Nu is dat feitelijk weggegaan voor een 'appel en een ei' aan de aandeelhouders van KPN en TPG. Valt in de leaseconstructie KPN om, dan hebben we tenminste alle niet roerende goederen, de telefooncentrales en het vaste net nog. Als dat echter nu gebeurt, zijn niet alleen de aandeelhouders alles kwijt, maar ook de staat en ja, die is van ons allemaal. ABN-AMRO heeft dat evenwel goed ingezien en heeft voor zijn leningen aan KPN het vaste net, de telefooncentrales en alle onroerend goed in onderpand. Na faillissement van KPN zitten zij op rozen en dat valt wel de minister van Financiën, Zalm (VVD), maar niet *de* Bank kwalijk te nemen.

Mijn stelling is dan ook: nutsbedrijven (energie- en waterleveranciers en energie- en waterproducenten) niet privatiseren; terugdraaien van de liberalisering van de stroommarkt als we geen stroom willen die door kernenergie wordt opgewekt en anders wel liberaliseren, maar dan blijft onze kerncentrale in Borsele open en studeren we op een tweede; NS niet privatiseren en zeker niet naar de beurs, bovendien de scheiding tussen NS-reizigers en railinfrabeheer opheffen, er moet één aanspreekpunt zijn voor een punctueel treinenverloop en niet twee die elkaar de bal kunnen toespelen, zoals nu het geval is; Schiphol en het Rotterdams havenbedrijf niet privatiseren en absoluut niet naar de beurs. Uiteraard in al die organisaties wel bedrijfsmatig werken en als er winst kan worden gemaakt zonder kwaliteitsverlies en zonder de toekomst uit het oog te verliezen, dan is dat niet verkeerd. Opvallend is dat in al die geprivatiseerde bedrijven de salarissen van de directie binnen de kortste keren drie à vier keer over de kop gaan. Gaan ze naar de beurs, dan is letterlijk het hek van de dam. Naast de zoveelste salarisverhoging volgt dan de lucratieve optieregeling, niet in plaats van het vorstelijke salaris, maar erbovenop. Reed de gemid-

delde ziekenfondsdirecteur zo'n tien jaar geleden nog in een eigenhandig bestuurde Opel Vectra - de dienstfiets van deze eerbiedwaardige functionarissen die waakte over de centjes van de modale burger als een zuinig huisvader - thans is het een dienstbolide met chauffeur, een vorstelijk salaris en natuurlijk een directiekamer ingericht volgens het laatste Italiaanse design. Het is een groot circuit van zakkenvullers, deftige en vooral heel stiekeme zakkenvullers, dat wel. Tot nog toe, ik ben niet naijverig, maar zie ik eigenlijk voornamelijk de vele voordelen voor de directie, die privatisering en vooral beursgang heeft, naast natuurlijk de slimme belegger die zich relatief goedkoop ons tafelzilver toeëigent. De eindgebruiker komt er op zijn best niet al te bekaaid van af.

Infrastructuren als Schiphol en de Rotterdamse haven zijn uniek in hun soort. We kunnen ons in beide gevallen niet permitteren om er in dit overvolle land nog eens van iedere soort een naast aan te leggen. Van concurrentie komt dus niets terecht en de eindgebruiker heeft helemaal niets te kiezen. Het is allemaal aan- en neergelegd van onze belastingcenten en waarom zouden we ons tafelzilver relatief goedkoop overdoen aan de begerige belegger en de zakkenvullende directies? Daarnaast hebben beide infrastructuren een grote impact op de directe omgeving en ja, ook die is van ons allemaal, het algemeen belang dus, zal ik maar zeggen. Natuurlijk moet de overheid niet op de stoelen van de directies van Schiphol en het Havenbedrijf gaan zitten voor zover het gaat om het *going concern*, maar als het gaat om overlast voor de omgeving, infrastructuur, strategie en toekomst, dan dient onze vertegenwoordigende overheid op de eerste rij te zitten en dienen onze volksvertegenwoordigingen de finale beslissingen te nemen en niet de een of andere directie die zich laat leiden door *shareholders value*! Nederland is geen bedrijf, is geen BV, maar van ons allemaal en daar beslissen de democratisch gekozen organen en niet het *old boys network*.

De NS privatiseren en het spoor liberaliseren, het slaat allemaal nergens op. Zoiets werkt alleen als je naast de bestaande rails ten minste nog een concurrerende rails kunt leggen, zoals dat in Japan is gebeurd. Welnu, dat is te kostbaar en kan niet in een overvol land als het onze. Zonder meerdere spoorlijnen naast elkaar is er ook geen concurrentie mogelijk en moeten we er niet aan beginnen. De voorstanders zeggen dan: ja, maar we geven een concessie af voor tien jaar

en daarna is de strijd weer open. Zoiets als alle zelfbedieningszaken in Nederland voor tien jaar in concessie geven aan Albert Heyn, waarna men weer kan inschrijven. Redelijk getikt, temeer daar indien het concessiehoudende bedrijf ook maar enigszins twijfelt aan de verlening van een nieuwe concessieperiode, het in het laatste tijdvak van de concessie zeker niet zal investeren met alle gevolgen - ook voor de veiligheid - van dien. Een ander scenario is dat de concessiehouder dreigt met niet meer te investeren en zo de concessieverlener, wij dus, in gijzeling houdt. Ik kan er het nut en het voordeel niet van inzien. Beter is het om de NS in oude glorie te herstellen. Terug naar een spoorbedrijf inclusief railbeheer en railaanleg onder één directie. Het hele spoorwegproduct in één directionele hand, dan weten we als reiziger, burger en politiek waar we moeten zijn als we niet tevreden zijn. Sluitstuk is dat de minister van Verkeer en Waterstaat niet het benoemingsrecht krijgt over de directie, maar wel het recht om hen individueel of als college met redenen omkleed op staande voet te ontslaan, zonder inmenging van commissarissen. Dit college behoudt voor het overige wel het recht de directie te benoemen en te ontslaan. Een zelfde recht zou ik willen toekennen aan de minister voor de directie van Schiphol en het Havenbedrijf in Rotterdam.

We hebben het geprobeerd en dat is goed, maar het is ons over het algemeen matig tot niet bevallen. Welnu, we trekken onze lessen, verbeteren waar mogelijk en draaien terug waar nodig onder het motto: beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald!

Nederland: stadsstaat

Nederland is feitelijk allang geen land meer, maar een uit de kluiten gewassen stadsstaat, vergelijkbaar met metropolen als groot-Londen, groot-Parijs en groot-New York. Het zou uitermate verstandig zijn deze realiteit te erkennen en onder ogen te zien. Kijken we met deze nieuwe ogen naar Nederland dan geven we het ruimtelijke-ordeningsbeleid, het openbaar vervoer, de wegeninfrastructuur en het milieu- en natuurbeleid ook op een andere realistischer manier vorm. Het is onzin om te denken dat we ooit van de files afkomen door almaar meer asfalt en beton aan te leggen. Natuurlijk, op knel-

punten moeten we dat niet laten, maar als we niet rationeler met onze mobiliteit omgaan, zal het niets helpen. De automobiliteit in ons land stijgt de komende jaren, als de voorspellingen uitkomen, nog flink. Probleem van de overvolle wegen zijn niet de snelwegen, ook al lijkt dat zo, maar de steden. Die snelwegen kunnen we nog flink verbreden, maar de opnamecapaciteit van de steden valt niet verder te vergroten. De stad fungeert als het ware als een te kleine trechter waarin al die auto's terechtkomen en veroorzaakt daardoor niet zelden een file op de aanvoerende snelwegen en rondwegen. Niemand is ervoor om de steden dan maar grotendeels af te breken, ergo het probleem is op deze manier onoplosbaar. Het autobezit en het autogebruik aan grenzen binden is ook al geen oplossing gebleken. Mensen moeten op weg kunnen en het openbaar vervoer biedt absoluut geen soelaas. De uitkomst van het auto-ontmoedigingsbeleid is te cynisch voor woorden. De automobilist wordt door onze overheid gehinderd waar zij ook maar een mogelijkheid ziet en voor het overige net als de roker behandeld als een halfcriminele, financiële melkkoe. Voor alles en nog wat worden tarieven geheven. Schaamteloos vullen gemeenten hun zakken met parkeergelden, zonder daar ook maar een enigszins fatsoenlijke prestatie ten aanzien van de automobilist tegenover te stellen. Integendeel, hinderlijke scheidingen van verkeerssoorten, waardoor eenieder die dat kan, met de fietsers en voetgangers voorop, het rode stoplicht negeert, eindeloze hoeveelheden stoplichten die expres niet op elkaar zijn afgestemd en al helemaal niet op het verkeersaanbod en dat in het ICT-tijdperk! Overdag doet men er in mijn stad, Rotterdam, ruim drie kwartier over om van Noord naar Zuid te komen en dat niet door overvolle wegen, maar door het getreiter van het gemeentebestuur op instigatie van de PVDA en GroenLinks, want de auto is uitermate zondig en zij die erin zitten zijn zondaars. Het openbaar vervoer is geconfisqueerd, dikwijls gratis, door de onderklasse, daar ga je dus als fatsoenlijk burger niet in zitten. Leve ons stadsbestuur! Ook het ministerie van Justitie maakt het bont. Boetes worden niet meer opgelegd ter bevordering van de verkeersveiligheid, maar om de departementale kas te spekken. Het ministerie geeft zelfs targets af aan de politiekorpsen. Zoveel inkomsten uit verkeersboetes, anders zwaait er wat! Overheden begrijpen helemaal niet meer dat zij er zijn ten dienste van en in dienstbaarheid aan ons, de burgers van dit land.

Zij zien ons op zijn best als lastig, maar vaker nog als hun vijand, als object om te pesten en bovenal als object van eindeloos gewin.

Zoals gezegd, de enige weg waarlangs files kunnen worden teruggedrongen tot draaglijke proporties is anders omgaan met onze mobiliteit, waarbij de overheid op grote schaal het voorbeeld kan geven. Er is veel onnodige mobiliteit doordat bedrijven, overheden en instellingen er nog steeds aan hechten hun personeel op dezelfde tijdstippen op een centrale werkplek te hebben. Waar het nu om moet gaan, is om op grote schaal het werk naar de mensen toe te brengen in plaats van de mensen massaal en op dezelfde tijdstippen naar een centrale werkplek te laten komen. Laat dit met behulp van ICT een fluitje van een cent zijn. Zet in de woonwijken ICT-paviljoens neer, waarin werknemers op kosten van hun bedrijf, overheid of instelling kunnen inloggen en aan de slag kunnen. Dat is een mooie tussenvorm tussen een centrale werkplaats en thuis op je slaapkamer te moeten werken, daar voelen de meeste werknemers terecht niet voor. De centrale werkplaats wordt dan uitermate selectief gebruikt voor het onderlinge contact, de vergaderingen en dergelijke, je moet de tent tenslotte ook nog bij elkaar houden! Geeft de Rijksoverheid het goede voorbeeld, dan zijn morgen de files tussen Den Haag en Zoetermeer en Den Haag en Leiden verdwenen als sneeuw voor de zon.

Het gaat er dus om, om veel niet bijster gewilde mobiliteit terug te dringen, door het werk met behulp van ICT anders en daardoor efficiënter te organiseren. Het zou wel eens de belangrijkste bijdrage kunnen zijn aan verhoging van de arbeidsproductiviteit in het komende decennium.

Kijkt men naar Nederland als een stadsstaat dan ziet men stedelijke vlekken, met daartussen prachtige landschapsparken, maar natuurlijk weinig echt platteland en weinig echte natuur. Dat kun je betreuren, maar dan hadden we maar een andere bevolkingspolitiek moeten voeren, zoals bijvoorbeeld in de jaren vijftig van de vorige eeuw toen we met 12 miljoen inwoners een heuse immigratiepolitiek onder de kabinetten-Drees (PVDA) voerden. We zijn daarvan afgestapt en hebben op grote schaal mensen uit verre landen en vreemde culturen geïmporteerd. Nu wonen we hier met ruim 16 miljoen mensen en zijn we op weg naar de 17 miljoen inwoners (aan het begin van de twintigste eeuw nog maar vijf miljoen!), overigens met de hartelijke

instemming van PVDA en GroenLinks. Sterker nog, het is in hun ogen zelfs misdadig om op te merken dat het alles bijeen wel een beetje druk wordt, te druk! Het zijn diezelfde partijen die uit hun bevolkingstoenamepolitiek weigeten de conclusie te trekken Nederland dan ook maar te zien als een grote stad en daarnaar bovenal te handelen. In mijn ogen betekent dit veel meer ruimte voor woningbouw, niet hevig geconcentreerd, maar gewoon lekker ruimtelijk opgezet, in beginsel bij wijze van spreken iedere Nederlander die niet in de klassieke stad woont een vrijstaand huis met een dak met rode pannen. In dit land heeft een koe meer ruimte tot haar beschikking dan een mens en dat is een wat vreemde verhouding. Voorts moeten we nu ook maar eens ophouden met dat gezeur over de natuur en het milieu. Uiteraard hebben we belang bij een zo schoon mogelijk milieu, dat is goed voor de volksgezondheid, zeker als je met zijn zestien miljoenen op een kluitje woont, maar voor overdrijving is geen plaats. Een luchthaven maakt nu eenmaal lawaai en we willen nog wel een paar centen verdienen en op zijn tijd naar een plekje onder de zon. Én-én bestaat alleen in de politiek van de Linkse Kerk, normale mensen weten dat zij moeten kiezen en daar de gevolgen van hebben te dragen. Natuur is in die land al helemaal een *non issue*. Uiteraard daar waar nog schaarse natuur is, dient deze beschermd en behouden te worden. Maar nieuwe natuurgebieden aanleggen, welke halve zool bedenkt dat? Oude polders onder water laten lopen, moerassen met alle enge ziektes van dien aanleggen, polders vol planten met bomen, redelijk geschift in mijn ogen en zeker niet des stads!

Tot slot verdient een stadsstaat een perfect werkend openbaar-vervoersnet. Dat kan door de hele railinfrastructuur die er al ligt aan elkaar te knopen, dus NS, metro en tram. Op die lijnen is geen dienstregeling, maar rijdt om de tien minuten - en daar waar nodig vaker - een railtuig, dat je snel, veilig, schoon en punctueel brengt naar de plaats van bestemming. Hetzelfde gebeurt met al die regionale busverbindingen, gewoon een landelijk net van de stadsstaat. En ja, breng het geheel voor mijn part maar onder een directie die voor het landelijke deel verantwoording aflegt aan minister en parlement, voor het regionale deel aan de betreffende provincie en voor het plaatselijke deel aan de betreffende gemeenteraad. Niet goed: een reprimande, nog niet goed: directie eruit en een nieuwe frisse ploeg mag laten zien dat zij het beter kan!

Kortom, Nederland een stadsstaat met aan het hoofd een soevereine stadsstaatsregering en een echte volksvertegenwoordiging. Als dat zou kunnen!

VII Openbaar bestuur: het rijk en plaatselijk

Politiek

In Nederland zuchten we nog steeds onder de last van de instituties van de verzuiling, terwijl de zuilen nauwelijks meer bestaan en goeddeels zijn leeggelopen. Nederland was tot voor kort een christelijk en door-en-door kerkelijk land. Daarin kwam eind jaren zestig van de vorige eeuw de klad. Vanaf dan zet een tot nu toe ongekend omvangrijk en snel proces van ontkerkelijking in, een proces dat in krap tien jaar tijd werd voltooid. We zijn nu zover dat er jongeren zijn die nog nooit van de bijbel en Jezus Christus hebben gehoord en beslist niet weten wat er nu precies met Kerstmis en Pasen wordt gevierd, behoudens dan dat dit dagen zijn die men vrij heeft van school en werk en dat deze in familieverband aan een gezamenlijke dis dienen te worden doorgebracht. Hoewel, ook daaraan hebben steeds minder mensen een boodschap. Overigens wil dit nog niet zeggen dat mensen minder zijn gaan geloven. De laatste jaren neemt de belangstelling voor religie zelfs toe. De beleving is alleen een stuk vrijblijvender en bovenal veel minder geïnstitutionaliseerd. Men voelt zich vrijer en prettiger in lossere verbanden en construeert vol overgave zijn eigen privé-geloof. De relimarkt bedient hen daarin met boeken, popprogramma's en manifestaties en een publieke omroep als de EO ontleent er een belangrijk deel van zijn brede steun aan.

Ook hierin manifesteert zich de individualisering. Niet zoals veel moralisten ons willen doen geloven, als een gebrek aan gemeenschapszin, die is wel degelijk nog steeds aanwezig, maar als een zinvolle invulling van de eigen identiteit, zoals men dat doet in zijn kledingkeuze, muziekkeuze, beroeps- en partnerkeuze. Kortom, zoals men dat doet over de hele linie van zijn of haar leven. Je kunt daar

om treuren, helpen doet het niet, dit zijn de feiten, het is niet anders. Opmerkelijk genoeg hebben de instituties van de verzuiling vrijwel alle dit proces van ontzuiling overleefd en worden deze momenteel niet meer beheerd door amateurs maar door professionals die zonder ons over ons beslissen. In een geïndividualiseerd tijdperk is dat niet alleen opmerkelijk, doch zelfs hoogst merkwaardig. Temeer indien wordt bedacht dat Nederland in vele opzichten een ongekend democratiseringsproces heeft doorgemaakt. De ICT-economie stelt ons in hoog tempo in staat om meer dan ooit het product en de vormgeving daarvan zelf individueel te bepalen. De hoogst individuele automobiel staat als het ware al letterlijk voor de deur. De democratisering zit hem hier in, dat een dergelijke individualisering van de consumptie niet meer is voorbehouden aan een rijke bovenlaag, maar meer en meer binnen het bereik van de massa's komt. Maatkleding is nu nog iets voor de welgestelden of voor de beroepsbeoefenaar die dat nodig heeft, binnenkort kan eenieder zich maatkleding veroorloven. In bedrijven wordt hard gewerkt aan de verplatting van de arbeidsorganisatie, minder management en bureaucratie en grotere bevoegdheden en verantwoordelijkheden voor, en een groter beroep op de kennis en creativiteit van, de uitvoerenden. De kleilagen in organisaties zijn niet langer de werkvloer, maar het vele management en de daarbij behorende bureaucratie. Ondernemingen werken niet meer volgens het model van een bevelshuishouding, maar zijn meer een onderhandelingshuishouding geworden, waarin de medewerker een volwaardig lid is dat ook invloed heeft op de besluitvorming.

De instituties van de verzuiling doen echter of deze ontwikkeling volslagen langs hen heen gaat en ze zijn verworden tot in zichzelf gekeerde organisaties van professionals, die denken heel goed te weten wat voor ons het beste is, overigens zonder ons daar regelmatig naar te vragen. De politiek in ons land is daar nogal trots op. Wat heet, het model wordt wereldwijd uitgedragen onder de noemer Poldermodel. Besturen van Kamers van Koophandel komen zonder verkiezingen tot stand en de voorzitter wordt benoemd door coöptatie. De werkgevers- en werknemersverenigingen hebben het alleenvertoningsrecht en hoeven zich tegenover niemand te verantwoorden. De SER en de daaraan gerelateerde PBO van bedrijf- en productschappen hetzelfde laken een pak. De Kroonleden van de SER, de zogenoemde

onafhankelijke (sic!) deskundigen worden langs strikt politieke lijnen benoemd. Het partijlidmaatschap is nog altijd belangrijker dan de deskundigheid die wordt ingebracht. Het onderwijsveld kent voor de confessionelen dezelfde structuur. Nooit eens een verkiezing waarin we kunnen stemmen op de hoogmogenden, immer een benoeming of zoals de elite het hier te lande zo graag noemt: men wordt geroepen! En ja, als je geroepen wordt, heb je natuurlijk maar te komen. Meneer Wijfels (CDA) voorzitter van de prestigieuze SER werd geroepen, mijn voorzitter van de Kamer van Koophandel (Rotterdam) Caldenborg net als al die andere voorzitters ook al en ja mijn burgemeester Opstelten, Dikkerdak Rotterdam, en die van Den Haag, Deetman (CDA), ook geroepen en zo kunnen we eindeloos doorgaan. Een regering mogen we niet kiezen, een premier, een burgemeester, een commissaris van de Koningin ook al niet. Een vice-voorzitter van de Raad van State ook niet, een bestuur en voorzitter van de Algemene Rekenkamer ook niet, de ombudsman ook niet, al die besturen en voorzitters van die vele (bestuurs)schappen die ons land rijk is ook al niet et cetera. Eens in de vier jaar mag het stemvee, wij dus, opdraven om ons een gemeenteraad, provinciale staten of een Tweede Kamer te kiezen en daarna bepaalt de politiekbestuurlijke elite van ons land wel hoe en in welke samenstelling wij worden geregeerd. De Eerste Kamer wordt uiteraard niet door het plebs gekozen, daar is dit college veel te deftig voor, maar komt via getrapte verkiezingen tot stand. Vier jaar lang hebben we slechts lege briefjes in te brengen en daarna is het een dag het feest der democratie en dan weer vier jaar lang je kop dicht houden. En als het je niet aanstaat dan ga je maar emigreren, het is tenslotte hun land en niet het onze! En als u nu denkt dat je invloed kunt uitoefenen door lid te worden van een politieke partij dan heeft u het helemaal mis. De politieke partij heeft afgedaan als instituut voor democratische besluitvorming en meningsvorming. De partij-elite bepaalt zelf wel wat goed is, wat het politieke programma wordt, hoe de kandidatenlijst voor de vertegenwoordigende organen wordt samengesteld en wat de volgorde daarvan is, wie de partijleider annex lijsttrekker wordt, wie minister, wethouder of gedeputeerde wordt, wie er burgemeester, commissaris van de Koningin, topambtenaar, Kroonlid van de SER, lid wordt van een hoog college van Staat, et cetera. Het is ronduit beschamend en heeft niets, maar dan ook niets met demo-

cratie te maken. Er zijn, en dat is gezien het bovenstaande heel begrijpelijk, nog geen 300.000 mensen lid van een politieke partij op een stemgerechtigde bevolking van 9 miljoen mensen. Van die 300.000 doen er misschien 20.000 echt mee en dat is dan de vijver waaruit al het bestuurlijk talent voor dit land moet worden gevist. De kwaliteit is er dan ook naar. Het is een volstrekt incestueus circuit geworden van een zichzelf benoemende en aanvullende politiek-bestuurlijke elite. Het ruikt er muf, nee stinkt er zo nu en dan ronduit. En ja, dat noemen wij dan het Poldermodel, het besluitvormingscircuit van ons kent ons, van OSM (ons soort mensen), waarin het compromis niet wordt geboren in debat en meningsverschil, maar tot stand komt door ondoorzichtige uitruil en vaker nog door eenieder het zijne te laten denken van het bereikte compromis, daarom ook vaak zo onhelder en wollig geformuleerd. Want ja, als je helder en duidelijk bent, zouden we het wel eens minder vaak met elkaar eens kunnen zijn dan wij graag denken.

Moet je dan geen compromissen sluiten? Natuurlijk wel! We willen ook vooruit in dit land en dat betekent in een democratie meestal water bij de wijn. Maar verkoop een compromis als een compromis en verschil voordien scherp en helder met elkaar van mening. Het daarvoor noodzakelijke debat kan veel bijdragen aan een verbetering van ideeën, alvorens deze om te zetten in concrete handelingen.

Zoals gezegd was Nederland tot aan het einde van de jaren zestig van de vorige eeuw een verzuild land, maar ook sterk regionaal georiënteerd. Men was kerkelijk, socialist of liberaal, men was Groninger, Limburger, Fries en dergelijke en daarnaast Nederlander en dan soms ook nog eens Europeaan en heel soms ook wereldburger, in die volgorde. De kerkelijke organisatie ging heel ver. Enerzijds de rooms-katholieke Kerk, anderzijds de hervormde of gereformeerde Kerk of een van de vele protestantse kerkgenootschappen die ons land toen telde, dikwijls afsplitsingen van de hervormde Kerk en dan daar weer afsplitsingen van. Nederland was een bevindelijk land, waarin met name binnen het protestantisme op het scherpst van de snede het geloof werd beleefd. Niet tevreden over bijbeluitleg en daaraan geparenteerde geloofsbeleving, hup een afsplitsing met weer een nieuw kerkgenootschap dat de Here nog beter begreep en bovenal wist te dienen. Binnen delen van het protestantisme werd het fundamentalisme met verve nagestreefd. De kerkelijke organisa-

tie beperkte zich niet tot het kerkgenootschap, maar organiseerde daaromheen vrijwel het gehele maatschappelijke en economische leven, uiteraard zoveel mogelijk opgesplitst naar kerkgenootschap. Dat liep van begrafenisverzekering tot aan de organisatie van werkgevers en werknemers, van het zangkoor tot aan toneelgezelschap en harmonie, van het ziekenhuisbestuur tot aan het school- of universiteitsbestuur en uiteraard ook tot de politieke partij. De hele maatschappelijke en economische organisatie van de maatschappij was opgesplitst naar gezindten. Diegenen die zich daarin niet konden vinden, sloten zich aan bij de liberalen, die het nimmer tot een zuil wisten te brengen of bij de socialisten, die er wel in slaagden een complete zuil in te richten. De politieke partij was binnen dit netwerk van verzuilde organisaties weliswaar een belangrijk instituut, maar ook niet meer dan dat. Aan het hoofd van elke organisatie, ook van het gezin, stond de vader in de letterlijke of overdrachtelijke betekenis van het woord. Een nette, blanke, heteroseksuele man, bekleed met patriarchaal gezag dat gelegitimeerd werd door de godsdienstige overtuiging dan wel de levensbeschouwing. Een gezag dus dat van hoger hand was gegeven en behoorde tot zijn natuurlijke habitus. De natuurlijk bestemming van de vrouw was het huwelijk en het moederschap, haar natuurlijke domein was het huis en de huishouding, waar, naar een bekend radioprogramma van de KRO, moeders wil wet was. Vader verdiende de kost voor vrouw en kinderen en bestierde de wereld buiten de deur. Een heldere, overzichtelijke en autoritaire wereld, waarin gezag nog gezag was. Een helderheid die nog eens werd versterkt doordat de wereld in zijn geheel was opgesplitst in twee blokken en hun invloedssferen. Het communisme met zijn totalitaire staatssocialisme en het kapitalisme met veelal zijn parlementaire democratie en christelijke oriëntatie. Kampioenen waren voor het communisme de Sovjet-Unie en voor het kapitalisme de VS, die elkaar in een Koude Oorlog, die zo nu en dan op regionaal niveau ontaardde in een hete oorlog, ideologisch naar het leven stonden. Je behoorde tot het ene of tot het andere kamp, meer smaken waren er niet, zo eenvoudig was dat. De gereformeerde kerkganger kocht zijn waar bij de gereformeerde middenstand en de katholieke kerkganger bij de katholieke middenstand.

Mobiliteit is wellicht de meest in het oog springende uitdrukking van emancipatie. Als men zich vrijelijk kan bewegen, bevrijdt men

zich ten dele ook van de sociale controle van de groep waartoe men behoort, onder het motto: wat niet ziet, wat niet deert. Lang was Nederland een land van regio's. Toen ik in de jaren zeventig van de vorige eeuw als jong socioloog onderzoek deed op het Groninger platteland kwam ik daar nog oude mensen tegen voor wie ‘de stad’ de stad Groningen was. Zij gingen daar één keer per jaar naartoe om inkopen te doen en dat was dat. Dé belevenis in hun lange leven was een bezoek aan Amsterdam. En toch... het is de fiets die de bijl aan de wortels van de verzuiling legt. De fiets kwam binnen bereik van de massa in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw en zo fietste men van het ene dorp naar het andere dorp en bereikte men de naburige stad. En ja, daar zag je leuke meiden en knullen en van het een kwam het ander. Of dominee of pastoor nu stelden dat tussen twee geloven op één kussen de duivel ertussen sliep, het hielp uiteindelijk allemaal niks. De knullen en meiden namen de duivel graag op de koop toe. Door de crescendo-stijging van de welvaart in de jaren zesrig, de uitvinding van de pil die de band tussen seks en het krijgen van kinderen doorknipt en bovenal door de oorlog van de VS tegen Noord-Vietnam loopt de verzuiling grote schade op. Mensen willen zich bevrijden uit de knellende banden van de verzuiling, willen verlost worden van het patriarchale gezag van al die vervelende blanke heteroseksuele ‘vaders’, willen zichzelf kunnen ontplooien en doen dat vervolgens na meerdere of mindere strijd ook. De regionale georiënteerdheid boet alras aan betekenis in, de Nederlander wordt Nederlander, Europeaan en zo nu en dan ook wereldburger. De kerken en hun organisaties hebben het nakijken en lopen in hoog tempo leeg. De politieke partij verliest zijn natuurlijke inbedding in de zuil en verwordt tot een incestueus carrièrevehicle voor een kleine partijpolitieke elite. De parlementaire democratie wordt gedegradeerd tot een partijdemocratie en dat laatste is nog eufemistisch gesteld. De burger/kiezer wordt op steeds grotere afstand geplaatst in het plaatselijk en landelijk bestuur, een proces dat nog eens wordt versterkt door de professionalisering van de politiek en een megalomane schaalvergroting in het openbaar bestuur, het onderwijs, de zorg en de veiligheid. Overal grote, anonieme organisaties die van niemand zijn, bemand door professionals die het beste met ons voorhebben, maar die nimmer echt naar ons luisteren. Zij weten het altijd beter en als we het niet met hen

eens zijn, dan vatten zij dat niet op als een interessant verschil van inzicht waarvan kan worden geleerd, maar als een uiting van domheid en onbegrip en zijn zij bereid het ons nog eens op schoolmeesterachtige toon uit te leggen en als we dan nog niet overtuigd zijn van hun immer voortreffelijke inzichten dan zijn zij bereid om het nog eens en nu voor de laatste keer uit te leggen. Het is ook een heel erg met zichzelf ingenomen elite. Ga maar eens naar een afscheid, een herdenking of een jubileum en hoor de sprekers aan, een hele bos veren is nog niet genoeg voor de derrière van het geëerde lid van de eigen elite. Altijd zijn het zeer bekwame mensen, die met voorbijgaan aan zichzelf voortdurend de goede zaak hebben gediend. Fantastische, heel deskundige en altruïstische mensen zijn het en dat zonder uitzondering. Alleen jammer dat ze ons dat nooit eens tegen hen laten zeggen. Neen, dat doen ze liever zelf over elkaar en daarna gaat de geëerde behangen met koninklijke onderscheidingen de deur uit.

Het wordt de hoogste tijd dat aan deze incestueuze en onwelriekende onderneming een einde wordt gemaakt. Dat het niet langer zo is dat de buitenstaander buiten de deur wordt gehouden, dat de ramen eens wagenwijd opengaan. Dat al die ambten en hoge bestuursfuncties binnen het bereik komen van alle Nederlanders, door de gezagdragers gewoon te laten kiezen, dan moeten zij hun best doen om een mandaat van de burger te verwerven en te behouden. Dat houdt hen scherp en leert de overheid weer dienstbaar te zijn. De overheid is van ons, voor ons en alleen met ons mandaat over ons. Daar moet het heen, weg met al dat zelfbenoemde gezag, op pad naar het door het volk gekozen en gelegitimeerde gezag.

Rijk

In mijn boek *Aan het Volk van Nederland* heb ik reeds in 1992 uiteengezet hoe wij ons weer een democratisch en modern openbaar bestuur kunnen verwerven. Veel geholpen heeft het tot nu toe niet. Hier beperk ik mij tot een korte samenvatting op hoofdlijnen, wie meer wil weten, grijpe naar het opgemelde prachtboek.

De collectieve sector in het algemeen en het openbaar bestuur in het bijzonder is blijven steken in de industriële economie en heeft de

ICT-economie, niet qua techniek maar wel qua conceptuele ontwikkeling, links laten liggen. Kenmerkend voor de industriële economie is grootschaligheid, bureaucratie, hiërarchie en veel en machtig management. De bedrijven laten deze industriële concepten nu in hoog tempo achter zich. ABN-AMRO en KPN bijvoorbeeld zijn flink aan het snijden in het management en de bureaucratie, om hun arbeidsorganisatie klaar te stomen voor de ICT-economie. Een economie van kleinschalige uitvoering in netwerkverband en met een communicatie- en regisseursstructuur die letterlijk onbegrensd is. Men probeert de voordelen van de kleine schaal te combineren met de voordelen van de onbegrensdheid.

Het Openbaar Bestuur en de collectieve sector borduren intussen nog steeds voort op het stramien van de industriële economie, ICT speelt voor hen alleen als technologie een rol. Gemeenten worden nog steeds vergroot, als het aan Paars (PVDA en VVD) ligt, dan zijn we nu op weg naar 250 gemeenten. De vorige eeuw hadden we er royaal meer dan duizend op een bevolking van nog geen tien miljoen mensen. Kleine ziekenhuizen worden gesloten, scholen fuseren nog steeds dat het een lieve lust is tot almaar grotere anonieme molochen en de grootschalige regio-indeling van politie en justitie komt ook nog wel voor een schaalvergrotingsrondje in aanmerking. De onafhankelijke rechterlijke macht staat tegenwoordig onder leiding van een landelijke Raad van Bestuur, die het management van de rechterlijke macht stevig ter hand neemt en de onafhankelijke rechter steeds meer in zijn onafhankelijkheid aantast, onder meer door uniformering van de straftoemeting (sic!).

Het Rijk houdt zich redelijk koest. Hier is het zelfstandige overheidsagentschappen en privatisering dat de klok slaat, dikwijls ondoordacht met alle gevolgen van dien voor de controle op deze uit de kluiten gewassen overheidslichamen. Ze beslissen vrijwel zonder ministeriële en democratische controle zelf wat goed is voor ons. De directiesalarissen rijzen intussen de pan uit en de dienstbolides met chauffeur zijn niet aan te slepen. In dit land bestaat de enormiteit dat hoge ambtenaren aanzienlijk meer verdienen dan de minister-president! Ondertussen leiden de departementen aan een enorm kwaliteitsverlies door het weglopen van goede ambtenaren, omdat ze overstappen naar de lucratieve particuliere sector of gewoon voor zichzelf beginnen en als duur betaalde adviseur opdrachten uitvoeren voor de

zieltogende departementen. Een ware adviesbedrijfstak heeft zich als een horzel op de overheid gestort. Bedrijven als Beerenschot, Twijnstra en Gudde, De Boer en Croon enzovoort, enzovoort, ontlenen het merendeel van hun omzet aan adviesopdrachten van de (rijks)overheid. Ambtenaren kunnen vrijwel niets meer zelf bedenken en worden daar eerder in ontmoedigd dan in aangemoedigd. De sociale zekerheid ontwikkelt zich voorspoedig naar een industrieel achterhaald model in de vorm van een landelijke dienst voor de uitvoering van de werknemersverzekeringen, het zogenoemde UWV. Weer heel veel management met voor de hoogsten topsalarissen en dienstbolides, alsmede fraai ingerichte kantoren naar het laatste design en uiteraard veel, heel veel bureaucratie dat de uitvoerders ‘dom’ houdt en van hun eigenlijke werk, het vaststellen van de rechtmatigheid en de hoogte van de uitkeringen, afhoudt, door middel van eindeloze rapportages aan de hoogmogenden, de circulairitis en vergaderitis.

Ondertussen is de ministerraad gedevalueerd tot een bedrijfsverzamelgebouw voor politieke middenstanders. Elke lijn en visie ontbreekt en men is daar nog trots op ook, de ministerraad is tenslotte geen debatingclub, dat schijnt zo ongeveer het ergste te zijn. Sterker nog, een debat over hoofdlijnen van beleid en beleidssamenhang vindt nooit in deze raad plaats. Alles wordt voorgekookt door ambtenaren, gaat daarna naar onderraden van de ministerraad of zogenoemde bilateraaltjes op Financiën of in het Torentje, vervolgens nog eens naar het ambtelijk voorportaal - de term alleen al - van de ministerraad en zo komt deze beleidsdiarree volledig vermalen en versnipperd dan wel verkokerd aan voor de finale besluitvorming in de ministerraad, alwaar het het liefst een hamerstuk is. Mocht dat onverhoeds niet het geval zijn, dan stuurt premier Kok (PVDA) het dossier weer terug naar de ambtelijke en ministeriële gehaktmolens, opdat de ministerraad het daarna wel zonder te kauwen kan doorslikken. Daarin heeft premier Kok weer wel gelijk, want, zoals wij in Rotterdam zeggen, op een drol moet je niet kauwen, die kun je beter zo snel mogelijk en in één keer manmoedig doorslikken.

Hoe zou het anders kunnen en vooral moeten? Mijn voorstel is om het collegiale bestuur in de ministerraad te herstellen, door de minister-president weer te laten functioneren als een weliswaar sterke, maar toch gelijkwaardige, als de *primus inter pares*, de eerste onder

zijns gelijken. Voorts moet de ministerraad inclusief de minister-president terug worden gebracht naar een aantal van ten hoogste vijf à zes personen. Laat ik uitgaan van zes. Elke minister stuurt een beleidscluster van departementen aan. Formeel staat hij aan het hoofd van die departementen, feitelijk een staatssecretaris in de functie van politiek directeur en een ambtenaar als managerial directeur. Laten we de clusters eens langslopen.

1. De minister-president. Cluster: Algemene Zaken, de Ministerraad, de Rijksvoorlichtingsdienst, de Europese Unie, Koninkrijkszaken (de Nederlandse Antillen) alsmede Suriname.
2. De minister van Buitenlandse Zaken en Defensie. Cluster: Buitenlandse zaken maar niet de EU, Ontwikkelingssamenwerking en Defensie.
3. De minister van Binnenlandse Zaken en Justitie. Cluster: Binnenlandse Zaken, Justitie en een geïntegreerd grote-stedenbeleid alsmede vreemdelingenbeleid.
4. De minister van Financën, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Economische Zaken. Cluster: de huidige drie departementen.
5. De minister van Verkeer en Waterstaat, Ruimtelijke Ordening, Landbouw, Volkshuisvesting, Milieu en Natuurbeheer. Cluster: de huidige departementen van VROM, Landbouw en Verkeer en Waterstaat.
6. De minister van Zorg. Cluster: de huidige departementen van O(nderwijs), K(unsten) en W(etenschap) en van Volksgezondheid en Sport.

Weinig ministers, relatief veel staatssecretarissen. De ministerraad fungeert als afstemmingscollege en stuurt als collectief de gehele rijksoverheid aan, ongeveer zoals bijvoorbeeld bij een bedrijf als Unilever de Raad van Bestuur doet. Staatssecretarissen zijn in dit model politieke divisiedirecteuren, zoals de ambtelijke managerial directeur de ambtelijke divisiedirecteur is. Zij, de politieke en de ambtelijke divisiedirecteuren, worden aangestuurd door hun clusterminister en zonodig door de ministerraad. Voor grootschalige projecten worden op tijd gestelde projectorganisaties ingesteld met aan het hoofd een politiek directeur, een staatssecretaris, alsmede een ambtelijk directeur. Deze projectorganisaties vallen rechtstreeks onder het collectief van de ministerraad. Het ministerie van Algemene Zaken en de Rijksvoorlichtingsdienst verdwijnen van het Binnenhof. Het Toren-

tje (het symbool van het Poldermodel met zijn ondoorzichtige besluitvormingsprocessen) en de overige kantoren worden overgedragen aan de Tweede Kamer om het gebrek aan ruimte te compenseren en om het dualisme ook in fysiek zichtbaar opzicht te herstellen. Alleen de wekelijkse ministerraad op vrijdag wordt vanwege de traditie nog gehouden in de Treveszaal op het Binnenhof. Het ministerie van Algemene Zaken, de kantoren van de clusterministers en hun kleine ambtelijke staven en de Rijksvoorlichtingsdienst worden samengetrokken in de huidige gebouwen van Verkeer en Waterstaat grenzend aan het Catshuis. Het Catshuis is de zetel van de regering en kantoor en ambtswoning van de minister-president. De bosschages rond het Catshuis worden gesnoeid, opdat het volk er een goed zicht op heeft en het Catshuis wordt regelmatig opengesteld voor het publiek, het is tenslotte van ons allemaal. De Majesteit zou er goed aan doen hetzelfde heel ruimhartig te doen met Huis ten Bosch, paleis Noordeinde en het paleis op de Dam. Niks privacy, het is tenslotte bezit van ons allemaal. De Troonrede wordt voortaan in de Ridderzaal voorgelezen door de Koningin zittend op haar troon temidden van haar ministers en staatssecretarissen met tegenover haar en haar bewindslieden de verzamelde vergadering der Staten-Generaal. Ook hier het dualisme zichtbaar gemaakt! De regering regeert op basis van een regeerakkoord op hoofdlijnen en kan voor het overige wisselende meerderheden zoeken in het parlement, zoals regeringspartijen in de gelegenheid zijn om buiten de hoofdlijnen van het regeerakkoord hun eigen gang te gaan en zonodig de regering te kapittelen en zodoende zich te profileren en niet op te hoeven te gaan in die rare eenheidsworst die nu parlement heet. De volksvertegenwoordiging in het algemeen en de volksvertegenwoordiger in het bijzonder doen er verstandig aan zich politiek duidelijk voor de burger te profileren en zich daarbij niet te laten hinderen door hun fossiele partijen. Er dient veel directer contact te worden gelegd tussen kiezer en volksvertegenwoordiger, door herkenbaar te zijn en het begrip volksvertegenwoordiger zijn betekenis terug te geven en door het dualisme krachtig te herstellen: de regering regeert, de volksvertegenwoordiger controleert, moedigt aan, corrigeert en stuurt zonodig de regering of leden daarvan weg.

Tot slot, de Rijksvoorlichtingsdienst wordt omgevormd van een rijkspropagandadienst in een objectieve voorlichtingsdienst met een

zelfstandige directeur die een eigen professionele positie heeft tegenover de minister-president en de ministerraad. Al die voorlichtingsdiensten van de departementen worden teruggebracht tot enkele personen per departement. (Om de gedachte te bepalen: alleen al het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft 70 voorlichters (propagandisten) in dienst, dat wordt dus een majeure saneringsoperatie.) De directeur van de Rijksvoorlichtingsdienst wordt benoemd door de minister-president, het Koninklijk Huis krijgt zijn eigen afdeling en heeft een recht van voordracht voor het daar aan te stellen personeel. De Rijksvoorlichtingsdienst draagt de eindverantwoordelijkheid voor de rijksvoorlichting inclusief die van de afzonderlijke departementen. Aan alle gemoraliseer van overheidswege via STERspotjes en Postbus 51 wordt subiet een einde gemaakt. Het rapport voor de rijkspropaganda van de zogenoemde commissie-Wallage (PVDA), verdwijnt onmiddellijk in de prullenbak. Deze PVDA-coryfee wil de overheid in de gelegenheid stellen om bijvoorbeeld een actie van de vereniging ANWB als bijvoorbeeld ‘Blij dat ik rij’ te pareren door overheidspropaganda. De idee is dat de overheid met dezelfde middelen de strijd moet kunnen aanbinden tegen maatschappelijke organisaties. Absurd natuurlijk, indien men bedenkt dat de ANWB een dergelijke actie financiert met particuliere middelen en verenigingsgelden (contributie), en de overheid met belastinggeld, uw en mijn geld dus. Dit is de overheid die algemene middelen gaat aanwenden om haar eigen straatje schoon te vegen; hier niet de overheid als dienaar van het volk, maar de overheid tegenover (een deel van) het volk, gefinancierd door het gehele volk. Ondertussen heeft Paars alle aanbevelingen van de commissie-Wallage tot de zijne gemaakt en heeft het parlement liggen pitten. Het mag wat mij betreft alleen gaan om voorlichting van rijksbeleid en wel objectief en zakelijk, niet meer maar ook niet minder.

Voorts wordt de ziekte van het inhuren van adviseurs voor van alles en nog wat krachtig aangepakt. Ambtenaren klaren de klus in beginsel op eigen kracht binnen een platte, weinig hiërarchieke, ontbureaucratiseerde arbeidsorganisatie met behulp van ICT als techniek, maar bovenal als concept.

Pakken we het zo aan, dan wordt beleid weer helder, valt er iets te kiezen, komt er samenhang in het beleid, wordt de politiek weer interessant, de Tweede Kamer een Kamer van volksvertegenwoordi-

gers die debatten voeren op hoofdlijnen, scherp en geestig, en regeert de regering met visie, compassie en overtuigingskracht. En ja, dan wordt het land gered van de lethargie begonnen onder de kabinetten-Lubbers en met verve voortgezet door Paars. Dan wordt het land weer teruggegeven aan de mensen in het land, omdat zij er weer toe doen en wordt de overheid weer wat zij behoort te zijn: dienaresse des volks! Het aardige is dat dit alles kan zonder ook maar één wet in te stellen of te wijzigen. We hoeven alleen maar de politieke wil op te brengen om het gewoon eens te doen!

Gemeente en provincie

Door de Europese eenwording in het kader van de EU en door de globalisering van de wereld - ICT (communicatie), economie en fysieke mobiliteit met name door het vele en goedkope vliegverkeer - is de regio steeds belangrijker aan het worden. Het is na de supranationale en nationale organisatie van de zich ontwikkelende wereldorde de belangrijkste bestuurlijke eenheid aan het worden. Het is om die reden dat ik reeds, in het kader van de zich ontplooiende EU met zijn Euregio's, in mijn boek *Aan het volk van Nederland* (1992) pleitte voor een indikking van het aantal provincies van de huidige 12 naar 5 à 6 sterke regio's met grote uitvoerende bevoegdheden, niet zozeer ten koste van de gemeenten als wel ten koste van het Rijk. Waardoor Den Haag meer dan nu kan evalueren tot het nationale regiecentrum, waarin zaken van bovenregionaal belang worden geregeld en de belangen daarvan worden behartigd, alsmede als aanspreekpunt en beleidsbepalende instantie kan fungeren inzake onze samenwerking met de andere lidstaten in het kader van de EU en inzake het bepalen op welke terreinen of onderdelen daarvan we onze nationale soevereiniteit wensen prijs te geven ten voordele van de instituties van de EU. Het gaat hier om het rooms-katholieke (KVP)-beginsel van de ‘subsidiariteit’ of het synoniem daarvan van gereformeerde (ARP)-huize van ‘soevereiniteit in eigen kring’ ofwel het beginsel van de ‘functionele decentralisatie’ (PVDA) van de socialisten. Leerstukken die in de jaren dertig en de direct naoorlogse jaren van de vorige eeuw in het politieke debat een grote rol speelden (zie mijn proefschrift *Sociaal-economische politiek in Nederland*,

1945-1949. Groningen, 1980). Er zijn nuanceverschillen in de drie leerstukken die toentertijd erg belangrijk werden gevonden, maar die in dit ontideologiseerde tijdperk wat scherpslijperig aandoen. In het kader van de EU wordt de term subsidiariteit gehanteerd, zij het dat men er weinig tot niets mee doet, maar daarover hieronder meer. Ik definieer de term 'subsidiariteit', ontdaan van zijn historische rk-connotatie, nu als volgt: subsidiariteit houdt in dat men die instantie zaken laat regelen die her beste overzicht heeft en die het beste kan bepalen waaraan behoefte is. Dat heeft twee componenten: een maatschappelijk-economische component en een politiek-bestuurlijke component. Voor de maatschappij en economie betekent dit dat men zoekt naar die organisatievorm en die organisatiegrootte, qua arbeidsorganisatie en geografisch c.q. qua markt, die het beste past bij het te realiseren 'product' - een (*public*) goed of (*public*) dienst - en degene die dat 'product' wenst af te nemen. Voor het politiek-bestuurlijke betekent het dat men naar het juiste niveau zoekt van overheidsdienstverlening en overheidsorganisatie, dat wil binnen EU-verband zeggen: de instituties van de EU, de nationale overheid, de regio of ten slotte de gemeente.

Het is van groot belang daar opnieuw over na te denken en alle regelgeving en overheidsorganisaties opnieuw tegen het licht te houden en te bepalen waar nu het juiste niveau gezocht moet worden. Is het de gemeente, de regio, Den Haag of Brussel. Daartoe moeten twee grote subsidiariteitconferenties worden georganiseerd. Een door Den Haag en een door Brussel. In Brussel spit men de hele regelgeving door en bekijkt men wat weer teruggeven moet worden aan de afzonderlijke lidstaten en wat mogelijk nog moet verhuizen van de nationale regeringszetels naar Brussel. In Den Haag kijkt men wat men terug wil hebben van Brussel - wat mij betreft ten minste het grootste deel van het landbouwbeleid (exclusief de vrije interne markt en het toezicht op de mededinging), alsmede de zogenoemde structuurfondsen en heel veel overdreven betuttelende regelgeving waar de EU helemaal niet mee is gediend en die de concurrentie helemaal niet vervalsen als die worden gerenationaliseerd - en wat men wil overhevelen naar de regio. De regio kijkt op zijn beurt weer naar wat hij selectief wil overhevelen naar welke gemeente. Een grote stedelijke gemeente kan vanzelfsprekend meer regiotaken aan dan een kleine, maatwerk dus vanuit de regio. Om de gedachten te bepalen:

er kunnen in Nederland vijf à zes regio's worden geformeerd, waarbij historische samenhang een hoofdrol dient te vervullen. Zo kom ik tot de volgende regio-indeling:

1. De regio der drie noordelijke provincies: Friesland, Groningen en Drenthe (dun bevolkt en veel gemeenschappelijke (economische en sociale) belangen).
2. De regio Overijssel en Gelderland (historisch een samenhangend (feodaal) geheel).
3. De regio Brabant en Limburg (de voormalige katholieke generaliteitslanden).
4. De regio Utrecht (altijd al zelfstandig).
5. De regio Holland en Zeeland (het economische en politieke hart van de voormalige Republiek).

De provincie Flevoland wordt opgedeeld over de regio's Holland/ Zeeland en Overijssel/Gelderland. De regio's Overijssel/Gelderland en Brabant/Limburg worden gestimuleerd zich Euregionaal te ontwikkelen, dat wil zeggen grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden te ontwikkelen bijvoorbeeld op het terrein van cultuur, ruimtelijke ordening, werkgelegenheid, onderwijs en dergelijke. Het gaat hier dan om Duitsland en België.

Aan het hoofd van de regio komt een gekozen stadhouder te staan, die al of niet op basis van een partijencoalitie zijn kabinet samenstelt. De term stadhouder is een historische term en doet zowel recht aan onze historische basis, de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën, als aan het huis van Oranje. We gaan vervolgens terug naar ten minste duizend gemeenten. Daarbij moet zowel recht worden gedaan aan wat historisch is gegroeid, als ook aan wat er in de laatste jaren is gegroeid. Uitgangspunt is zo veel mogelijk de wens van de meerderheid der burgers in het betreffende gebied. We gaan deze herintroductie van de kleine schaal overigens wel op een moderne manier doen. De kleine gemeente betrekt weliswaar zoveel mogelijk met B&W en Raad weer het oude stadshuis, maar propt dat zeker niet vol met ambtenaren. Er komt een kleine staf onder leiding van een gemeentesecretaris en voor het overige worden gemeentelijke diensten ingekocht op een zich te ontwikkelen quasi-markt van instellingen voor gemeentelijke overheidsdiensten. Voor zover dat mogelijk is, wordt ook het particuliere initiatief ingeschakeld. Dat is nu al zo bij veel vuilnisdiensten, maar uiteraard ook heel goed moge-

lijk op het terrein van de milieuhandhaving en -controle, op dat van de ruimtelijke ordening, het juridisch en het economisch advies en dergelijke. Waar nodig, bijvoorbeeld op het terrein van infrastructuur en ruimtelijke ordening, werken de wethouders van de betreffende gemeenten samen en leggen ze hun gemeenschappelijke plan ter goedkeuring voor aan hun gemeenteraden. Daar waar de regio een bovengemeentelijk belang in het geding acht, zulks ter beoordeling aan gedeputeerden en zijn stadhouder alsmede aan provinciale staten, roept zij betreffende wethouders bijeen en stelt onder leiding van de betreffende gedeputeerde een plan op dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de betrokken gemeenteraden. Mocht de besluitvorming daarover stagneren dan bindt het regiobestuurscollege het besluitvormingsproces aan een tijdslimiet. In het uiterste geval trekt het regiobestuurscollege de kwestie naar zich toe en laat het een finaal, de betreffende gemeenten bindend, besluit nemen door provinciale staten. Op deze manier wordt bestuurskracht gegarandeerd, ook daar waar gemeenten het door onderling of intern gekrakeel laten afweren. Met dit effectieve zwaard van Damocles boven het hoofd zullen overigens alleen gemeenten waar de politieke verhoudingen volstrekt zijn verziekt het daarop aan laten komen. Ik wil het regiobestuurscollege ook de bevoegdheid geven bij gemeentelijk wanbestuur in te kunnen grijpen, zulks ter politieke beoordeling van provinciale staten, en de betreffende gemeente geheel of ten dele tijdelijk onder regiobestuurlijke curatele te stellen. Is zo'n ingreep noodzakelijk, dan worden er door het regiobestuurscollege zo snel mogelijk verkiezingen uitgeschreven in de getroffen gemeente. Burgemeesters worden gekozen en stellen al dan niet via een partijencoalitie zelf hun college van B&W samen. Kleine gemeenten werken met parttime politici, zowel voor de Raad als voor B&W. Alleen de gemeentesecretaris en zijn kleine ambtelijke staf zijn volledig in dienst van de kleine gemeente. Voor de grote stedelijke gemeenten geldt dit uiteraard niet, hoewel ik wel graag zou zien dat het lidmaatschap van de Raad niet meer dan één dag in de week zou vergen. Dat zorgt ervoor dat een breder spectrum aan burgers zich kandidaat wil stellen voor de gemeenteraad.

In tegenstelling tot mijn voorstellen voor de reorganisatie van regering en rijksdienst zijn voor al deze voorstellen wel (grond)wetswijzigingen noodzakelijk, zoals die ook nodig zijn voor de gekozen

minister-president. Het herstel van de kleine gemeente, de maatregel die vanuit het gezichtspunt van het opnieuw betrekken van de burger/kiezer bij het Openbaar Bestuur het belangrijkste is, is overigens slechts een kwestie van wetgeving die met een enkelvoudige meerderheid in het parlement kan worden doorgevoerd. De rest vereist - ook de gekozen minister-president - een wijziging van de grondwet en dat is iets van lange adem, zoals D66, inmiddels door schade en schande wijs geworden, weet.

Arbeidsverhoudingen overheid

Ik heb zelf aan de basis gestaan van de ideeënontwikkeling inzake een moderne arbeidsorganisatie van de (rijks)overheid gedurende mijn verbintenis als Universitair Hoofddocent aan de Rijksuniversiteit Groningen (tot 1988) en daarna als hoogleraar arbeidsverhoudingen bij de overheid aan de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), alsmede door mijn lidmaatschap van de Advies- en Arbitragecommissie Rijksdienst (de zogenoemde commissie-Albeda) en dat van het Centrum van Arbeidsverhoudingen voor het Overheidspersoneel (CAOP) te Den Haag. De directeur van dat centrum, sedert jaar en dag, de officier in de orde van Oranje Nassau, Th.T. Dragt, heb ik gedurende een reeks van jaren met woord en daad ter zijde mogen staan. Mede daardoor is het resultaat: de ambtenaar, een werknemer als ieder ander en gedecentraliseerde onderhandelingen en dito contracten, naar overheidssector, inzake de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden voor ambtenaren, semi-ambtenaren en beambten, een en ander centraal geregisseerd en geadministreerd door het CAOP (zie de zeer informatieve dissertatie terzake van Dr. K.M. Becking *'Grand Design.' Een onderzoek naar processen van normalisering en decentralisatie in de arbeidsverhoudingen voor overheidspersoneel in de periode 1990-2000*).

Gelijk een rupsje nooit genoeg gaat mij dit alles nog lang niet ver genoeg. In mijn afscheidsrede als hoogleraar aan de EUR (uitgeven in boekvorm onder de titel: *Het einde van de overlegeconomie. Ondernemer worden van je eigen arbeid*. Utrecht, 1996) pleitte ik ervoor dat met name de beter opgeleiden, het hogere en middensegment van de arbeidsmarkt, zich zouden vestigen als zelfstandig ondernemer van

hun eigen arbeid. De nieuwe wetgeving inzake de afdracht van premies voor werknemersverzekeringen van de huidige minister van Sociale Zaken, W. Vermeend (PVDA), maakt dat, ondanks een poging tot sabotage van de nieuwe uitvoeringsorganisatie (UWV), ook mogelijk. Men kan zich nu makkelijker dan voorheen als zelfstandig ondernemer met BTW-verplichting vestigen. De belastingdienst bepaalt nu of er sprake is van een werknemers-/werkgeversrelatie en zal de criteria daartoe ruimhartig hanteren. Een stap vooruit! Hoe groot en of deze voldoende is, dat zal de aankomende jurisprudentie ons leren. Desalniettemin de richting is de goede richting. De ICT-economie vereist niet alleen een flexibele arbeidsorganisatie waarvan de omvang kan mee ademen met de bewegingen op de betreffende markt, maar ook veel mensen die kunnen worden ingeschakeld voor de duur van een klus en nadien weer elders hun diensten kunnen aanbieden. Veel ondernemers van de eigen arbeid dus, die zich als een soort *vliegende keep* bewegen op de markt. Door hun goede scholing c.q. hoge opleiding kunnen zij dat, gewild als ze dikwijls zijn, ook zonder een onaanvaardbaar risico te lopen inzake inkomenszekerheid op de middellange termijn. De betreffende ondernemer van zijn eigen arbeid wordt individueel dan wel in (wisselend) groepsverband gecontracteerd door een bedrijf dat hem een all in-tarief vergoed exclusief BTW. Van dit tarief spaart de ondernemer van zijn eigen arbeid voor perioden van werkloosheid voor verzekering tegen ongevallen, ziekte en arbeidsongeschiktheid, doet hij investeringen en geniet hij een inkomen zoals een bedrijf dat doet. Ik denk dat dit concept niet alleen geschikt is voor de particuliere markt, maar ook in de collectieve sector in het algemeen en dat het bij de (rijks)overheid in het bijzonder zijn diensten kan bewijzen. Bij de (rijks)overheid kan door de introductie van dit concept een gezond tegenwicht worden geboden op de huidige (monopoloïde) structuur van de overheidsadviesmarkt door gezonde concurrentie. Bovendien stelt dat de (rijks)overheid in staat schaarse deskundigheid in te kopen tegen een scherpere prijs dan thans en maakt het de overheidsorganisatie als geheel een stuk flexibeler, waardoor beter kan worden ingespeeld op signalen en behoeften uit de samenlevingen en op de markten van overheidsdiensten en overheidsdienstverlening. Kortom, inzet van personeel naar behoefte en niet omdat men dat nu eenmaal in dienst heeft. Het voorkomt alsdan ook veel nutteloos en hinderlijk gedoe. Veel van wat de overheid

doet, wordt niet gedaan omdat daar een concrete behoefte tegenover staat, maar omdat betrokken ambtenaren er nu eenmaal - en dat valt op zich te prijzen in hen - voor passen om een potje uit hun neus te gaan zitten eten. Een dergelijke overheidsorganisatie is beter dan thans in staat om het negatieve effect van bureaucratie, van vergaderitis en circulairitis te bestrijden dan nochtans het geval is. Kortom, we zijn op de goede weg, maar het kan allemaal in een hogere versnelling en dat zal de hernieuwde dienstbaarheid van de overheid - de overheid als dienaresse des Volks - alleen maar ten goed komen. Ambtenaren van het land zet hem op, laat de ouderwetse aan-de-remhanger (de overheidsvakbond ABVA/KABO, FNV) ver achter u en wordt als u schaars bent en goedopgeleid in groten getale ondernemer van uw eigen arbeid! Vermeend stelt u daartoe in de gelegenheid, grijp die kans!

Conclusie

Voor de overheidsdienstverlening en de overheidsdienst, alsmede voor het Openbaar Bestuur moet opnieuw gezocht worden naar de juiste schaal, waarbij het beginsel van de subsidiariteit zoals door mij hierboven is gedefinieerd als uitgangspunt dient. Is de juiste schaal - grote schaal waar dit moet en kleine schaal waar dit ook maar enigszins mogelijk is - en de daaraan gerelateerde taakverdeling eenmaal vastgesteld, dan kan niet alleen het Openbaar Bestuur weer slagvaardig en op een op de burger/kiezer betrokken manier opereren, maar dan is ook de burger echt aan zet. Wij willen het land teruggeven aan de burgers van dit land. Daartoe zijn, hierboven, de noodzakelijke randvoorwaarden geformuleerd. Heeft de politiek daaraan voldaan, dan is het aan de burger om de geboden kans te grijpen. De politiek kan het paard, de burger, naar de haver leiden, eten zal het paard echt zelf moeten doen. Terecht verwijt de burger/kiezer de politiek en het overheidsbestuur hun isolement. Dat neemt niet weg dat de huidige burger/kiezer voor het merendeel onverschilligheid tegenover en onbetrokkenheid op de samenleving en het Openbaar Bestuur mag worden verweten. Als 11 september in deze fnuikende houding van de burger een verandering heeft mogen bewerkstelligen, dan zijn die vele doden niet tevergeefs gevallen op dit slachtveld van haat en vijandschap.

VIII Vreemdelingenbeleid

Algemeen perspectief

In een drietal boeken heb ik de verhouding moderniteit versus islam aan een nader onderzoek onderworpen en uitgewerkt. In mijn boek *De verweesde samenleving* (Utrecht, 1995) ga ik op onderzoek uit naar de culturele bronnen van de moderniteit, globaal gesteld het, geheel aan kernnormen en -waarden van wat wij noemen de westerse, ontwikkelde, kapitalistische, parlementair-democratische wereld met een sterke aandacht voor de universele rechten van de mens in het algemeen en de mensenrechten in het bijzonder. Dit onderzoek leidt via een historische benadering tot het aanwijzen van de drie culturele oerbronnen van de moderniteit, te weten: het jodendom, het christendom en de Verlichting annex het humanisme. Op basis van dit historische onderzoek kom ik tot de formulering van het opmerkelijke amalgaam wat dit oplevert aan kernnormen en -waarden, op basis waarvan de moderniteit functioneert en zich nog steeds ontwikkelt. In mijn boek *Tegen de islamisering van onze cultuur. Nederlandse identiteit als fundament* (Utrecht, 1997; opnieuw uitgegeven als *De islamisering van onze cultuur*, met een kritische reactie van imam Abdullah R.F. Haselhoef, Uithoorn, 2001 (zie hieronder)) houd ik deze kernnormen en -waarden tegen het licht van de cultuur van de islam. Dit onderzoek levert op dat er nauwelijks sprake is van een liberale, geseculariseerde versie van de islam (eigenlijk alleen in de kring van geleerden en schrijvers), maar zeker wel een fundamentalistische, zeer invloedrijk versie van de islam, ook wel politieke islam genoemd. Met kracht geformuleerd en gerealiseerd in Iran, na de verjaging van de westers georiënteerde Sjah van Perzië, door de geestelijke, imam Khomeiny, ook wel ‘ayatollah’ genoemd. Nog steeds destabiliseert de niet geseculariseerde,

fundamentalistische versie van de islam (ook wel politieke islam) Iran en heeft president Khatami de grootste moeite de liberaalprogressieve meerderheid van het parlerment in Iran te beschermen tegen aanvallen van de geestelijkheid, die optreden in het officiële orgaan van ‘de hoeders van de revolutie’ dat alle parlementaire wetgeving en alle regeringshandelen aan hun interpretatie van de Koran toetst en door een veto kan treffen. Daarnaast opereert de zogenoemde religieuze politie, buiten en boven de wet gesteld, nog steeds als gedachtepolitie: volstrekt willekeurig en als gelegitimeerde staatsterreur. Bovendien is de rechterlijke macht niet onafhankelijk en opereert deze niet zelden als verlengstuk van ‘de hoeders van de revolutie’, hetgeen in onze ogen volstrekt achterlijke vonnissen en dito straffen oplevert. De politieke islam heeft zich vanuit Iran als een razendsnel vuur dan wel als een veenbrand verspreid over de gehele islamitische wereld en er is nog steeds geen halt aan toegeroepen. Er is geen islamitisch land ter wereld waarin onze kernnormen en -waarden worden gerespecteerd, laat staan dat getracht wordt ze na te leven in daden en in wettelijke regelingen. Zelfs het meest geseculariseerde islamitische land, Turkije, nota bene lid van de NATO, weet in de verste verte geen rechtsstaat en parlementaire democratie naar westerse snit gestalte te geven. Het zijn daar de militairen die de kernnormen en -waarden van de moderniteit, sedert de grondlegger daarvan - Atatürk - die aan het begin van de vorige eeuw met harde hand instelde, bewaken en zonodig met keiharde repressie handhaven. Voorwaar, niet iets waar wij mee uit de voeten kunnen en vooralsnog, naast de stagnerende ontwikkeling van de economie, het voornaamste struikelblok voor Turkije om toe te mogen treden tot de EU.

Laat ik het maar eens krachtig zeggen: vanuit ons perspectief gezien - dat van de moderniteit - is veel van wat de islam en haar cultuur uitdraagt verwerpelijk dan wel volstrekt achterlijk. Hetgeen ook blijkt uit onze grote economische, technologische, wetenschappelijke en culturele voorsprong, indien althans de ontwikkeling en veelvormigheid alsmede het succes daarvan mag worden gezien als een voorsprong. Dat neemt niet weg dat ieder volk, dat iedere cultuur recht heeft op zijn eigen ontwikkeling, de richting daarvan en bovenal het tempo waarin. Voor mij betekent dit dat de islam en zijn cultuur het voor het zeggen heeft in zijn deel van de wereld. Daar

staat tegenover dat wij het voor het zeggen hebben in ons deel van de wereld en dat wie van ver en bovenal van anders komt zich heeft aan te passen. Niet aan alles, maar wel aan wat wij zien als onze kernnormen en -waarden, daarin zijn wij fundamentalisten en behoren dat ook te zijn. Overigens niet door erop los te slaan en te bombarderen, maar door het woord als wapen te hanteren. Alleen daar waar wij rechtstreeks in lijf en goed worden bedreigd hebben wij het recht ons gewapender hand te verdedigen, hetgeen temeer geldt indien wij rechtstreeks worden aangevallen.

In mijn boek *50 jaar Israël, hoe lang nog*? bezie ik het conflict tussen de staat Israël enerzijds en de Palestijnen anderzijds langs de scheilijn van moderniteit versus joods en islamitisch fundamentalisme. De fundamentalisten aan beide zijden van de demarcatielijn, de Yihad, Hamas en Al Fatah enerzijds en de religieus-orthodoxe joden anderzijds, blokkeren elk vreedzaam vergelijk. Had aan beide zijden de moderniteit de overhand, dan zou al lang een redelijke oplossing zijn gevonden. Bijvoorbeeld de oplossing van een federaal Israël met een federale regering en een federaal parlement van joden en Palestijnen en twee deelstaten, een joodse en een Palestijnse deelstaat met een joods deelstaatparlement en deelstaatregering en dito voor de Palestijnen, waarbij men na verloop van tijd wellicht tot de conclusie kan kornen dat men het met een gezamenlijk joods-Palestijnse staat wel af lean. Groot is het gezamenlijke grondgebied tenslotte niet en ook de bevolkingsomvang is niet echt groot. Dit alles wordt onmogelijk gemaakt door de woeker van het fundarnentalisme aan beide zijden. Want ja, indien Jahweh c.q. Allah zo onnadenkend is om het land twee keer weg te geven en indien je zeker weet dat dit zo is, ja dan is het jouw religieuze plicht om desnoods met inzet van jouw eigen leven dit land te verdedigen c.q. te heroveren. Hetgeen elk vreedzaam vergelijk onmogelijk maakt.

Dit alles neemt niet weg dat de staat Israël een rechtstreekse erfenis is uit de donkere bladzijde van de West-Europese geschiedenis, de bladzijde van de holocaust op 6 miljoen joden. Dat schept voor West-Europa in het bijzonder en voor de moderniteit in het algemeen de dure plicht de staat Israël tegen vernietiging te beschermen. Zoals het ook de erkenning vereist dat de staat Israël in de strijd tussen moderniteit en islam al decennialang de kastanjes uit het vuur haalt voor de moderniteit.

Sedert president Bush van de VS zijn hersenloze, wereldwijde oorlog tegen het terrorisme heeft gedecreteerd is de VS zijn positie van bemiddelaar in het conflict in her Midden-Oosten kwijt. Wat immers moet hij stellen tegenover het generaleske, bruuske en militair keiharde optreden van de huidige premier van Israël en ex-generaal, Sharon? Wat doet hij anders dan oorlogvoeren tegen het terrorisme, zoals ook Rusland dat doet in Tsjetsjenië en China in haar buitengebieden? Daar valt geen speld tussen te wringen en dat is jammer genoeg.

Ondertussen is het verstandig indien de moderniteit krachtig afstand neemt van zijn door met name de islam opgedrongen schuldcomplexen. De islam voelt zich superieur en achtergesteld tegelijkertijd. Hun armoede, hun economische, technologische, culturele en wetenschappelijke achterstanden zouden aan ons, het vrije Westen, te wijten zijn. Wij, de moderniteit, exploiteren deze zielepoten en zouden hen leegzuigen. Nu zal dat zeker zo nu en dan gebeuren, maar dan toch altijd in eendrachtige samenwerking met hun eigen economische, bestuurlijke, politieke en maatschappelijke elites. In de eerste plaats wordt het volk uitgebuit, leeggezogen en besodemieterd door haar eigen elites, ook in het o zo zielige Palestina van roverhoofdman Arafat, alias de president van de Palestijnse Autoriteit! Met recht een autoriteit, zonder democratie en zonder ook maar iets van rechtsstaat. Zo is het nu en zo was het gedurende een lange historie. De moderniteit kan het economisch gezien heel goed stellen zonder het islamitische deel van de wereld. We hebben hen echt niet nodig, omgekeerd denk ik van wel, maar daar moet men op eigen kracht maar achter zien te komen of niet natuurlijk, even zo goede vrienden! Dat betekent zonder meer dat wij ons in hun deel van de wereld hebben te gedragen als gasten voor zover we gewenst zijn en dat wij hun huis niet hebben over te nemen, zoals dat voor hen geldt voor ons deel van de wereld. Dus weg met die Amerikaanse strijdkrachten uit Saoedi-Arabië, die andere strategische vergissing van de Bush-dynastie in de VS.

In het najaar van 2001 (herdruk januari 2002) heb ik mijn boek over de islam opnieuw uitgebracht, herzien, geactualiseerd en voorzien van een nieuw eerste hoofdstuk over 11 september en het vervolg daarop, onder de titel *De islamisering van onze cultuur. Nederlandse identiteit als fundament. Het woord als wapen*, met daarin opgenomen

een kritische reactie daarop van imam Abdullah R.F. Haselhoef. Het begin van een zeer noodzakelijk debat in ons land, waarin de modernen en de islamieten van velerlei snit in ons land elkaar de nieren proeven. Weg met het cultuurrelativisme! In plaats daarvan een open en helder debat, waarin grenzen verkend en ten slotte ook getrokken worden.

Hieronder volgen de kernnormen en -waarden van de moderniteit, zoals ik deze in dit laatste boek heb benoemd en toegelicht. Voor meer informatie kunt u de drie bovengenoemde boeken raadplegen, naast natuurlijk een scala aan andere geschriften terzake, ik heb er, zeker internationaal gezien, bepaald niet alleen over geschreven!

1. De moderniteit stelt de individuele verantwoordelijldieid centraal en stelt deze boven de collectieve verantwoordelijkheid van familie, stam- of clanverband en zelfs in morele kwesties die van de natiestaat. 'Befehl ist Befehl!' gaat in morele, ethische en zeker in kwesties van leven en dood niet op!
2. De moderniteit handhaaft een strikte scheiding van Kerk en Staat, ook in landen waarin een bepaalde godsdienst veruit dominant is, zoals bijvoorbeeld geldt voor de rooms-katholieke Kerk in Italië, Spanje en Portugal. Uit deze scheiding zijn afgeleid: de parlementaire democratie, de vrijheid van meningsuiting en een vrije pers, het ontwikkelde kapitalisme, de mensenrechten en meer in het algemeen de rechtsbescherming van de burger tegen overmatig en bovenal willekeurig staatsoptreden door de vestiging van een volstrekt onafhankelijke - dus ook van de staat en zijn organen - rechterlijke macht.
3. De moderniteit aanvaardt de gelijkwaardigheid der seksen en die der seksuele geaardheid en behandelt eenieder volgens het rechtsbeginsel: gelijke monniken, gelijke kappen, zonder aanziens des persoons, zonder te kijken naar de maatschappelijke, de economische of de religieuze dan wel levensbeschouwelijke positie, zonder te kijken naar de sekse of de seksuele geaardheid.
4. Kinderen hebben een erkende en beschermde rechtspositie tegenover volwassenen.
5. Mensenrechten zijn universeel, zoals ook bovengestelde kernnormen en kernwaarden als universeel, dus voor eenieder in de wereld geldig, worden beleefd en behandeld.

Het hoeft geen beroog dat het in de cultuurgebieden en staten waar de islam dominant is enigszins anders is gesteld, om het maar eens eufemistisch uit te drukken.

Een zelfde verlossing van ons moderne schuldcomplex geldt het vraagstuk van de slavernij en de ontwikkelingshulp. De slavernij is een hoofdstuk uit een ver verleden, maar daarom mogen de feiten nog wel spreken. De slavenhandel en de slavernij zijn bedreven door de voorloper van de moderniteit, door onze voorvaderen dus. Maar geen slavernij en slavenhandel zonder de hartelijke medewerking van de eigen elites der slaven, stammen en koninkrijken. Zij leverden hen uit aan de tussenhandel, voornamelijk bedreven door Arabieren, die merkwaardig genoeg buiten het schuldplaatje blijven van de geestdrijvers die nu financiële compensatie van het hun voorvaderen aangedane leed eisen. De tussenhandel, de Arabieren dus, brachten hen vervolgens naar de kusten en van daaruit namen wij, de blanken, de voorlopers van de moderniteit, het over. Het is in hedendaagse ogen een wreed hoofdstuk uit de geschiedenis, niet alleen uit onze geschiedenis, maar ook die der Afrikanen - daders en slachtoffers - en die der Arabieren. We zouden het nu niet weer zo kunnen en niet zo doen. Hoewel, de Arabieren gaan er in een ietwat gemoderniseerde vorm nog steeds mee door! Geen enkele reden dus om ons schuldig te voelen, zeker niet indien terecht de dochter de daden van de vader niet mogen worden aangerekend, en al helemaal geen reden voor financiële compensatie. Zij die zeggen nog steeds last te hebben van het verleden van de slavernij van hun verre voorvaderen horen thuis bij de psychiater en niet aan de onderhandelingstafel over een financiële compensatie. De fout is gemaakt met de knieval voor de joodse lobby. Niet zozeer waar het ging om de vergoeding van de schade en diefstal van direct betrokkenen of nabestaanden, wel in de generate compensatie die is verstrekt aan allerhande joodse fondsen die met dat geld, ons geld tenslotte, kunnen doen wat hen goeddunkt, desnoods het verdelen onder de ‘armen’. Dit valt onder de categorie: eens, maar nooit weer!

Na de val van de Muur in Berlijn in november 1989 is het wereldcommunisme in een adembenemend tempo verdampt. Het staatssocialistische terreursysteem, het wereldbeschouwelijke fundamentalisme, bestaat alleen nog in buitengebieden als Cuba en Noord-Korea. Voor het overige is het weggevaagd, zelfs in een

immens groot en volkrijk land als China. De overzichtelijke bipolaire wereld van het staatssocialisme onder leiding van de voormalige Sovjet-Unie enerzijds, met het staatssocialistische China in een geheel eigen positie, en het parlementair democratische kapitalisrne onder leiding van de VS anderzijds, met de rest van de wereld opgedeeld in beider invloedssferen, die overzichtelijke wereld bestaat niet meer. De koude ideologische en regionaal soms zelfs hete oorlog tussen kapitalisme en communisme is voltooid verleden tijd. Wellicht beleven wij nog eens de toetreding van Rusland tot de NATO en de EU, zeker niet uitgesloten, en zien wij China zich ontwikkelen tot een welvarend, federaal georganiseerd, democratisch land. Het communisme is gesmolten als sneeuw voor de zon, vrijwel niemand wil het meer en de meeste voormalige communistische landen ontwikkelen zich in democratisch-kapitalistische richting, met name in Oost- en Midden-Europa. De Amerikaanse politieke filosoof Fukuyama voorspelde op basis daarvan de overwinning van het parlementaire, democratische kapitalisme *all over the world* en op basis daarvan kondigde hij het einde van de geschiedenis aan als een variant op het einde van elk sprookje: en zij leefden nog lang en gelukkig ... Tegen deze voorstelling van zaken heb ik mij van stonde af aan met kracht verzet, niet in de laatste plaats omdat zij tegen elke *condition humaine* ingaat. De mens is tot het goede, maar evenzeer tot het kwade geneigd, hij is geneigd tot harmonie maar evenzeer tot conflict, hij is geneigd naar eenvormigheid maar evenzeer tot verschil en onderscheiding en dat in een nooit eindigend proces, dus hoe zo, het einde van de menselijke geschiedenis? Fukuyama fantaseert, zo u wilt filosofeert, er intussen weer lustig verder op los zonder overigens zijn eerdere stellingen echt te herroepen. Maar ja, daar is het een echte intellectueel voor, die hebben overal en altijd gelijk!

Ondertussen is duidelijk, zeker na 11 september, dat zich nieuwe scheilijnen aftekenen in een heel wat minder overzichtelijke wereld, waarvan de voornaamste is: de scheilijn tussen islam en moderniteit. Een gecompliceerde scheilijn, omdat deze zowel zichtbaar is tussen landen - eigenlijk het minst problematisch - als in landen, zowel die der moderniteit als die landen met een dominante positie van de islam. Overal in de islamitische wereld steekt de moderniteit de kop op en probeert zij haar zegetocht voort te zetten, zoals de islam dat probeert in ons cultuurgebied. Dit nu is de grootste bedreiging van

de vrede tussen landen en in landen zelf. In het laatste geval dreigt het gevaar van een burgeroorlog. Moeiteloos kunnen de landen waar dit gevaar dreigt worden benoemd, soms is daar die oorlog al aan de gang: Indonesië, Tsjetsjenië, de Balkan, Algerije, Soedan, Somalië, Egypte en wellicht ook Turkije, om ons te beperken tot enkele belangrijke voorbeelden. Maar ook West-Europa dient waakzaam te zijn, ook hier kan op termijn burgeroorlog het gevolg zijn van oplopende culturele, sociale en economische tegenstellingen. Ik doe niet aan doemdenken en al helemaal wil ik niet aanzetten tot angst en vreemdelingenhaat, integendeel! Ik wil slechts waarschuwen, het is nog lang niet te laat en laten we onze tijd goed gebruiken. Doorgaan op de reeds decennia bewandelde weg behoort daar niet toe. Een rigoureuze ombuigmg van het vreerndelingenbeleid in het algemeen en het asiel- en gezinsherenigingsbeleid in het bijzonder, zijn dringend noodzakelijk om bovengeschetst mogelijk onheil met kracht af te wenden en voor te zijn. Regeren is tenslotte niet voor niets vooruitzien!

Asiel en gezinsherenigingsbeleid

Acht jaar lang heeft de VVD binnen Paars geprobeerd om het asielbeleid enigszins aan te scherpen, overigens zonder veel resultaat. De opvangcapaciteit voor asielzoekers wordt nog steeds uitgebreid in plaats van ingekrompen. Een succesvol beleid zou immers moeten leiden tot een vermindering van het aantal opvangplaatsen. Het begint er overigens al mee dat de VVD, ook onder Bolkestein, zichzelf niet serieus neemt. Een kabinetscrisis, zelfs een botsing met de verantwoordelijke bewindspersoon is het hen nooit waard geweest. Ten tijde van het politiek leiderschap van Bolkestein, gedurende Paars I (1994-1998), is het vreemdelingenbeleid in het algemeen en het asielbeleid in het bijzonder op de politieke agenda geplaatst. Bolkestein deed dit op een duidelijk intellectuele, dikwijls goed geargumenteerde manier. De reactie van de Linkse Kerk, PVDA, Groenlinks, D66 en het merendeel van de parlementaire pers was er steeds een van afgrijzen. Vergelijkingen met de praktijken van de nazi's werden daarbij niet geschuwd. Zelfs een Kamerdebat terzake tussen Bolkestein en de toenmalige fractieleider van de PVDA, Wallage, ont-

aardde in dit soon verdachtmakingen. Wie voor een ruimhartig asielbeleid is, is goed en wie daar zelfs maar vraagtekens bij durft te plaatsen is fout, heel erg fout! Dat was de teneur, ik heb er bij de publicatie van mijn boek over de invloed van de islam in Nederland mijn deel van mogen 'genieten'. Bolkestein was weliswaar een goed debater en wist de kwestie gedurende Paars I op de politieke agenda te houden, maar hij beet nooit door. Van een politicus mag, zeker indien hij deelneemt aan de regering, verwacht worden dat hij zichzelf, zijn partij en zijn politieke standpunten inzake majeure kwesties uiterst serieus neemt. Dat betekent dat je doet aan politieke machtsvorming om jouw standpunten geheel of ten dele gerealiseerd te krijgen. Dat nu is door Bolkestein eigenlijk op geen enkel punt nagestreefd. Bolkestein was dus een eloquente intellectueel, een uitstekend en volhardend debater, maar een slechte politicus. Nooit beet hij door, nooit riskeerde hij een ministers- of een kabinetscrisis. Gevolg daarvan was dat ondanks wettelijke aanscherpingen van het beleid, het resultaat - in de zin van afname van de toestroom aan asielzoekers - gedurende acht jaar negatief is geweest, niet in de laatste plaats omdat de overheid zelf voortdurend de hand licht met de eigen strengere regelgeving. Het mooiste voorbeeld daarvan is dat uitgeprocedeerde asielzoekers zelden feitelijk worden uitgezet. De Raad van Hoofdcommissarissen heeft op eigen gezag besloten dat het geen prioriteit heeft en de uitgeprocedeerde asielzoeker krijgt voluit de gelegenheid om in de Nederlandse samenleving te 'verdwijnen'. Plaatselijke overheden voorzien hen vervolgens via de Ubochtconstructie van onder meer uit belastinggelden gesubsidieerde stichtingen van alle moois dat onze verzorgingsstaat te bieden heeft, van huisvesting tot gezondheidszorg, van onderwijs tot een inkomen. Onder zijn opvolger, Dijkstal (VVD), is het er niet beter op geworden. Dijkstal ging zelden de publieke discussie aan over dit thema en liet de fractiewoordvoerder politiek en publicitair volledig aan zijn lot over. Die mocht in zijn eentje het vuile werk opknappen en slaagde daarin natuurlijk niet, alleen als hij stond. In het licht van de verkiezingen en de electorate dreiging voor de VVD die uitgaat van de nieuwe politieke beweging Leefbaar Nederland hebben Dijkstal en zijn VVD het thema inmiddels herontdekt en op de politieke agenda geplaatst. Erg overtuigend en vertrouwenwekkend doet dat natuurlijk niet aan, gezien in het licht van het recente verleden.

Naast het feit dat de VVD er nooit een echt politiek punt van heeft willen maken in de confrontatie kabinet-Kamer, kan de VVD politieke lafheid worden verweten. Wat had er meer voor de hand gelegen om na de mislukkingen terzake in Paars I, de portefeuille asielbeleid van de wankelmoedige PVDA over te nemen en deze in Paars II zelf te beheren? De VVD keek echter wel uit, je zou er je vingers eens aan kunnen branden! Comfortabeler was het om de fractiewoordvoerder het potje op een suddervuurtje te laten houden, zodat je electoraal kan scoren zonder echt iets te hoeven doen. Over de PVDA en D66 hoeven wij het in dit verband niet te hebben. Als lidmaten van de Linkse Kerk zijn zij sedert jaar en dag voor een uitermate royaal en menslievend asielbeleid, op koste van de Nederlandse belastingbetaler en, zo wil ik eraan toevoegen, ten koste van de Nederlandse samenlevingen in de grote(re) steden. Wij koersen in dit land onbedoeld aan op nieuwe vormen van apartheid. De middenklasse ontvlucht de steden en vestigt zich in middenklassenwijken in de randgemeenten. Middenldassenwijken die grotendeels bestaan uit oorspronkelijke Nederlanders aangevuld met succesvolle allochtonen. De steden verdunnen op die manier tot centra van dikwijls hoogwaardige economische activiteit, een dunne maatschappelijke bovenlaag en een brede onderklasse gevestigd in achterstandswijken van buirengewoon eenzijdige samenstelling qua land van herkomst en maatschappelijke positie. Dat hindert integratie in de dominante cultuur, taal, en economie, die nu eenmaal wordt beheerst door oorspronkelijke Nederlanders, bovenmatig en doet bijvoorbeeld Turken en Marokkanen zich in de eerste plaats Turk en Marokkaan voelen in plaats van Nederlander en dat tot in derde generatie aan toe. Winst van het Turkse voetbalelftal verandert mijn stad, Rotterdam, in één klap in een klein Istanbul. Dat lijkt onschuldig, maar is het niet. Het doet mij het gevoel geven alsof onze stad tijdelijk is bezet door vreemde overheersers, die zich op dat moment ook als zodanig gedragen, en het maakt duidelijk dat integratie nog een heel lange weg is. Het bezit van dubbele nationaliteiten, de oorspronkelijke en de Nederlandse (sic!), schotelantennes, circulaires van overheidsdiensten in de taal van het land van herkomst en lange vakanties en het bezit van onroerend goed in het land van herkomst doen hen ook al niet kiezen voor Nederland. Nederland is voor velen van hen een land waar het goed profiteren is van alle mooie voorzie-

ningen, maar voor het overige draait het toch vooral om het land van herkomst. Dat nu legt een sociale bom, niet meer en niet minder, onder de stedelijke samenlevingen.

Hieronder volgen twee tabellen met wat cijfers om een indruk te krijgen van de getalsmarige omvang van de problematiek. Overigens zijn alle hier genoemde cijfers aan de lage kant.

Tabel I Top-10 aanbod asielzoekers 1995 en 2000

Land	*1995*	*2000*
1 Bosnië-Herzegovina	4.223	1.637
2 Somalië	3.977	2.095
3 Iran	2.698	2.530
4 Irak	2.431	2.747
5 Afghanistan	1.912	5.032
6 Klein-Joegoslavië	1.556	3.810
7 Sri Lanka	1.315	-
8 Zaire	771	-
9 Angola	741	-
10 Turkije	700	2.246
Overig	8.934	20.533
Totaal	29.258	40.630

Tabel II Vreemdelingen in Nederland naar land van nationaliteit per januari 2000

Alle herkomstgroep. totaal	15.883.970
Allochtonen totaal	2.775-325
Niet-Westers totaal	1.408.790
Westers totaal	1.386.535
Afghanistan	21.470
België	112.805
Duitsland	401.120
Indonesië	405.155
Italië	33.780
Joegoslavië (voormalig)	66.950
Marokko	262.220

Tabel II Vreemdelingen in Nederland naar land van nationaliteit per januari 2000 (vervolg)

Ned. Antillen en Aruba	107.200
Somalië	28.780
Spanje	30.015
Suriname	302.515
Turkije	308.890
Verenigd Koninkrijk	69.280
Verenigde Staten	26.810
Overig Afrika	52.785
Overig Azië	48.775
Overig Europa	51.890
Overig Latijns-Amerika	27.265
Overig Oceanië	4.305

Over de toestroom van asielzoekers valt nog het volgende op te merken. Ruim tachtig procent van de aanvragers blijken gewoon calculerende asielzoekers te zijn die om overwegend economische motieven asiel aanvragen. Slechts tien procent lijkt te moeten vrezen voor lijf en goed en is daarom op de vlucht geslagen, overigens niet in de regio maar linea recta dan wel via de Schengen-omweg naar het land van melk en honing. Met dat vluchten valt het dus ook bij die tien procent reuze mee. Als je echt moet vluchten, ben je natuurlijk al heel erg blij als je in de regio een plekje hebt gevonden en door de Hoge Commissaris van de vluchtelingen van de VN, Ruud Lubbers (CDA), van een tent en eten wordt voorzien. Het gaat hier om de *upper ten* van de vluchtelingen, onder wie politieke vluchtelingen die er politieke opvattingen op nahouden die haaks staan op de onze. Goed, ruim 80 procent komt om economische motieven, zou dit gebeuren bij de aanvragen voor een bijstandsuitkering, dan zouden wij zonder pardon spreken van misbruik van een op zichzelf goede regeling. Hier te lande lossen we dat probleem op door de term ‘vluchteling’ te voorzien van het epitheton ‘economische’. Proeft u de contradictie die besloten ligt in de term ‘economische vluchteling’ eens op het puntje van uw tong: ‘gelukszoeker’ of ‘avonturier’ is meer op zijn plaats. Ook op de motieven valt wel het een en ander af te

dingen. Wat is er zo goed, heldhaftig, dan wel zielig aan het in de steek laten van je land? En het zijn dikwijls landen waarin de asielzoeker hard nodig is om het land tot ontwikkeling te brengen, afkomstig als ze veelal zijn uit de wat beter opgeleide segmenten van hun samenlevingen. Nu al gaat 33 procent van het totale jaarlijkse ontwikkelingsbudget van het Afrikaanse continent, aldus een VN-studie, op aan het repareren van de *brain and job drain* van Afrika met behulp van dure westerse krachten. Uiteraard komt dat budget van het rijke en ontwikkelde Westen, tel uit je winst, zou ik willen zeggen. We moeten af van dat hele zieligheidsyndroom dat de discussie over asielbeleid nog steeds beheerst en we moeten toe naar het laten spreken van de feiten en op basis daarvan onze conclusie trekken in een zakelijk debat zonder al dat larmoyante gemoraliseer daarover door de Linkse Kerk en die vele zaakwaarnemers, die de legale industrietak asielzoekers hier te lande beheren en daar een dikke boterham aan verdienen, zoals dat ook gebeurt met het illegale deel van de bedrijfstak bestaande uit bemiddelaars, koeriers, afpersers en natuurlijk al die malafide ‘reisorganisaties’ die ons deze zogenaamde vluchtelingen in de maag splitsen.

Over het vreemdelingenvraagstuk in het algemeen valt nog op te merken dat elite toegelaten asielzoeker met drie moet worden vermenigvuldigd vanwege die onzinnige regeling van de gezinshereniging en dat diezelfde regeling ertoe bijdraagt dat tot in de derde generatie aan toe gezinnen worden herenigd. 75 procent van de jongemannen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond haalt zijn bruid uit een achterlijk dorpje in Turkije of Marokko. Reden: de hier geboren meisjes met een Turkse of Marokkaanse achtergrond, om maar niet te spreken van autochtone meisjes, gedragen zich te geemancipeerd. De jongeheren voorzien zich liever van een weinig ontwikkelde vrouw, die tenminste weet dat haar enige recht het aanrecht is en haar enige lijn de waslijn. Een grof schandaal dat wij die jongeheren niet aanpakken en hun verwerpelijke standpunt over de positie van de vrouw niet alleen in woorden laten belijden maar ook in daden, niet zelden geheel en al op kosten van de Nederlandse belastingbetaler. Nederland is wat het vreemdelingen-, het gezins-herenigings- en het asielbeleid betreft verworden tot de malle Pietje van de wereld.

Aanbevelingen

Wat moet er op korte termijn gebeuren?

1. Als je stevig moet dweilen, moet je eerst de kraan dichtdraaien, dat kan iedere ordentelijke huisvrouw bevestigen.
2. Opvang van vluchtelingen in de regio. Dat betekent voor Nederland alleen nog vluchtelingen toelaten uit Frankrijk, het UK, de BRD en Denemarken, mocht daar iets ernstigs gebeuren.
3. Ruimhartig bijdragen aan de kas voor het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de VN om een goede opvang in de regio mogelijk te maken.
4. Opzeggen van het verdrag van Schengen en herstel van de grenscontrole. Op Schiphol controle aan de slurf en mensen zonder papieren of zonder deugdelijk papier retour het betreffende vliegtuig weer in. De vliegmaatschappij krijgt geen boete, maar krijgt deze passagiers wel direct weer in de maag gesplitst.
5. Alle containers en stukgoederen in de havens en op de luchthavens en alle vrachtwagens die binnenkomen via de BRD of België worden door een scan gehaald op zoek naar verstekelingen en drugs. Aan de grenzen met de BRD en België gebeurt dit met behulp van ICT, snel en efficiënt, door de douane (procedure te vergelijken met die van tolpoorten aan snelwegen); in de havens en op de luchthavens door de ontvangende expediteur, daarbij gecontroleerd door de douane. In de havens en op de luchthavens gewoon voor rekening van de ontvangende expediteur.
6. Het beleid rond de gezinshereniging wordt drastisch herzien, zodanig dat dit ongeëmancipeerde gedoe van Turkse en Marokkaanse jongemannen onmogelijk wordt gemaakt. Het gezin wordt bovendien geformuleerd in de beperkte westerse betekenis, dat wil zeggen: man, vrouw en kinderen en daarmee basta.
7. Het vluchtelingenverdrag van de VN uit 1951 wordt op de agenda geplaatst en herzien. Indien dat onmogelijk is, wordt het opgezegd. Tot het onmogelijke is tenslotte niemand gehouden, ook wij niet.
8. Een veel steviger integratiebeleid, geconcentreerd op de achterstandsbuurten. Iedereen die van een uitkering afhankelijk is, moet het Nederlands redelijk beheersen, zo niet onverwijld naar school ook al woont men hier nog zo lang.

9. Een gericht emancipatiebeleid voor vrouwen in achterstandsbuurten. We moeten af van die achterlijke islamitische opvatting over de positie van de vrouw.
10. Stevige sancties flankeren het integratiebeleid, niet meedoen of onvoldoende meedoen levert oplopende kortingen op de uitkeringen op en wel direct.
11. Gericht tegengaan van de groeiende apartheid, door een deel van de middenklasse terug te halen in de steden door goede en aantrekkelijke huisvesting en voorzieningen en door de samenstelling van achterstandswijken beter te mengen qua land van herkomst en maatschappelijke positie. Dwang wordt niet uitgesloten.
12. Breken van de zwarte scholen door beleid onder 11 en door scholen zodanig te situeren dat menging van bevolkingsgroepen naar afkomst en sociale positie op een natuurlijke manier tot stand komt.
13. Onmiddellijk een begin maken met het terugdringen van het aantal opvangplaatsen voor asielzoekers, daar in deze bedrijfstak ieder aanbod zijn geheel eigen vraag schept. Doelstelling: uiteindelijk voor maximaal 10.000 personen sobere opvangmogelijkheden.
14. Uitgeprocedeerde asielzoekers worden tot hun vertrek geplaatst in een gesloten opvanginrichting.

IX Buitenlandse politiek, defensie en EU

Buitenlandse politiek

De prime-minister van het UK, Tony Blair (Labour), reist als een soort Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken en gelijk een tornado momenteel de wereld rond. Overal bemoeit hij zich mee; met de strijd tegen Osama Bin Laden en Al Quaida, tegen de Talibaan, tegen het terrorisme in het algemeen, met het conflict tussen Israël en Palestina, met het conflict tussen India en Pakistan en wat al niet! Hij is de zelfbenoemde en door niemand gecontroleerde minister van Buitenlandse Zaken van een fictieve wereldregering. Blair weet het overal het beste en draagt met verve de mensenrechten uit. Wie overigens niet wil luisteren en daarnaar wil handelen moet oppassen, voor dat je het weet krijg je een fiks aantal clusterbommen op je kop. Een buitengewoon gevaarlijk man, ronduit een bedreiging voor de wereldvrede en dat in tegenstelling tot wat zijn oogmerk is. Ik heb geen enkele reden om aan zijn uitermate goede bedoelingen te twijfelen. Evenwel, zo zit de wereld niet in elkaar, zij is vol van boosheid, van het kwade en van fundamenteel verschil van inzicht. Dat vergt pragmatisme, een hoge mate van behoedzaamheid en niet in de laatste plaats het respecteren en koesteren van de soevereiniteit der naties, het tegendeel van de huidige naïviteit, arrogantie, schoolmeesterachtigheid en onvervalste agressie. Net zo min als wij ervan gediend zijn dat in ons deel van de wereld, dat der moderniteit, de een of andere Ali Baba komt vertellen hoe wij hier moeten leven en het moeten doen, zijn die landen, met name de islamitische landen, daarvan gediend. En terecht, zij hebben het volste recht op hun eigen ontwikkelingsproces en op hun eigen manier om hun grote economische, sociale en culturele problemen op te lossen,

inclusief die van de mensenrechten. Wij kunnen hen voorhouden hoe het beter kan, wij kunnen hen helpen bij het oplossen van hun problemen, maar alleen in dialoog en als zij dat wensen. Wij hebben ons in hun deel van de wereld te gedragen als gasten, zoals zij dit hebben te doen in ons deel van de wereld. En dus niet als gasten die gaandeweg het huis overnemen! Dat is dus ook de reden dat het heel goed zou zijn als het Westen in hun deel (veelal islamitisch) van de wereld een toontje lager zou zingen en onverwijld een einde maakt aan zijn militaire presentie al daar, te beginnen met de terugtrekking van alle Amerikaanse troepen uit Saoedi-Arabië. Pas dan hebben wij ook het recht om van de islamitische burgers in ons deel van de wereld te eisen zich volledig te conformeren aan onze kernnormen en kernwaarden en hun best te doen snel te integreren in onze samenlevingen en zich in de eerste plaats te oriënteren op het land waarin zij verkozen hebben nu te leven in plaats van op het land van hun herkomst.

Na de val van de Muur in Berlijn in november 1989 heeft de verwarring niet alleen toegeslagen in de voormalige staatssocialistische landen, maar evenzeer in het welvarende Westen. Sedertdien zijn wij met man en macht op zoek naar een nieuwe wereldorde. Probleem daarbij is dat de enige overgebleven supermacht de VS is, die daardoor als zelfbenoemde politieagent van de wereld optreedt en bij gebrek aan alternatief moet optreden. Een ongezonde situatie, daar het wel heel sterke benen moeten zijn die deze weelde kunnen dragen. En helaas, deze benen blijken maar al te vaak niet erg sterk te zijn. Ik ben een groot bewonderaar van de VS; van hun land, hun politieke bestel, hun economie, hun cultuur, technologie en wetenschap en van hun volk. Kortom, ik ben een zeer uitgesproken fan van hen. Waar ik echter geen stuiver voor geef is voor hun politiekstrategisch inzicht zoals dat tot uitdrukking komt in hun buitenlandse politiek, zowel diplomatiek als militair. Nu niet en ook niet in het verleden, denk bijvoorbeeld maar eens aan het afschuwelijke debacle in Vietnam, sedert jaar en dag hun achilleshiel. De VS weten niet veel van het buitenland en begrijpen er, zo blijkt keer op keer, bitter weinig van. In hun belevingswereld zijn wij allemaal Amerikanen of willen dat tenminste graag worden. Helaas dat is niet zo, het zou er allemaal een stuk overzichtelijker en gemakkelijker op worden. Wij in Europa, althans als wij enig historisch besef hebben,

kunnen dat begrijpen als geen ander, gewend als wij zijn om met een grote mate aan diversiteit om te gaan. Zelfs de EU, hoeveel gemeenschappelijks het ook heeft, kenmerkt zich door diversiteit in taal, cultuur, landschap, mentaliteit, gebouwde omgevingen, vormgeving van samenleving en verzorgingsstaat, zelfs van economische cultuur en structuur en wat al niet. Buiten Europa voelen wij ons uiteraard Europeaan en Nederlander, maar binnen Europa voelen wij ons in de eerste plaats Nederlander. Hetzelfde geldt voor Engelsen, Italianen, Duitsers, Fransen, et cetera. En hoe zal het dan zijn in die landen in de wereld, met name de islamitische landen, die er zo'n heel andere cultuur op na houden dan de moderniteit? De vraag stellen is in deze haar beantwoorden.

Onder het bewind van de vorige president van de VS, Bill Clinton (Democraat), die ik op veel terreinen bewonder, is met de hartelijke steun van Tony Blair en de wat diffusere steun van de NATO, een in zijn uitwerking desastreuze, ethische buitenlandse politiek tot ontplooiing gebracht. In die politiek staan de mensenrechten centraal. Overigens niet systematisch, maar betrekkelijk willekeurig. Zij gelden bijvoorbeeld niet voor het Russische optreden in Tsjetsjenië of voor het optreden van het Indonesische leger in de buitengewesten van Indonesië. Het eerste grote experiment was de Balkan en met name het in het gareel dwingen van het Servië van Milosevic. In mijn ogen een totaal mislukt experiment, ondanks de verbeteringen die bereikt zijn. Aan de oorlog in de Balkan is weliswaar een einde gemaakt, een oorlog die mede werd gevoerd met behulp van door de VS bewapende, geadviseerde en gefinancierde islamitische strijders (onder meer van het UCK, waar we nu zo'n last van hebben), inclusief die van de Talibaan en het Al Quaida-netwerk, zoals ook Al Quaida en de Talibaan in Afghanistan in de strijd tegen het bezettingsleger van de toenmalige Sovjet-Unie door de VS zijn bewapend, geadviseerd en gefinancierd (sic!). Over strategisch inzicht gesproken! Het landsbestuur is zowel in Kosovo als in Bosnië door westerse *non governmental organizations* (NGO's) en troepen overgenomen. Met name de NGO's sturen zeer goedbetaalde krachten die volkomen losgezongen van de werkelijkheid aldaar en zonder enige kennis van de cultuur en omstandigheden ter plaatse, de bestuurlijke lakens uitdelen. Dit kweekt haat en afkeer, daar kan men zeker van zijn, zoals het aanzet tot een buitengewoon omvangrijke corruptie, te betalen

door de westerse belastingbetaler. Zo gauw we daar onze hielen hebben gelicht, begint het pandemonium weer van voren af aan. Er is niets opgelost, integendeel, er worden in hoog tempo nieuwe problemen gecreëerd en de haat krijgt nieuwe dimensies. De rekening daarvoor krijgen wij straks gepresenteerd. En hoe kan het ook anders, de mensen daar zullen met vallen en opstaan hun eigen problemen zelf moeten oplossen in stede van dat uit te besteden aan een buitenlandse bezettingsmacht die, wellicht met uitermate goede bedoelingen, even komt vertellen hoe zij het hebben te doen en in nog meer gevallen het gewoon zelf even doet. Leerproces: nul komma nul, nul, nul! Ondertussen wordt het UCK geen strobreed in de weg gelegd. Dat leger streeft een groot islamitisch Albanië na, door de aansluiting van Kosovo, Montenegro, Bosnië, het Zuiden van Servië en het noorden van Macedonië bij Albanië. Zij vorderen langzaam maar gestaag, met hartelijke dank aan het Westen, de VS voorop. De EU heeft als de opzet slaagt straks een grote islamitische staat - arm en vol van sociale tegenstellingen, een inmiddels onderkende voedingsbodem voor islamitisch fundamentalisme - aan zijn Zuid-Oostgrens. Het is niet van deze wereld om te verwachten dat Griekenland dat ooit zal accepteren, ingeklemd te zijn tussen het islamitische Turkije en het islamitische groot-Albanië, dat is gewoon vragen om oorlog en dan in EU-verband.

Servië had gewoon niet gebombardeerd moeten worden. De druk op dat land had in eendrachtige samenwerking met Rusland diplomatiek en economisch verder moeten worden opgevoerd, in plaats van de gefrustreerde toenmalige minister van Buitenlandse Zaken van de VS Madeleine Albright (een vluchtelinge uit het toenmalige communistische Tsjecho-Slowakije, nota bene) haar haar ramkoers te laten volgen, dan was Milosevic ook wel gevallen. Milosevic had niet uitgeleverd moeten worden aan het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag, maar moeten worden berecht in eigen land. De aanklager van het tribunaal had dan goed werk kunnen verrichten door de aanklagers in Belgrado alle relevante documenten aan te leveren en bij te staan met alle mogelijke hand- en spandiensten. Dat had Servië in staat gesteld tot een katharsis en verwerking van het eigen recente verleden. Nu kan Milosevic met recht en reden beweren dat hij uitgeleverd is aan de overwinnaars van de oorlog en het slachtoffer is van partijdig overwinnaarsrecht. Dat heb je van een ethische buiten-

landse politiek die naar willekeur de soevereiniteit van een land met voeten treedt en deze desnoods wegbombardeert. Ook daarvan krijgen wij, het Westen, de rekening met een stevige rente in de naaste toekomst nog gepresenteerd.

Veel kan Nederland natuurlijk op eigen houtje niet beginnen tegen deze desastreuze ethische buitenlandse politiek van een grootmacht als de VS met het UK als schildknaap. We kunnen er wel ferm afstand van nemen en er niet meer aan meewerken. We kunnen wel proberen onze grote broers ervan te overtuigen dat dit niet de juiste weg is. We kunnen wel heel veel preciezer omgaan met onze troepenzendingen naar weer een conflicthaard in de wereld.

Samengevat wil ik een buitenlandse politiek die er als volgt uitziet:

1. Respect voor de nationale soevereiniteit van een land. Er moet heel wat gebeuren en alle middelen van diplomatieke en economische aard moeten zijn uitgeput, wil die soevereiniteit mogen worden aangetast, waarbij bombarderen echt het laatste, het aller-, allerlaatste middel dient te zijn.
2. Bij deelname aan buitenlandse vredesacties wordt het Nederlandse belang daarbij zwaar gewogen en als we deelnemen doen we dat naar rato van ons gewicht, dat wil zeggen met inachtneming van onze politieke, militaire, economische en geografische positie, waarbij we de geringe omvang van onze bevolking nadrukkelijk mee laten wegen. Thans zijn wij ver doorgeschoten, in bijvoorbeeld Eritrea hadden en in Afghanistan hebben wij niets te zoeken en ook bij onze aanwezigheid in Kosovo heb ik zo de nodige vraagtekens. De steun kan overigens ook wel eens bestaan uit het trekken van het chequeboek in plaats van het sturen van troepen, NGO's en agenten.
3. Internationale tribunalen en helemaal een Internationaal Gerechtshof voor de Rechten van de Mens zijn duidelijk nog een brug te ver. Zo lang er geen internationale rechtsorde van werkelijke betekenis is - en die komt er pas als de landen en culturen in de wereld in voldoende mate naar elkaar zijn toegegroeid - ontaarden deze hoven in overwinnaarsrecht. Daarbij doet het weinig terzake of dit nu zo is of niet. Veel belangrijker is dat die culturen en landen die er andere opvattingen op nahouden en in het verdachtenbankje worden gesleept, dat als zodanig zien en beleven. En ook dat is een feit waar wij terdege rekening mee

hebben te houden. Wat mij betreft dus geen Internationaal Hof voor de Mensenrechten in Den Haag, ook al wil de burgemeester van Den Haag, Deetman (CDA), dat nog zo graag voor het aanzien van zijn stad en de werkgelegenheid aldaar.

Defensie

De Nederlandse krijgsmacht is, in vergelijking met bijvoorbeeld die van de BRD, een krijgsmacht met een waterhoofd: heel veel leiding, management en bureaucratie en te weinig mensen om de echte taken van defensie uit te voeren. Of, om het in bedrijfstermen te zeggen: een geweldige overhead aan mensen en kosten, die ten koste gaat van de core-business, dat wil zeggen het militair optreden in binnen- en buitenland. Heel veel officieren en te weinig manschappen. De BRD heeft een uitstekende krijgsmacht, dus er is geen enkele reden waarom wij het hier moeten doen met dit waterhoofd. Sanering van het officierenkorps in alle rangen, terugdringing van de overhead in het algemeen en de bureaucratie in het bijzonder, zijn de voorname ingrediënten voor de realisatie van een moderne, efficiënte, effectieve en voor zijn core-business toegeruste krijgsmacht.

In 1993 heb ik in een rede voor de leiding van de Koninklijke Marine uiteengezet hoe een moderne krijgsmacht eruit zou moeten zien en zoals hieronder zal blijken, kon dat hun hartelijk instemming hebben. De wrijvingen bij de chef defensiestaf - er is weer een heuse commissie ingesteld om de problemen te analyseren - en de schaamteloze vertoning bij de troepenzending naar Eritrea sterken mij in mijn opvattingen dienaangaande uit 1993! In Eritrea was de Koninklijke Marine aan de beurt voor een troepenzending in het kader van de VN-vredeshandhaving aldaar. Bij de Koninklijke Landmacht stond al het noodzakelijke materieel opgeslagen in de loodsen. Dat zei de Koninklijke Landmacht lekker niet tegen de Koninklijke Marine. Gevolg: de Marine moest op stel en sprong dat materieel aanschaffen op de particuliere markt. De handige Hollandse ondernemers wisten daar wel raad mee, de tweedehandsvoorraad kon tegen woekerprijzen van de hand, een buitenkansje! De sullige minister van Defensie, De Grave (VVD), mooi beentje gelicht, een overschrijding van de geplande kosten van de Eritrea-operatie

met meer dan 100 procent, de belastingbetaler die het gelag moest betalen, en een minister van Defensie die - na excuses aan de Kamer, daar zijn de paarse bewindslieden heel erg goed in - gewoon bleef zitten. Eens temeer bleek hieruit dat de minister van Defensie zijn departement en de krijgsmacht niet kent, laat staan beheerst, hetgeen overigens voor de meeste paarse bewindslieden geldt. In dit land maken ambtenaren al dan niet in uniform of toga de dienst uit en niet de politieke bestuurders en de volksvertegenwoordiging, zo simpel is dat. Om nu aan deze enormiteit een einde te maken, zijn naast de bovenvermelde sanering de volgende maatregelen nodig:

1. Opheffing van de Koninklijke Landmacht.
2. Opheffing van de Koninklijke Luchtmacht.
3. De Koninklijke Marine wordt de enige krijgsmacht die ons land nog telt.
4. In de Koninklijke Marine Luchtvaartdienst wordt het vliegend materieel en personeel van de huidige Koninklijke Luchtmacht geïntegreerd.
5. In het Korps Mariniers worden die onderdelen van de Koninklijke Landmacht geïntegreerd die nodig zijn voor defensie- en vredesoperaties op de grond.
6. Er komt een admiraliteit voor de gehele aldus hervormde krijgsmacht, de Koninklijke Marine.
7. Die admiraliteit bestaat uit een admiraal (de door mij sterk opgewaardeerde functie van de huidige chef defensiestaf) en drie vice-admiraals, te weten: a. een vice-admiraal varend materieel en manschappen; b. een vice-admiraal grondtroepen en materieel; c. een vice-admiraal vliegend materieel en personeel. De admiraliteit functioneert als een Raad van Bestuur voor de krijgsmacht, de vice-admiraals daarnaast als divisiedirecteuren voor respectievelijk, zee-, land-, luchttroepen.
8. Boven de admiraliteit staat de minister c.q. staatssecretaris van Defensie, daarin op het managementterrein geassisteerd door de secretaris-generaal van het ministerie van Defensie.
9. Het ministerie van Defensie wordt teruggebracht tot een klein faciliterend apparaat voor de minister c.q. staatssecretaris en voor de krijgsmacht, de Koninklijke Marine. Dit kwalitatief hoogwaardige apparaat ondersteunt de bewindspersoon bij het ontwikkelen van beleid en defensiestrategie en controleert op hoofd-

lijnen de krijgsmacht op basis van vooraf overeengekomen targets inzake prestaties en uitvoering van het beleid.

Algemene dienstplicht

De krijgsmacht kampt met een steeds nijpender tekort aan personeel. Ik pleit mede daarom, maar ook om redenen die hierna volgen, voor de invoering van een algemene dienstplicht voor alle jongens en meisjes in Nederland van omstreeks achttien jaar. Bij het oproepen voor het vervullen van de dienstplicht wordt wel rekening gehouden met de noodzaak van het met goed gevolg afronden van al het onderwijs dat niet kan worden gerekend tot het hoger (beroeps-) of wetenschappelijk onderwijs. De duur van de algemene dienstplicht is een jaar. De dienstplichtige heeft de keuze uit sociale dienstplicht van een jaar of militaire dienst van twee jaar, waarin het tweede jaar van de militaire dienst een volwaardig salaris wordt genoten. Gedurende de sociale dienstplicht van een jaar of gedurende het eerste jaar militaire dienst geniet de dienstplichtige, kleding (uniform), kost en inwoning, alsmede een redelijk zakgeld. Voor het vervullen van de sociale dienstplicht worden overal in het land jeugdhotels ingericht, met units van veertien kamers en een keuken. De unit kookt voor zichzelf en koopt ook zelf het eten in. De betreffende unit van veertien personen wordt gemêleerd samengesteld naar: sekse, sociale en etnische afkomst. De unit gaat als team aan de slag in de collectieve sector. Doel van de sociale dienstplicht is niet om de collectieve sector van goedkoop personeel te voorzien, zij verrichten slechts handen spandiensten ten behoeve van het uitvoerende personeel in die sector. Het doel is leren omgaan met mensen van verschillende sekse, geaardheid, sociale afkomst en etnische achtergrond. Dit alles ter voorbereiding op een volwaardige positie in de Nederlandse samenleving en met als oogmerk het Nederlanderschap inhoud te geven en de natievorming te verstevigen en op peil te houden. Zoals de traditionele dienstplicht ongelooflijk veel heeft bijgedragen in het verleden aan de Nederlandse natievorming - doordat mensen uit hele verschillende regio's, van het platteland en de stad, en van sterk uiteenlopende maatschappelijke afkomst met elkaar moesten optrekken - zo zal de invoering van de algemene dienstplicht voor jongens en

meisjes van omstreeks achttien jaar daaraan een niet te onderschatten bijdrage kunnen leveren. Voor de jongeren die moeite hebben met de integratie in de Nederlandse samenleving, cultuur en economie zal de intensieve omgang met oorspronkelijk Nederlandse jongeren een belangrijk hulpmiddel blijken te zijn, waar geen cursus of overheidsbeleid tegenop kan!

Ten slotte wil ik het oude plan van Lubbers (CDA) van de opvoedingskampen voor moeilijk hanteerbare jongeren van stal halen in een nieuwe vorm. Wie met de rechter in aanraking komt en jeugddetentie krijgt opgelegd kan, indien de rechter dat na onderzoek een reële, kansrijke optie acht (de ergste en meest hopeloze gevallen komen daar natuurlijk niet voor in aanmerking), vanaf zestien jaar kiezen om voor vier jaar in militaire dienst te gaan. Na een basisopleiding van een jaar tegen dezelfde condities als die van de sociale dienstplichtigen, volgt verdere opleiding en inzet tegen een normaal salaris. De basisopleiding is streng en fysiek zwaar. Doel: bijbrengen van discipline en doorzettingsvermogen, alsmede een goed besef van de kernnormen en kernwaarden waarnaar een Nederlands staatsburger geacht wordt te leven. Ook uit deze hoek kan een aanvulling worden gecreëerd om het tekort aan militairen te bestrijden. De jongeren leren een vak, worden na een jaar normaal betaald en leren zich maatschappelijk verantwoord te gedragen. De betreffende jongere loopt op die manier jeugddetentie in een jeugdstrafinrichting mis, veelal onbedoeld functionerend als een hogeschool met als enige vak: professionele criminaliteitsbeoefening.

Nederland en de EU

De EU is een fenomenaal experiment dat veel heeft bijgedragen aan de vrede in ons deel van de wereld, een vrede die we nu al weer 57 jaar kennen. En dat op een continent dat eeuwen lang door oorlogen werd beheerst. Daarnaast heeft de EU onschatbaar veel bijgedragen aan de ontwikkeling van de welvaart in de lidstaten. Het is van belang dit alles te behouden, te behoeden en uit te breiden. Dit is het mooie verhaal.

De EU kent echter ook een donkere kant. Het wil maar niet lukken om de bevolkingen van de lidstaten warm te laten lopen voor een

politiek verenigd Europa en mijns inziens is dat voorlopig terecht. Hoezeer de EU als politieke en culturele entiteit niet leeft onder de bevolking, moge wel blijken uit het feit dat het opkomstpercentage voor de verkiezingen voor het Europese parlement, hetgeen toch een feestdag der Europese democratie zou moeten zijn, niet boven de 30 procent wil uitkomen. De politieke EU is vooral een speeltje van politieke elites en ambtenaren, zelfs de meeste ondernemers kan het niet boeien, terwijl ondernemingen toch het meeste profiteren van die ene, grote, gemeenschappelijke binnenmarkt. De oorzaak daarvan is dat mensen een natuurlijke afkeer hebben van megalomanie, grootschaligheid, bureaucratie en bedilzucht. Dit alles nu kenmerkt de huidige politieke EU en zijn instituties. De EU is een uniek project, het is geen federale staat en dat wordt het voorlopig terecht ook niet. Het is een project dat ons economisch voordeel oplevert, ons elkaar beter doet leren kennen en ons in staat stelt om zaken die je beter gemeenschappelijk kunt doen ook gemeenschappelijk aan te pakken. Niet meer, maar zeker ook niet minder. Het zou een zegen zijn indien de politiek in ons land dat eindelijk eens zou willen inzien en daarnaar zou handelen. Het tegendeel is echter het geval, klakkeloos en dikwijls zonder enige noodzaak worden delen van de soevereiniteit van ons land en de eigen bevoegdheden overgedragen aan politiek bleke instituties als het Europese parlement en de Europese Commissie. Pakt het dan verkeert uit, dan kan de vaderlandse politiek verwijzen naar Brussel en als men hier iets politiek niet wil aanpakken, volstaat het met te melden dat Brussel dit niet toestaat of onmogelijk maakt. Overigens dikwijls zonder daar serieus onderzoek naar gedaan te hebben. Zo ontstaat er een politieke sfeer, alsof Brussel een soort natuurwetten afscheidt, waartegen men nu eenmaal niets kan ondernemen en men zich daar maar naar heeft te schikken, over democratie gesproken! Voorts is de EU het speeltje van het kabinet in het algemeen en de minister-president in het bijzonder. In het kader daarvan kun je je als bewindspersoon onttrekken aan het zompige moeras van de Lage Landen en bevind je je onder 'gelijken', dat wil zeggen onder de in jouw ogen groten der aarden, die doen alsof je hun gelijke bent. Ik zeg altijd maar als de president van de VS of de politieke leider van een der grote EU-lidstaten onze premier uitmaakt voor een groot staatsman, het tijd wordt dat hij even grondig zijn zakken naziet. Grote kans dat er weer een schip

met Hollands geld of Hollandse troepen is vertrokken ten gunste van die grote landen of de EU. Ook in het kader van de EU zal, meer dan tot nu toe is gebeurd, het Nederlandse belang zwaar mee moeten worden gewogen. We zijn te vaak de malle Pietje van de klas. We dragen substantieel te veel af aan de EU, gemeten naar de omvang van onze bevolking en onze rijkdom. Een erfenis van toenmalig premier Lubbers (CDA), die zijn voorzitterschap van de Europese Commissie dacht te kunnen kopen met een voor Nederland zeer ongunstige contributieregeling aan de EU, een grote zak met Hollands geld dus. De huidige minister van Financiën, Zalm (VVD), heeft dat enigszins, maar zeker nier voldoende, weten te repareren. De ESF-affaire - de fraude met sociale zekerheidgelden van de EU onder verantwoordelijkheid van de minister van Sociale Zaken onder Paars I, Ad Melkert, thans lijsttrekker van de PVDA - vloeit rechtstreeks uit deze oneerlijk hoge contributie voort. Ter compensatie van die veel te hoge afdracht konden wij een beroep doen op het Europese Sociale-zekerheid Fonds (ESF). We hebben, nu dat misgelopen is, niet de *guts*, nu we zulke administratieve fouten daarmee hebben gemaakt dat dit officieel als fraude valt te kwalificeren, om de zaak opnieuw en dan via de ramkoers in de Raad van Regeringsleiders aan de orde te stellen. Of de EU verlaagt onze contributie alsnog substantieel, of zij ziet af van die malle vertoning om wellicht 1, 2 miljard gulden (ongeveer 500 miljoen euro) terug te vorderen van Nederland. Die wolk hangt mooi boven het volgende kabinet als de Europese Commissie doorzet, dat mag bij aantreden dan even per direct 1,2 miljard gulden aan Brussel overmaken. Ad Melkert is dus helemaal geen degelijke beheerder van onze staatsfinanciën. Integendeel, hij heeft gewoon een gat in zijn hand, zoals hij ook de politieke aanstichter was van de verjubeling van die 8 miljard extra staatsinkomsten die opgegaan zijn aan lonen en salarissen in de collectieve sector zonder dat daar ook maar een enkele verbetering van het aldaar gepresteerde tegenover stond. En wat hem betreft was dat nog lang niet genoeg, er kon wel een paar miljard meer bij, hetgeen de minister van Financiën, Zalm (VVD), met de moed der wanhoop, gelukkig wist te verhinderen. Hadden we die acht miljard gulden nog maar in kas, daar hadden we mooiere dingen mee kunnen doen! Verbijsterender is echter dat Melkert daar tot nu toe alle politieke verantwoordelijkheid voor weigert te aanvaarden en het gezellige

Paars laat hem daarmee politiek nog wegkomen ook en de sullige oppositie laat het er voor de zoveelste keer bij zitten!

In mijn boek *Zielloos Europa* (1998) ga ik uitvoeriger in op het politieke en monetaire project Europa. Ik verwijs daar kortheidshalve naar. Mij staat voorlopig een EU voor ogen waar subsidiariteit hoog in het vaandel staat, dat wil zeggen die dingen gezamenlijk doen die beter of profijtelijker samen gedaan kunnen worden en al die dingen nationaal, regionaal of plaatselijk doen die beter op dat niveau geregeld kunnen worden. Op die manier creëert men draagvlak onder de bevolking en politieke en bestuurlijke participatie van de bevolking, door de dingen te doen op het juiste niveau. Hieronder volgt puntsgewijs war ik op korte termijn in EU-verband wil.

1. Heronderhandeling over de hoogte van de Nederlandse contributie aan de EU, met als ijkpunten onze bevolkingsomvang en onze rijkdom in verhouding tot die van de andere leden.
2. Afschaffing van de landbouwsubsidies en renationalisatie van het landbouwbeleid. Brussel ziet, net als bij de overige bedrijfstakken in de lidstaten, toe op volledige mededinging, concurrentievervalsing door subsidie of ongelijke (milieu)regelgeving en houdt zich er verder buiten.
3. Afschaffing van alle structuurfondsen. De huidige EU kent geen arme lidstaten meer, dus eenieder houdt zijn eigen broek maar op. Dat voorkomt een hoop verspilling zoals wegen die van niks naar niks leiden en fraudemogelijkheden, en herstelt de autonomie van landen, regio's en plaatselijke besturen daar waar deze zonder enige noodzaak wordt aangetast.
4. Voor de nieuwe toetreders wordt een apart aan tijd gebonden structuurfonds in het leven geroepen, dat hen in staat stelt hun economieën op EU-niveau te krijgen.
5. De nieuwe toetreders worden voorlopig uitgesloten van de EMU.
6. Nederland organiseert over de vraag van toetreding van nieuwe leden, per groep nieuwe toetreders, een referendum dat politiek bindend is. Op deze manier kan de Nederlandse bevolking zich daarover uitspreken en wordt de politiek gedwongen de voor- en nadelen van de uitbreiding van de EU uitvoerig over het voetlicht te brengen.
7. Nederland stuurt aan op een grote EU-subsidiariteitconferentie. Op die conferentie wordt de hele Brusselse regelfabriek, met al

zijn wetten, regels en regeltjes, kritisch tegen het licht gehouden en wordt uiteindelijk besloten wat weg kan, wat terug moet naar de landen en wat in handen van Brussel blijft. Ik verwacht voor een dergelijke conferentie massieve steun van onder meer het UK, Italië en de BRD. Een heel haalbare optie, dus.

8. We kijken nog eens kritisch naar het Europese Parlement. Wat mij betreft kan dat worden afgeschaft en vervangen door een senaat samen te stellen uit afvaardigingen uit de parlementen der lidstaten.
9. *Last but not least*, het Nederlandse parlement gaat zich intensief en politiek bemoeien met de EU door ministers bindende mandaten te verstrekken en niet meer te laten vertrekken met blanco volmachten, waarbij het parlement er nauwgezet op toeziet dat niet te pas en te onpas de bewindspersoon weg komt met de frase: ja, meer zat er nu eenmaal niet in.

Ik ben een loyale voorstander van de EU, maar met behoud van eigen identiteit en waar dit kan met behoud van onze soevereiniteit. Nederlander, Europeaan en Wereldburger en wel in die volgorde!

X Epiloog

Met verbazing die grenst aan verbijstering zie ik momenteel de verkiezingscampagne van Paars, PVDA en VVD, aan. De argeloze buitenstaander zou denken dat deze partijen jaren achtereen in de oppositie hebben gezeten, in plaats van 12 respectievelijk 8 jaar prominent in de regering. Als je de PVDA en de VVD nu hoort dan weten zij precies wat er mankeert aan de zorg, aan het onderwijs, aan de veiligheid, het vreemdelingen-, asiel- en gezinsherenigingbeleid, aan de multiculturele samenleving en het Openbaar Bestuur in ons land. Sterker nog, zij weten niet alleen precies wat daar allemaal aan mankeert, maar hebben ook nog eens de pretentie dat in een handomdraai te kunnen oplossen. Bij hen is de collectieve sector en het Openbaar Bestuur in veilige, vertrouwde handen en het komt allemaal dik voor elkaar indien de burger/kiezer hen na 15 mei aanstaande vooral hun eigen gang weer laat gaan, zonder de hinderlijke tussenkomst en bemoeienis van wat zij zien als buitenstaanders. Buitenstaanders zijn in hun ogen overigens veruit het merendeel der burgers/kiezers. Dat zijn mensen die beschikken over een onderbuik en daarin allerhande foute tot zeer foute gevoelens hebben opgeslagen, die gemakkelijk te bespelen zijn door populistische onverlaten. Het spreekt voor zich dat de elite van de regentenpartijen PVDA en VVD niet beschikt over het verwerpelijke orgaan van een onderbuik en dus ook niet kan worden beticht van foute tot zeer foute gevoelens. In dit regentenwereldbeeld past het uiteraard niet om de kiezer/burger op een directere manier te betrekken bij het Openbaar Bestuur en het beheer en de inrichting van de collectieve sector. Dus geen direct door het volk gekozen minister-president, commissaris van de Koningin en burgemeester. Ook niet een door het bedrijfsleven gekozen voorzitter van de Kamer van Koophandel en dergelijke. Nee het is beter, aldus PVDA en VVD, om voort te gaan op de weg van

de regentencoöptatie. Zij maken onderling wel uit hoe de ambten en bestuursfuncties in dit land onder hun vooraanstaande partijgenoten worden verdeeld. Aan dit met elke vorm van democratie de spot drijvende systeem willen zij beslist geen einde maken. In hun verkiezingsprogramma's zal men tevergeefs zoeken naar voorstellen om aan deze onbeschaamde vertoning een einde te maken. Het land is immers van hen, ten dienste van hen en dat willen zij graag zo houden. Wie dat niet aanstaat mag war hen betreft emigreren.

Naast een enormiteit is deze houding van PVDA en VVD bovenal laf. De kiezer/burger mag van hen verwachten dat zij verantwoording afleggen over 12 respectievelijk 8 jaar regeringsbeleid. Waarin hebben zij gefaald, waarin ten dele gefaald en ja, wat zijn de successen. Daarna is het interessant te vernemen van hen hoe zij nu verder wensen te gaan. Maar neen, zo niet Paars! De dader van de puinhopen in de collectieve sector - de wachtlijsten in de zorg, het abominabele onderwijs, de kinderen die voortdurend naar huis worden gestuurd om het minste of geringste, het geringe oplossingspercentage van de criminaliteit, een weer uit de hand lopende toestroom tot de WAO en het ziekteverzuim, een voortdurende toestroom van vreemdelingen in weerwil van een ontmoedigingsbeleid (jaarlijks worden er 40.000 mensen definitief toegelaten, elke vier jaar dus een stad van de omvang van Groningen erbij), een soft en volstrekt tekortschietend integratiebeleid, et cetera, et cetera - die dader ligt gewoon op het kerkhof. Of beter nog, we hebben het weer eens ‘met zijn allen’ gedaan. PVDA en VVD accepteren geen enkele verantwoordelijkheid voor deze misstanden, die als een soort natuurgebeuren de burger treffen in zijn bestaan. Ze weigeren daarvoor verantwoordelijkheid te nemen en af te leggen. En dat terwijl zij vrijwel gedurende de hele paarse periode van 8 jaar (1994-2002) de economische wind mee hebben gehad. Dat laatste is overigens helemaal niet hun verdienste, ook al kloppen zij zich daar nog zo stevig voor op de borst, maar de verdienste van ondernemend Nederland en de medewerkers in de bedrijven.

Voel ik de stemming in het land goed aan, dan hebben de mensen in het land schoon genoeg van Paars, van de gesloten cultuur van het Poldermodel, van het regentenpartijgedoe, van de achterkamertjes, van het buitensluiten van de burger in het algemeen en nieuwe belangen in het bijzonder, van de falende dienstverlening in de col-

lectieve sector of het nu gaat om onderwijs, zorg, veiligheid, justitie en politie, de NS, de nationale en lokale overheden (Enschede en Volendam bijvoorbeeld) en dergelijke, maar bovenal hebben de mensen in het land genoeg van al dat verantwoordelijkheidsmijdende gedrag. Ministers, burgemeesters, die van Volendam niet te na gesproken, hoge ambtenaren, ze stappen nooit op en weten de verantwoordelijkheid of elders te parkeren of te doen verdampen in een 'met zijn allen'. Successen daarentegen schrijven zij schaamteloos op hun conto bij, ook al hebben zij daar part noch deel aan. Ad Melkert, lijsttrekker van de PVDA, weigert demonstratief elke verantwoordelijkheid op zich te nemen voor de fraude met EU-subsidiegelden in ons land, begaan ten rijde van zijn ministerschap van Sociale Zaken in Paars I, zoals Tineke Netelenbos (PVDA), de minister van Verkeer en Waterstaat, dat nu weer weigert met de bouwfraude en voor het overige doodleuk 240 miljoen gulden belastinggeld in de sloot gooit voor haar afgeblazen experiment met rekeningrijden. De minister komt er met gemak mee weg, zoals de minister van Defensie, Frank de Grave, met gemak wegkomt voor zijn verantwoordelijkheid van de vuurwerkramp in Enschede en het financiële debacle met (marine) troepenzending naar Eritrea.

De irritatie van de mensen in het land keert zich niet alleen tegen Paars, maar evenzeer tegen de bleke oppositie daartegen van het CDA en GroenLinks.

Ik doe mijn best om met de Lijst Pim Fortuyn niet alleen het ongenoegen en de irritatie van de mensen in het land te kanaliseren en te leiden naar een alternatief voor de huidige politieke cultuur, maar heb in dit boek geschetst hoe wij het falen van de collectieve sector en het Openbaar Bestuur kunnen aanpakken. Wij zijn dus geen antibeweging, maar een beweging die verandering wil en ook aangeeft hoe die verandering eruit moet zien en langs welke wegen deze kan worden bewerkstelligd. Daarover is dit boek gegaan. Het is een uitnodiging tot discussie en meedenken. Een uitnodiging tot het verder uitwerken en verbeteren van oplossingen, tot het aandragen van ideeën hoe het anders moet en kan, tot deelname van de mensen in het land aan het debat daarover, dat moet leiden tot de terugkeer van de mensen in het land in de politieke arena en hen verlokt deel te nemen aan het Openbaar Bestuur en het beheer en onderhoud van de collectieve sector, door zitting te nemen in gemeente- en school-

besturen, activiteitencommissies, buurtverenigingen, het (sport)verenigingsleven, ziekenhuisbesturen, vrijwilligerswerk in zorginstellingen, enzovoort. Nederland moet een echte levendige democratie worden van en voor gewone mensen, een afscheid van de elitepartijdemocratie die wij thans kennen die zonder ons over ons beslist. Dat is de opdracht voor de komende vier jaar, niet meer maar zeker ook niet minder.

Aan de vooravond van de volgende Kamerverkiezingen, Deo Volente over 4 jaar, zal ik opnieuw met een boek komen. In dat boek zal ik verantwoording afleggen over hetgeen ik gedaan en beloofd heb, over mijn falen en naar ik hoop ook over mijn successen. Dat beloof ik u. *At your service*!

Rotterdam
Februari 2002
Pim Fortuyn